DÜZCE ÜNİVERSİTESİ | LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

T.C.

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ANNELERİN ALGILADIKLARI EBEVEYN TUTUMLARI İLE ÇOCUKLARININ RUHSAL SORUNLARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARININ ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ

MERVE AKYILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

DANIŞMAN

DOÇ. DR. ABDİ GÜNGÖR

Düzce,2023

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ | LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

T.C.

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ANNELERİN ALGILADIKLARI EBEVEYN TUTUMLARI İLE ÇOCUKLARININ RUHSAL SORUNLARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARININ ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ

MERVE AKYILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

DANIŞMAN

Doç. Dr. ABDİ GÜNGÖR

Düzce,2023

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

12.04.2023

Merve AKYILDIZ

TEŞEKKÜR

Çocuklarda görülen ruhsal problemlerin azaltılması ve anne-çocuk arasındaki ilişkinin iyileştirilmesi düşüncesiyle yola çıktığım bu çalışma, öncelikle tüm anne ve çocuklara ithafendir.

İlk olarak tüm tez sürecimde tüm bilgi ve deneyimlerini aktaran, her karşılaştığım problemde gönül rahatlığıyla iletişim sağladığım ve öğrencisi olduğu için kendimi her zaman şanslı hissettiğim tez danışmanım Doç. Dr. Abdi GÜNGÖR' e teşekkürlerimi sunuyorum. Gerek tez sürecim gerekse kişisel problemlerimde yardımınızı esirgemediğiniz ve bu süreci benim için kolaylaştırdığınız için size minnettarım. Öğrettiniz, cesaret verdiniz.

İyi ki hayatımın öğrenmeye en açık olduğu bu dönemde burada yer aldığım için kendimi şanslı hissettiren ve önerileriyle daha iyisine ulaşmamı sağlayan ve tez savunma jürisinde yer alan Prof. Dr. Mustafa KOÇ' a ve Prof. Dr. Ali Haydar ŞAR'a aynı zamanda yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen tüm hocalarıma;

Gerek motivasyon gerekse tez sürecimde karşılaştığım her olumsuz durumda yardımlarını esirgemeyen, desteklerini hissettiğim ve onların çocukları olduğum için kendimi mutlu hissettiğim canım aileme;

Tez sürecimi benim için eğlenceli hale getirip her zaman yüzümü güldürmeyi başaran, kendime olan inancımı hatırlatan canım arkadaşlarım Ebru DURANER, Figen TURGAY, İclal EVREN, Cansel ÖZKAN, Arzum GÜRSES ÖZGÖL ve Tuğba KUTLU' ya hayatımda var oldukları için;

Son olarak hayatıma umut olan, bana yeniden gücümü hatırlatan ve ruhsal iyi oluşunu güçlendirip hayatını güzelleştirmek istediğim canım yeğenim Ali İrfan BEKTAŞ' a;

Hayatıma dokunan herkese teşekkür ederim.

12/04/2023 Merve AKYILDIZ

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI…….

TEŞEKKÜR……...

İÇİNDEKİLER……..

TABLOLAR LİSTESİ.....i

ŞEKİLLER LİSTESİ.....ii

ÖZET.....iv

ABSTRACT.....vi

1. GİRİŞ.....1

1.1. PROBLEM.....4

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....6

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....6

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....7

1.5. TANIMLAR.....8

2. LİTERATÜR.....9

2.1. ÇOCUKLARDA RUHSAL PROBLEMLER.....9

2.1.1. Çocuklukta Görülen Yaygın Ruhsal Problemler.....10

2.1.1.1. Enürezis.....10

2.1.1.2. Enkoprezis.....11

2.1.1.3. Parmak Emme.....11

2.1.1.4. Tırnak Yeme.....12

2.1.1.5. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite.....12

2.1.1.6. Tikler.....13

2.1.1.7. Kekemelik.....14

2.1.1.8. Okul Fobisi 14

2.1.1.9. Kaygı Bozuklukları 15

2.1.1.10. Ayrılık Anksiyetesi 16

2.1.1.11. Mutizm 17

2.1.1.12. Çalma-Hırsızlık Yapma 17

2.1.1.13. Saldırganlık 18

2.1.1.14. Yeme Bozuklukları 19

2.1.1.15. Uyku Bozuklukları 20

2.1.2. Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Nedenleri 21

2.1.3. Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerde Ailenin Etkisi.....22

2.1.4. Çocuklarda Ruhsal Problemler İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar23

2.1.5. Çocuklarda Ruhsal Problemlerle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar 25

2.2. ANNENİN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI.....26

2.2.1. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarıyla İlgili Kuramsal Görüş 26

2.2.2. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumları 28

2.2.2.1. Otoriter Tutum.....28

2.2.2.2. Demokratik Tutum 29

2.2.2.3. Aşırı Koruyucu ve Müdahaleci Tutum.....30

2.2.2.4. Aşırı Hoşgörülü Tutum 30

2.2.2.5 Annenin Ev Kadınlığı Rolünü Reddetmesi.....31

2.2.2.6 Aile İçi Çatışmalar.....32

2.2.3. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Faktörler 32

2.2.3.1. Çocuğun Cinsiyeti.....32

2.2.3.2. Çocuğun Doğum Sırası.....33

2.2.3.3. Anne ve Babanın Çalışma Durumu 33

2.2.3.4. Anne ve Babanın Eğitim Düzeyi 33

2.2.3.5. Anne ve Babanın Yaşı 34

2.2.3.6. Sosyo-ekonomik Düzey 34

2.2.3.7. Ailenin Kültürel Değerleri.....34

2.2.3.8. Anne ve Babanın Yetiştirilme Şekilleri 34

2.2.3.9. Anne ve Babanın Psikolojik Durumu.....35

2.2.3.10. Anne ve Babanın Uyumu 35

2.2.4. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarıyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar.....35

2.2.5. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarıyla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....38

2.3. ANNENİN ALGILADIĞI ANNE-BABA TUTUMLARI 40

2.3.1. Annenin Algıladığı Anne-Baba Tutumlarıyla İlgili Kuramsal Görüşler 40

2.3.2. Annenin Algıladığı Anne-Baba Tutumları 43

2.3.3. Annenin Algıladığı Anne-Baba Tutumunun Çocuk Yetiştirme Tutumları Üzerindeki Etkisi.....44

2.3.4. Annenin Algıladığı Anne-Baba Tutumlarıyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar.....46

2.3.5. Annenin Algıladığı Anne-Baba Tutumlarıyla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar 48

3. YÖNTEM **50**

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ 50

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM 50

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI 51

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI 54

3.5. VERİLERİN ANALİZİ 55

4. BULGULAR VE YORUMLAR **57**

4.1. ÖLÇEKLERE İLİŞKİN BETİMSEL İSTATİSTİK, VERİLERİN NORMALLİK DAĞILIMI VE DEĞİŞKENLERİN KORELASYON DEĞERLERİNE İLİŞKİN BULGULAR 57

4.1.1. Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistik ve Verilerin Normalliğine İlişkin Bulgular 57

4.1.2. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayısına İlişkin Bulgular .58

4.2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZ VE SEÇİLEN MODEL İLE İLİŞKİLİ YOL ANALİZİNE DAİR BULGU VE YORUMLAR 60

4.3. ÇOCUK VE ANNENİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERİNE İLİŞKİN BULGULAR 66

4.3.1. Çocuğun Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular 66

4.3.2. Çocuğun Doğum Sırası Değişkenine İlişkin Bulgular 67

4.3.3. Annenin Yaşı Değişkenine İlişkin Bulgular 69

4.3.4 Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Bulgular 71

4.3.5 Ailenin Ekonomik Gelir Düzeyi Değişkenine İlişkin Bulgular 74

4.3.6. Annenin Çalışıp Çalışmama Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular 76

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER 78

5.1. SONUÇLAR 78

5.1.1. Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması 78

5.1.2. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması 83

5.1.3. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması 84

5.1.4. Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Demografik Değişkenlerle İlişkisinin Tartışılması 87

5.2. ÖNERİLER 90

5.1.2. Yeni Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler 90

5.2.2. Uygulamaya Yönelik Öneriler 90

6. KAYNAKÇA 92

EKLER 109

ÖZGEÇMİŞ 123

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Tablo 2. Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler ve Verilerin Normalliği

Tablo 3. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Tablo 4. Bağımsız Değişkenlerden Bağımlı Değişkenlere Olan Toplam, Doğrudan ve Dolaylı Etkiler

Tablo 5. Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları

Tablo 6. Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Doğum Sırası Değişkenine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Tablo 7. Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Annenin Yaşı Değişkenine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Tablo 8. Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Tablo 9. Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Ekonomik Gelir Değişkenine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Tablo 10. Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Annenin Çalışıp Çalışmama Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırmanın Problemine Dair Önerilen Model

Şekil 2. Araştırmanın Problemine Dair Oluşturulan Hipotez Modeli

Şekil 3. Araştırmanın Problemine Dair Oluşturulan Seçilen Model

KISALTMALAR

PARI: Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları

DEHB: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

ÖZET

ANNELERİN ALGILADIKLARI EBEVEYN TUTUMLARI İLE ÇOCUKLARININ RUHSAL SORUNLARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARININ ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Merve AKYILDIZ

Düzce Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Abdi GÜNGÖR

Nisan, 2023, 140 Sayfa

Bu çalışmanın amacı, annelerin algıladığı anne-baba tutumları ile çocuklarının ruhsal sorunları arasındaki ilişkide çocuk yetiştirme tutumlarının aracı rolünün incelenmesidir. Aynı zamanda çocuklarda görülen ruhsal sorunlar anne ve çocuğa ait demografik değişkenler açısından da incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu 7-13 yaş arasında çocuğa sahip 1123 anne oluşturmaktadır. Veriler seçkisiz olmayan uygun örnekleme yoluyla toplanmıştır. Araştırmada veriler Demografik Bilgi Formu, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği (PARI), Anne Baba Tutum Envanteri ve Güçler ve Güçlükler Anketi ile toplanmıştır. Verilerin analizi Mplus sürüm 7 ve SPSS 21.0 paket programı ile yapılmıştır. Çocuklarda görülen ruhsal sorunlar üzerinde annelerin algıladığı anne-baba tutumu ile çocuk yetiştirme tutumlarının yordayıcı etkisine bakabilmek ve annenin çocuk yetiştirme tutumlarının, algılanan anne-baba tutumları ve çocuklarda görülen ruhsal sorunlar üzerindeki aracı rolünü test etmek için yol (path) analizi yapılmıştır. Araştırmadaki değişkenlerin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Araştırmanın hipotezlerini test etmek amacıyla yeniden örnekleme yöntemi (bootstrapping) kullanılmış olup 5.000 tekrarlı (iteration) denemeyle test edilmiştir. Annenin algıladığı demokratik anne-baba tutumu, çocuklarda görülen davranım sorunları, hiperaktivite ve akran sorunları üzerinde negatif, annenin çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyucu annelik, demokratik davranma, sıkı disiplin ve sosyal davranış üzerinde pozitif yönde yordamıştır. Çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyucu annelik, algılanan demokratik tutum ile davranım sorunları ile arasındaki ilişkide tam aracı, çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik davranma ise algılanan demokratik tutum ile sosyal davranışlar arasındaki ilişkide kısmi aracı rol üstlenmiştir. Annenin algıladığı koruyucu anne-baba tutumu, çocuklarda görülen hiperaktivite, duygusal sorunlar ve akran sorunları ile pozitif, davranım sorunları ve sosyal davranışlar üzerinde negatif yönde yordamıştır. Annenin algıladığı koruyucu tutum, çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyucu annelik, ev kadınlığını reddetme, aile içi çatışma ve sıkı disiplin ile pozitif, demokratik davranma ile negatif yönde yordamıştır. Çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyucu annelik, algılanan koruyucu tutum ile davranım sorunları arasındaki ilişkide, demokratik davranma tutumu ise algılanan koruyucu tutum ile davranım sorunları, hiperaktivite ve akran sorunları üzerinde, ev kadınlığını reddetme tutumu ise algılanan koruyucu tutum ile davranım sorunları, hiperaktivite ve duygusal sorunlar arasındaki ilişkide tam aracı rol üstlenmiştir. Ayrıca demokratik davranma tutumu, algılanan koruyucu tutum ile sosyal davranışlar arasında kısmi aracı rol oynamaktadır. Annenin algıladığı otoriter tutum, çocuklarda görülen davranım sorunları, hiperaktivite ve duygusal sorunlar üzerinde pozitif, çocuk yetiştirme tutumlarından sıkı disiplin ile negatif yönde

yordamıştır. Ayrıca çocuk yetiştirme tutumlarından hiçbiri, algılanan otoriter tutum ile çocuklarda görülen ruhsal sorunlar arasında aracı rol üstlenmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Algılanan anne-baba tutumu, Çocuklarda görülen ruhsal sorunları, Çocuk yetiştirme tutumları.

ABSTRACT

INVESTIGATING THE MEDIATING ROLES OF PARENTING ATTITUDES IN THE RELATIONSHIPS BETWEEN MOTHERS' PERCEIVED PARENTAL ATTITUDES AND THEIR CHILDRENS' MENTAL PROBLEMS

Merve AKYILDIZ
Duzce University

Graduate School of Natural and Applied Sciences, Department of Educational Sciences

Guidance and Psychological Counseling Program

Master of Science Thesis

Supervisor: Doç. Dr. Abdi GÜNGÖR

April, 2023, 140 pages

The aim of this study was to examine the mediating role of parenting attitudes in the relationship between mothers' perceived parental attitudes and their children's mental problems. In addition, mental problems in children were also examined in terms of demographic variables of mother and child. The participants included 1123 mothers with children between the ages of 7-13. The convenient sampling method was used to collec the data. The data were collected using Demographic Information Form, The Parental Attitude Research Instrument (PARI), The Parental Attitude Scale and The Strengths and Difficulties Questionnaire. Mplus version7 and SPSS 21.0 package programs were used to analyze the data. Path analysis was conducted to examine the predictive effects of mothers' parenting attitudes and child-rearing attitudes on mental problems in children and to examine the mediating roles of mothers' child-rearing attitudes. In addition, independent samples t-tests and one-way analysis of variance (ANOVA) were performed to determine whether the variables differed according to demographic variables. Bootstrapping methods with 5,000 iterations was used to test the hypotheses of the research. The mother-perceived democratic parental attitude had negative effects on children's conduct problems, hyperactivity and peer problems. Over-protective motherhood had positive effects on democratic attitudes and strict discipline. However, over-protective motherhood played a full mediator role on the relationship between perceived democratic attitude and conduct problems, and democratic behavior played a partial mediator role on the relationships between perceived democratic attitude and prosocial behaviors. The protective parental attitude perceived by the mother had positive effects on children's hyperactivity, emotional symptoms and peer problems, and had negative effects on conduct problems. At the same time, perceived protective-demanding attitude has a positive effect on child-rearing attitudes such as over-protective motherhood, rejection of the role of housewife, intra-familial conflict and strict discipline, and negatively with democratic attitudes. Over-protective motherhood was positively associated with the perceived protective-demanding attitude and conduct problems and the democratic behavior attitude was positively related to the perceived protective-demanding attitude and conduct problems, hyperactivity and peer problems. In addition, the attitude of rejecting of the role of housewife was positively associated with the perceived protective-demanding attitude and conduct problems, hyperactivity and emotional problems. Democratic attitude played a partial mediator role between perceived protective-demanding attitude and prosocial behavior. The authoritarian attitude of the mother had positive effects on conduct problems, hyperactivity and emotional symptoms in children, and had negative effects on child-rearing attitudes with strict discipline. However, none of the child-rearing

attitudes played a mediating role between the perceived authoritarian attitude and the mental problems seen in children.

Keywords: Child-rearing attitudes, Mental problems in children, Perceived parental attitude.

1. GİRİŞ

Davranış problemleri kişinin kendisi ya da diğer kişiler açısından problem oluşturabilecek durumları ifade etmektedir. Çocuklarda ise ortaya çıkan davranış sorunları içinde bulunduğu gelişim evresinde yaşanılan aksama ve yetersizliğin bir sonraki gelişim evresine taşınmasıyla ortaya çıkmaktadır (Sargın, 2012: 20). Bu problemli davranışlar fark edilip önlem alınmadığında ilerleyen dönemler için anti-sosyal davranışların zeminini oluşturacaktır (Galboda-Liyanage vd., 2003: 1045). Ancak bir davranışın problem olarak değerlendirilebilmesi için belli ölçütler bulunmaktadır. Yavuzer (2008: 230), çocukluk ve ergenlik dönemlerinde ortaya çıkan davranış problemlerinin belli ölçütler bazında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu ölçütler: Yaşa uygunluk, sorun davranışın yoğunluğu, süreklilik, cinsel rol beklentisi ve kültürel faktörler şeklindedir.

Her gelişim evresinin kendine has bazı problem durumları vardır ve çocuk ortaya çıkan bu durumlara karşı baş etme becerisi geliştirmeye çalışır (Dursun, 2010: 11). Bu süreçte çocuk ailesinin yönlendirmesine ihtiyaç duymaktadır. Çocuğun bu süreçte çok yönlü gelişimi ile uyum süreci birlikte devam ettiğinde çocuk olgunlaşır ve kendi bağımsız davranış örüntüsü oluşturmaya başlar (Tabak, 2007: 21). Ancak aileden yeteri kadar destek göremeyen çocuklar alt ıslatma, parmak emme vs. gibi davranışlarla ilgiyi kendi üzerinde tutmaya çalışır. İlgiyi kendi üzerinde tutmak için sergilenen bu davranışlar aile tarafından engellenmediğinde devamlılık kazanacak ve probleme dönüşecektir (Yörükoğlu, 1978: 127).

Çocuk her gelişim evresinde öğrendiği baş etme stratejileri ile çevreye uyum sürecini güçlendirir. Çocuğun sorunlarına yönelik olumlu stratejiler geliştirebilme imkanı varken ailesinden yeterli desteği bulamadığında sorunlarla mücadele etme noktasında ciddi problemlerle karşı karşıya kalır (Tabak, 2007: 21). Ortaya çıkan bu problemler çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemine göre geçici olabileceği gibi çözümüne yönelik yeterli desteği görememesi halinde kalıcı bir hal de alabilir (Topcu, 2019: 19). Ortaya çıkan bu problemler uyum ve davranışa yönelik bozuklukları ifade etmektedir (Çimen Sertbaş, 2006: 8).

Çocuğun aile ile kurduğu ilişki ve bağ onun çok yönlü gelişimi üzerinde önemli etkilere sahiptir. Çocuk kendi gelişimine yönelik tüm soruların cevaplarını aile ortamında bulacaktır.

Anne ve babanın çocuğu desteklemesi ile çocuk kendini keşfetme imkanı bularak olumlu gelişim süreci geçirecek demektir (Altınay, 2012: 7). Aynı zamanda çocuk kendini keşfettikçe kendi bağımsızlığını da kazanmaya başlar. Özellikle ailenin bu süreçte dengeli, duygusal ve etkileşimin güçlü olduğu bir ortam sunması çocuğun gelişimi için gerekli deneyimi kazanmasını sağlayacaktır (Yavuzer, 2008: 229). Toplumsal bağlamda çocuğun yetiştirilme sürecine bakıldığında annenin daha aktif olduğu ve babaya göre daha fazla ilişki içerisinde olduğu görülmektedir (Şanlı ve Öztürk, 2012: 32). Bu sebepten dolayı çocuğun gelişim sürecine ve bu süreçte yaşanılabilecek olası tüm problem durumlarına ilişkin annenin farkındalık düzeyinin daha yüksek olması gerekmektedir.

Annenin çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olan birden fazla faktör bulunmaktadır. Bu faktörler arasında ekonomik gelir, çocuğun cinsiyeti, annenin eğitim seviyesi, anne ve baba arasındaki uyum gibi başlıklar sıralanabilir. Ancak bu süreçte önemli bir diğer faktör ise ebeveynlerin kendi anne ve babalarının davranışlarını nasıl algıladığıdır. Anne ve babanın aile içerisinde kurduğu bağ ve iletişim temelde kendi çocukluk dönemlerinde otoriter ya da gevşek tutuma ne kadar maruz kaldığıyla yakından ilişkilidir (Sargın, 2012: 29). Örneğin otoriter tutumla yetiştirilmiş bir annenin, çocuk yetiştirmeye dair öğrenmesi daha katı ve cezaya dayalı olduğu için kendi çocuğuna da bu şekilde davranma eğiliminde olacaktır. Çünkü çocuk yetiştirirken beslendiği içsel kaynaklar bu şekildedir (Ak, 2021: 28). Ya da zor şartlarda yetişmiş olan ebeveynler, kendi çocuklarının da aynı durumu yaşamamaları için onlara en iyi imkanları sunma arzusunda olabilirler (Ayhan, 2021: 20).

Anne ve baba, çocuğa aktardığı genetik özellikleri dışında sergilediği tutumla da çocuğun hayatını çok yönlü etkileyecektir. Çünkü anne ve baba tutumu çocuğun tüm gelişim alanları üzerinde etkilidir (Benasich ve Brooks-Gunn, 1996: 1187). Aynı zamanda çocuğun bir yetişkin olduğunda uyumlu, dengeli ya da kaygılı kişilik örüntüsüne sahip olmasında da anne ve baba tutumlarının büyük etkisi bulunmaktadır (Kuzgun, 1999: 70).

Anne ve babaların çocukları ile kurduğu ilişki ve iletişimin önemli olduğu aşikardır. Çocuk doğduğu anda itibaren anne ve babasını gözlemler, onları kendine rol model alır (Durmuş, 2006: 29). Özellikle küçük yaş dönemlerinde çocukların edilgen olduğu düşünülse de çocuklar çevresiyle etkin bir ilişki içerisindedir. Çevresinde olup bitenleri gözlemler ve onları taklit eder. Anne ve babaların özellikle bu noktada farkındalık düzeylerinin yüksek olması çocuklarının sağlıklı gelişimini katkı sağlayacaktır (Yücel, 2013: 14).

Anne ve babaların çocuklarına karşı sergilediği tutum ve davranışlarının nedenleri ele alındığında ortak noktanın sürecin bir öğrenme ürünü olduğu yönündedir (Yavuzer, 2008: 140). Sergilenen davranışların bir öğrenme ürünü olduğunu düşündüğümüzde aslında kişinin anne ve baba olmayı kendi ebeveynlerinden öğrendiği sonucuna varılmaktadır. Kendi ebeveynleri tarafından ihtiyaçlarının ne kadar karşılandığı kişinin kendi ebeveynlik sürecinin temel yapı taşını oluşturacaktır. Örneğin kişinin yaşam içerisinde bir travmaya maruz kalması bu durumun kuşaktan kuşağa taşınmasına sebep olacaktır (Wolynn, 2018: 43). Annenin de çocukluk döneminde ihtiyaçlarının karşılanması konusunda yoksun bırakılması ya da çok erken yaşta yetişkin rolünü üstlenmesi travmatik bir sürecin ürünü olabilmektedir. Bu noktada ise annenin geçmiş yaşantıları, çocuğuna karşı gerçekleşme ihtimali düşük beklentiler içerisine girmesine ve karşılanmama durumunda ise yoğun öfke duygusuyla karşı karşıya gelmesine neden olacaktır (Cori, 2020: 107).

Çocuğun ruhsal açıdan daha güçlü olması da anne ve babanın çocuk yetiştirme tutumlarından etkilenmektedir. Anne ve babanın çocuğa karşı sergilediği olumlu yaklaşım çocuğun özdenetim becerisinin ve sorumluluk bilincinin gelişmesine katkı sağlayabileceği gibi anne ve babanın çocuğa karşı olumsuz yaklaşımı çocuğun girişkenliğine, özdenetim becerisine ve bağımsızlık düzeylerine zarar verecektir. Olumsuz tutumla yetişmiş çocukların daha isyankarca davranışlar sergilediği bilinmektedir (Yavuzer, 2006: 127). Çünkü bu süreçte çocuk en yakınındaki kişilerle etkileşim halindedir ve onların kendisine olan tutumlarına göre kendisini şekillendirir (Uyanık Balat, 2007: 90).

Türkiye'de yapılmış olan bir derleme çalışmasında ebeveynlerin baskı, disiplin ve aşırı koruyucu yaklaşımlarının çocuğun davranışları üzerinde olumsuz etkiler doğuracağını, demokratik ve kabul edici tutumun çocuğun davranışları üzerinde olumlu etkiler bırakacağını belirtmektedir (Sümer vd., 2010: 55). Bu çalışmada da görüldüğü üzere annenin çocuğuna karşı olan olumlu ve olumsuz tutumu çocuğun gelişim süreçlerinde karşılaşabileceği problemler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Çocuk yetiştirme tutumları, sahip olunan ailenin özelliklerinden etkilenebileceği gibi içerisinde yaşanılan toplumun özelliklerinden de etkilenecektir. Ailenin ekonomik ve sosyal koşulları çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkiye sahiptir. Aynı zamanda aile içerisinde ebeveynlerin üstlendiği roller de çocuk yetiştirme tutumunu etkilemektedir (Şanlı ve Öztürk, 2012: 32).

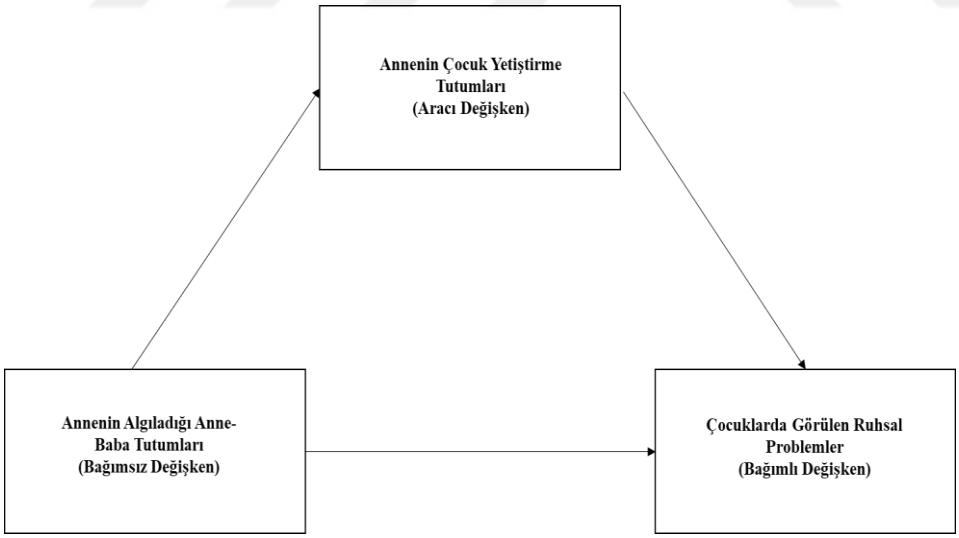
Çocukların gelişimi ve bu gelişim süreçlerinde sağlıklı ilerleyebilmesi adına ailenin desteği çok önemlidir. Aile tarafından yeteri kadar desteği göremeyen ve problem durumlarında nasıl yol izleyeceğiyle ilgili yeterli deneyimi kazanamayan çocuk içsel bir çatışma yaşayacak

ve sorunlar ortaya çıkacaktır. Çocuğun problem durumu yaş ilerledikçe devam edecek ve kendi ebeveyn olduğunda geçmiş deneyimlerinden kaynaklı olarak benzer davranışlar sergileyecektir. Böylelikle problem durumları kuşaktan kuşağa aktarım sağlayacaktır. Bu sebepten dolayı çocuklarda ortaya çıkan problemli davranışların nasıl ve hangi durumlarda ortaya çıktığını fark etmek iyileştirme çalışmalarına yönelik büyük bir önem arz etmektedir. Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuklarda görülen problem durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi, çocuklarda görülen ruhsal problemlerin nedenleri hakkında farkındalık oluşturacak ve aynı zamanda etkili müdahale yöntemlerinin oluşturulmasına imkan sağlayacaktır. Annenin çocuk yetiştirme tutumları algıladığı anne-baba tutumlarından etkileneceği için annenin bu tutumları nasıl algıladığı dolaylı olarak çocuklarının ruhsal sağlığı üzerinde etkili olacaktır.

1.1. PROBLEM

Bu araştırmanın temel problemi, annelerin algıladığı anne-baba tutumları ile çocuklarında görülen ruhsal problemler arasındaki ilişkide annenin çocuk yetiştirme tutumlarının aracı rolünün incelenmesidir. Bu bağlamda önerilen model Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın Problemine Dair Önerilen Model

Davranış problemleri, çeşitli ruhsal ve bedensel nedenlere bağlı olarak gelişen içsel sorunların davranışa aktarılmasıyla ortaya çıkan problemlerin tümü olarak ifade edilmektedir (Hassoy ve Çakıcı, 2012: 1). Çoğu zaman çocukluk çağında görülen davranış problemleri birçoğu benzerdir. Bu dönemde kendini gösteren problemli davranışların çoğu ergenlik dönemine kadar devam etmekte ve kalıcı hale gelmektedir (Derman ve Başal, 2013:

116). Aynı zamanda bu davranışlar ilerleyen dönemler için anti-sosyal davranışların başlangıcı olabilmektedir (Galboda-Liyanage vd., 2003: 1045).

Çocuk hayata geldiği andan itibaren ailesi ile etkileşim halindedir. Çocuğun sergilediği davranışların anne ve baba tarafından nasıl değerlendirildiği ve aldığı geri bildirimler ilerleyen süreçte davranışların nasıl şekillendireceğine yönelik temel oluşturur. Ailenin çocuğun ihtiyaçlarını karşılama noktasında yeteri kadar özen göstermesi gerekmektedir. Gerekli özenin gösterilememesi çocukta davranış problemlerinin oluşmasına sebep olacaktır (Topcu, 2019: 26). Özellikle ebeveyn ve çocuk ilişkisiyle alakalı yapılan çalışmalara bakıldığında anne ve çocuk arasındaki ilişkinin çocuğun psikolojik gelişimi üzerinde etkili olduğu görülmektedir (Bowlby, 1985: 44). Aile içerisindeki huzursuzluklar, anne ve baba arasındaki problemler, çocuklarda görülen davranış problemlerinin oluşmasına sebep olmaktadır (Gürpınar Akan, 2001: 38).

Aynı zamanda çocuklarda ortaya çıkan problem durumları biyolojik ya da psiko-sosyal nedenlerden kaynaklı olarak da ortaya çıkabilmektedir. Kalıtım, ruhsal problemlerin ortaya çıkmasına neden olabileceği gibi ailenin yeteri kadar sevgi göstermemesi, anne ve babanın ayrılması ya da aile bireylerinde var olan sorunlu davranışların çocuk tarafından gözlenerek öğrenilmesi gibi psiko-sosyal nedenlerde süreçte etkilidir. Çocuğun içinde bulunduğu bu şartlar ise ruhsal problemlerin ortaya çıkmasında etkili olabilmektedir (Sargın, 2012: 25-28). Özellikle bu noktada ailenin çocuğun ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalması en önemli etkenler arasında gösterilmektedir (Topcu, 2019: 26).

Anne-baba tutumları, ebeveynlerin çocukları ile kurduğu ilişki sürecinde onlara karşı olan tutum ve davranışlarının hepsi olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2000: 19). Çocuk üzerinde çeşitli etkilere sahip olan aile, onların nasıl biri olacağı üzerinde de büyük bir öneme sahiptir. Çocukları üzerinde büyük bir öneme sahip olan anne-baba tutumları onların nasıl bir ebeveyn olacağı üzerinde de etkilidir. Kendi ebeveynleriyle özdeşim kuran çocuk onların yaklaşımlarını kendi içinde saklayacak ve kendi çocuklarında benzer durumlarda karşılaştığında ortaya çıkaracaktır (Leo, 2015: 55).

Bu araştırmada annelerin algıladığı anne-baba tutumları ile çocuklarda görülen ruhsal problemler arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Aynı zamanda annenin çocuk yetiştirme tutumlarının ise algılanan anne-baba tutumu ve çocuklarda ruhsal problemler üzerindeki aracı rolü de ele alınmaktadır. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan çocuklarda görülen ruhsal problemlerin demografik değişkenlere (çocuğun cinsiyet ve doğum sırası, annenin

yaş, eğitim düzeyi, çalışıp çalışmama durumu ve ekonomik gelir) göre anlamlı şekilde farklılık gösterip göstermediği incelenmektedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı annelerin algıladığı anne-baba tutumları ile çocuklarında görülen ruhsal problemler arasındaki ilişkide çocuk yetiştirme tutumlarının aracı etkisini araştırmaktır. Aynı zamanda çocuğun ruhsal problemlerinin anne ve çocuğa ait demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmektedir.

Bu çerçevede aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

1) Annelerin algıladıkları ebeveyn tutumları çocuğunun ruhsal sorunlarını yordamakta mıdır?
2) Annenin çocuk yetiştirme tutumu çocuğun ruhsal sorunlarını yordamakta mıdır?
3) Annelerin algıladıkları ebeveyn tutumları kendi çocuk yetiştirme tutumlarını yordamakta mıdır?
4) Annelerin algıladıkları ebeveyn tutumları ile çocuğun ruhsal problemleri arasında ilişkide çocuk yetiştirme tutumları aracı rol oynamakta mıdır?
5) Çocuklarda görülen ruhsal problemler çocuğun;
    a) Cinsiyeti,
    b) Doğum sırasına göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
6) Çocuklarda görülen ruhsal problemler annenin;
    a) Yaşı,
    b) Eğitim düzeyi,
    c) Çalışıp çalışmama durumu,
    d) Ekonomik gelire göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Ailenin, çocuğun yaşamı üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Çocuk bu aile ortamında kendisini tanımlamaya ve kişiliğini oluşturmaya başlar. Bunu yaparken kendi anne ve babasını gözlemler ve onları taktik eder. Öğrenme ürününü ifade eden bu süreç çocuk tarafından ailenin nasıl algılandığı 12 ile 30 yaşları arasında son şeklini almaktadır (Morgan, 1991: 347). Belirtilen yaş aralığının yetişkin döneme denk geldiği görülürken kendi anne ve babasını algılayış şeklini de kendi çocuk yetiştirme tutumlarına

aktaracaktır (Ak, 2021: 27). Kendi ailelerinden öğrenme yoluyla geçen olumsuz davranışlar çocuğa yansıyacak ve onda da bazı problemlerin ortaya çıkışına neden olabilir. Bundan dolayı erken dönemde fark edilen problemlerin nedenlerinin araştırılması önemlidir. Çocukluk döneminde karşılaşılan ruhsal problemlerin neyden kaynaklı olduğu bulunarak gerekli tedavi planlamasıyla birlikte çocuğun yetişkin dönemde yaşama ihtimali olan diğer problemlerin önlenmesine katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada üç jenerasyona dair alınan bilgiler annenin algıladığı anne-baba tutumlarının onun çocuk yetiştirme tutumları ve çocuklarda görülen ruhsal problemler arasındaki etkiyi daha iyi anlamaya katkı sağlayacaktır. Ayrıca çocuklarda görülen ruhsal problemlerin günümüzde artmasından dolayı anne ve babanın çocuğunun yaşadığı problem durumuna ilişkin farkındalıklarının artmasına olanak sağlayacaktır. Artan farkındalık düzeyiyle birlikte problemin kaynağı belirlenirken doğru çözüm yolları tercih edilecektir. Bu durum çalışmanın önemini vurgulamaktadır.

Alanyazın çalışmaları incelendiğinde konuyla alakalı benzer çalışmaların daha çok küçük yaş çocuğu olan ebeveynlerle ve daha küçük örneklem grupları üzerinde yapıldığı fark edilmiştir. Bu çalışmada ise ulaşılan örneklem grubunun büyüklüğü daha güvenilir verileri ortaya koyacağı düşünülmektedir. Ortaya çıkacak verilerin daha büyük bir örneklemi temsil etmesiyle birlikte sonuçlar daha fazla genellenebilir olacaktır. Ek olarak verilerin toplandığı ilin sürekli göç alan ve çeşitli kültürleri içerisinde barındırıyor olması da sonuçlar üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir.

Çocuklarda görülen ruhsal problemler çeşitli demografik değişkenler açısından da ele alınmıştır. Bu noktada ileriye dönük hazırlanacak olan program ya da çalışmaların planlanmasında elde edilen sonuçların göz önünde bulundurulması hazırlanacak programların içeriği noktasında katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda benzer çalışmalarda bulunacak olan diğer araştırmacılar için yol gösterici olacaktır.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

1. Araştırmada elde edilen veriler ölçeklere ulaşabilen 7-13 yaş arasında çocuğa sahip 1123 anne ile sınırlıdır.
2. Araştırmada incelenen çocuklarda ruhsal problemler ‘Güçler ve Güçlükler Anketi’, algılanan anne-baba tutumları ‘Anne-Baba Tutum Envanteri’ ve çocuk yetiştirme tutumları ise ‘Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları (PARI)’ nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

3. Araştırmada elde edilen veriler 2021-2022 yılları ile sınırlıdır.
4. Araştırmada elde edilen veriler Kocaeli ili ile sınırlıdır.
5. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanıldığı için neden-sonuç ilişkisi söz konusu değildir.

1.5. TANIMLAR

Çocuklarda Ruhsal Problemler: Çocuğun çeşitli ruhsal ve bedensel nedenlere bağlı olarak yaşadığı içsel sorunları davranışlarına aktarmasıyla ortaya çıkan problemlerin tümü olarak ifade edilmektedir (Hassoy ve Çakıcı, 2012: 1).

Algılanan Anne-Baba Tutumu: Anne ve babaların, çocukları ile kurduğu ilişki sürecinde onlara karşı olan tutum ve yaklaşımının çocuk tarafından nasıl algıladığını ifade etmektedir (Yılmaz, 2000: 18-19).

Çocuk Yetiştirme Tutumları: Kültürel sürecin etkili olduğu, kişinin çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik sürecinde çeşitli etkilere sahip ve ebeveynlik stili ile çocuğun yetiştirilmesinde çocuğu etkileyen davranış ve beklentilerin tümüdür (Evans ve Myers, 1994: 4).

2. LİTERATÜR

Çalışmanın literatür kısmında ilk önce bağımlı değişken olan çocuklarda ruhsal sorunlara dair kuramsal bilgilere yer verilmektedir. Ardından araştırmanın bağımsız değişkeni annenin algıladığı anne-baba tutumlarına ve aracı değişken olan çocuk yetiştirme tutumlarına ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

2.1. ÇOCUKLARDA RUHSAL PROBLEMLER

Çocuk dünyaya geldiği anda itibaren çevreyle etkileşim halindedir. Çevresiyle kurduğu sağlıklı ilişki onun gelişimine olumlu katkılar sağlar. Aynı zamanda içinde bulunduğu her gelişim evresinde kendini tanımaya ve yeteneklerini fark etmeye çalışır. Kendine dair farkındalıklarını arttırmaya çalışan çocuk kendisi ve çevre ile de denge kurmayı hedefler. Her gelişim evresinin kendine has bazı problem durumları vardır ve çocuk ortaya çıkan bu durumlara karşı baş etme becerisi geliştirmeye çalışır (Dursun, 2010: 11).

Genel olarak davranış problemleri kişinin kendisi ya da çevresindeki kişiler açısından problem oluşturabilecek durumlar şeklinde tanımlanmaktadır. Genellikle çocukluk döneminde görülen davranış problemleri her çocukta benzerdir. Çocukluk döneminde ortaya çıkan problemli davranışların birçoğu ergenlik dönemine kadar devam etmekte ve kalıcı hale gelmektedir (Derman ve Başal, 2013: 116). Aynı zamanda bu davranışlar ilerleyen dönemler için anti-sosyal davranışların başlangıcı olabilmektedir (Galboda-Liyanage vd., 2003: 1045).

Yavuzer (2008: 230), çocukluk ve ergenlik dönemlerinde ortaya çıkan davranış problemlerinin belli ölçütler bazında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu ölçütler: Yaşa uygunluk, sorun davranışın yoğunluğu, süreklilik, cinsel rol beklentisi ve kültürel faktörler şeklinde sıralanmaktadır. Aynı zamanda çocuğun sergilediği davranışların bir problem olarak değerlendirilebilmesi için çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi, davranışın sıklığı ve şiddeti göz önünde bulundurularak bir problem başlığı altında ele alınmalıdır (Derman ve Başal, 2013: 117). Bu noktada bir davranışın problem olarak değerlendirilebilmesi için ölçütlerin belirlenmesi noktasında hassas ve özenli olunmalıdır.

Çocuk bulunduğu gelişim dönemi içinde sürekli kendini keşfetmekte, yeni yeteneklerini fark ederek yeni bilgiler öğrenmektedir. Bununla beraber kendini keşfeden çocuk içinde bulunduğu toplumla arasında bir denge oluşturmaya çalışır. Her gelişim döneminde yeni problemlerle karşılaşan çocuk bu problemleri çözmek için çabalar. Çok yönlü gelişim ile

uyum süreci beraber ilerlediğinde çocuk olgunlaşır ve kendi bağımsız davranış örüntüsünü oluşturmaya başlar (Tabak, 2007: 21).

Ancak çocuk gelişim dönemlerinde karşılaştığı her problemde anne ve babasının ona destek olmasına ihtiyaç duyar. Ancak aileden yeteri kadar destek görmeyen ve ihtiyaçları karşılanmayan çocuk yaşadığı problemler karşısında nasıl bir yol izlemesi gerektiğini bilemez (Yörükoğlu, 1978: 215). Kendi gelişimi ve ihtiyaçları arasında denge kuramayan çocukta ruhsal problemler baş göstermeye başlar. Bu problemler davranışsal ya da duygusal olarak ele alınmaktadır.

2.1.1. Çocuklukta Görülen Yaygın Ruhsal Problemler

Çocuklarda görülen ruhsal problemlerle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde bu problemler: Enürezis, Enkoprezis, Parmak Emme, Tırnak Yeme, Saldırganlık, Okul Fobisi, Tikler, Kekemelik, Çalma-Hırsızlık Yapma, Ayrılık Anksiyetesi, Mutizm, Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite, Yeme Bozuklukları, Uyku Bozuklukları ve Kaygı Bozuklukları başlıkları altında ele alındığı görülmektedir.

2.1.1.1. Enürezis

Enürezis kavramı istemli ya da istemsiz olacak şekilde çocuğun gece ya da gündüz yatağına veya kıyafetlerine idrar kaçırması olarak tanımlanmaktadır (Birdal, 2014: 3). Aynı zamanda çocuğun mesane kontrolünü kazanması beklenilen yaşa gelmiş olmasına rağmen belli aralıklarla alt ıslatma davranışına devam etmesi halidir. Çocuğun üç yaşının sonuna doğru idrarını tutması beklenmektedir. Ancak çocuğun dört yaşından sonrada düzenli olarak idrar kaçırmaya devam etmesi enürezis olarak adlandırılmaktadır (Yavuzer, 2008: 234).

Enürezis çocukluk döneminde en çok rastlanılan problemlerden bir tanesidir (Aktepe vd., 2010: 103). Aynı zamanda alt ıslatma davranışının %80'i gece, %5'i gündüz ve %15'i hem gece hem de gündüz olacak şekilde devam etmektedir. Çocukların bir kısmında yaş ilerledikçe alt ıslatma davranışında azalma ya da tamamen ortadan kalkma durumu görülmektedir (Dursun, 2010: 21). Bununla beraber enürezis ile ilgili yapılan çalışma sonuçlarının bir kısmına göre erkek çocuklarında enürezis görülme sıklığının kız çocuklarına göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aile ve çocuk için zorlayıcı olan enürezis davranışı genellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerde yetişmiş, duygusal olarak ihmal edilmiş ve uyum sağlayıcı davranışlarda zorlanan çocuklarda daha sıklıkla görülmektedir. Genetik faktörlerinde etkili olduğu bu davranış

probleminde aile ortamı, anne ve baba arasındaki ilişki ve çocuğun yaşadığı korku durumları da bu problemin oluşumunu etkilemektedir. Aynı zaman çocuğun gelişim süreci dikkate alınmadan ve baskıcı tuvalet eğitimi de problem durumunun ortaya çıkmasında önemli bir sebeptir (Yörükoğlu, 1978: 248).

2.1.1.2. Enkoprezis

Çocuklarda görülen enkoprezis davranışı istemli ya da istemsiz olacak şekilde dışkısını kontrol edemeyerek altına kaçırması olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda gelişimsel olarak hiçbir sebep olmamasına rağmen çocuğun dışkısını kaçırıyor olması gerekmektedir. Enürezise nazaran daha az rastlanan enkoprezis davranışı baskıcı tuvalet eğitimi, anne ve baba arasındaki çatışmalar, annenin gereğinden fazla titiz olması ve annenin ev kadınlığı rolünü reddetmesiyle ilişkili olabilmektedir (Yavuzer, 2008: 242).

Enkoprezis davranışı erkek çocuklarında daha sıklıkla görülmektedir. Enkoprezis davranışının görülüyor olması enürezise göre çocuğun daha yoğun ruhsal uyumsuzluk yaşadığının işareti olabilmektedir (Tabak, 2007: 47). Enkoprezis davranışının yoğun olduğu çocuklar okul ve çevresine uyum sağlamakta zorlanır ve sosyal ilişkileri daha zayıftır. İnatçılık davranışının ön planda olduğu bu çocuklar saldırganca davranışlarını doğrudan göstermek yerine dolaylı yoldan göstermeyi tercih ederler (Yörükoğlu, 1978: 251).

Bu problem durumunda ailenin ve çevrenin çocuğa karşı yaklaşımı önem arz etmektedir. Çocuğa karşı cezalandırıcı bir yaklaşım süreci zorlaştıracaktır. Çocuğun yaşadığı problem durumuyla ilgili psikolojik tedavi yöntemlerine başvurulması ve uyum sağlayıcı davranışlarının arttırılabilmesi için çevresel koşulların iyileştirilmesi gerekmektedir (Yavuzer, 2008: 243).

2.1.1.3. Parmak Emme

Bebekler için doğuştan gelen emme refleksi onların temel ihtiyaçlarını gidermek ve içinde bulundukları dünyayı keşfetmek için kullandıkları bir yoldur (Altundağ, 2018: 30). Aynı zamanda parmak emme davranışı çocuklarda 3-4 yaşına kadar devam edebildiği ve bu döneme kadar bir problem durumu olarak değerlendirilmeyen bir davranıştır (Yavuzer, 2008: 244). Ancak 4 yaşının üzerinde olan çocuklarda parmak emme davranışının hala devam ediyor olması problem olarak ele alınmaktadır. Ayrıca parmak emme davranışının çocuklarda ortalama 9-10 yaşına kadar devam ettiği görülmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde parmak emme davranışının kız çocuklarında erkek çocuklarına göre daha sık rastlandığı belirtilmektedir (Ooki, 2005: 322).

Parmak emme davranışı genelde stres durumlarının arttığı dönemlerde ortaya çıkmaktadır (Yavuzer, 2008: 244). Özellikle çocukların uyku zamanlarından önceki dönemlerde, yeni bir kardeşin aileye dahil olması durumunda ya da ebeveynin ilgisini kendi üzerinde tutmak istediği zamanlarda artış gösterdiği görülmektedir (Altundağ, 2018: 32). Aynı zamanda çocuğun bebeklik döneminde yeterinde emzirilmemesi durumu da ilerleyen yaşlarda parmak emme davranışını ortaya çıkartmaktadır (Anke, 1971: 54).

2.1.1.4. Tırnak Yeme

Tırnak yeme davranışı, ağız yoluyla bir ya da birden fazla parmağın tırnaklarının ısırılması ve koparılması olarak ele alınmaktadır. Özellikle çocukluk döneminde sıklıkla karşılaşılan tırnak yeme davranışı yetişkin döneme kadar devam edebilmektedir. Bu davranış genellikle kaygı düzeyinin ve duygusal gerilimin arttığı dönemlerde ortaya çıkmaktadır (Roberts vd., 2013: 750).

Aynı zamanda tırnak yeme davranışının temelinde duygusal sorunların olduğu belirtilmektedir. Hatta kız çocuklarında erkek çocuklarına göre daha sık rastlanılan tırnak yeme davranışının sebepleri arasında da duygusal kökenli sorunların olduğu saptanmıştır (Ghanizadeh, 2011: 2-3). Bunun dışında tırnak yeme davranışına sahip çocukların %65'inde en az bir tane daha tekrarlayan davranış bozukluğu olduğu da tespit edilmiştir (Ghanizadezh, 2008: 4).

Tırnak yeme davranışını ortaya çıkaran birden fazla sebep vardır. Ailenin otoriter ya da baskıcı yaklaşımı, aile içi iletişim sorunları, ebeveynin çocuğa karşı ilgisiz tavırları ya da tırnak yeme davranışını sergileyen her hangi bir aile üyesinin varlığı bu davranışı arttırmaktadır. Aynı zamanda çocuğun öfke, korku ya da kaygı gibi duyguları yoğun yaşaması da tırnak yeme davranışının diğer sebepleri arasında sayılabilir (Yavuzer, 2008: 245).

2.1.1.5. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu çocukluk döneminde kendini göstermeye başlayıp yetişkinliğe kadar devam eden dikkatsizlik, hiperaktivite ve dürtüselliği içinde barındıran nörogelişimsel bozukluklardan biridir (APA, 2013: 29). Çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemine göre farklı özelliklerle sahip olan DEHB okul çağı çocuklarında yoğun dikkat problemiyle kendini gösterirken işlev kaybının en yüksek olduğu zaman ise ergenlik dönemidir (Öner vd., 2003: 98). Aynı zamanda okul çağı çocuklarının

%2-12'sinde görülen DEHB erkek çocuklarında kız çocuklarına oranla daha fazla görülmektedir (Kayaalp, 2008: 148).

Çocuk kadar ailesini de zor durum da bırakan DEHB'e sebep olabilecek durumlar arasında aile içi problemler, ebeveynlerin suça eğilimli olması ve annelerin içinde bulunduğu ruhsal durumlar etkili olmaktadır (Rutter vd., 1975: 494). Aynı zamanda DEHB tanısı alan çocukların duygularını düzenleme ve özdenetim becerileri konusunda ciddi problemler yaşadığı bilinmektedir (Martel ve Nigg, 2006: 1180). Özellikle tedavi sürecinin gerçekleştirilmemesi halinde çocuklarda ileriye dönük eğitim ve meslek hayatlarında, sosyal işlevselliklerinde, ikili ilişkilerde sorunlar ve ileriye dönük DEHB'e eş psikolojik problemler ortaya çıkmaktadır (Klein vd., 2012: 1300).

2.1.1.6. Tikler

Tikler çocuğun kaslarında meydana gelen istemsizce kasılmaların bir sonucu olarak hızlı, tekrarlayıcı ve ritmik olmayan hareketlerin tümüdür (Foto Özdemir ve Ünal, 2006: 31). Aynı zamanda tikler 11 yaşından önce ortaya çıkmaktadır. Çeşitli araştırma sonuçlarına göre erkek çocuklarında tiklerin ortaya çıkması kız çocuklarına göre daha yüksek ihtimaldir (Neuner ve Ludolph, 2009: 1377).

Ani ve yineleyeci davranışlar halinde ortaya çıkan tiklerin, vücudun neresinde olacağı, kaç tane olacağı ya da hangi sıklıkla ortaya çıkacağı kişiden kişiye değişkenlik göstermektedir. Yaşanılan tiklerin sıklığı ya da şiddeti çocuğun kaygı ve heyecan düzeyine göre değişkenlik gösterebileceği gibi çevresel faktörlerden de etkilenmektedir (Kuperman, 2003: 35). Buradan yola çıkarak kaygı düzeyini arttıracak herhangi bir eylemin, tiklerin ortaya çıkıp çocuk için rahatsız edici bir hal alacağı sonucunu ortaya çıkartmaktadır. Çocuğun, tiklerini kontrol edememesi durumunda ise sosyal alanlardan uzaklaşmasına neden olacaktır.

Sosyal manada çocuğu olumsuz etkileyen tikler duygusal alanlarda da olumsuz etkilemektedir. Çocuğun günlük olarak yerine getirmesi gereken eylemlerde aksaklıklar olabileceği gibi sosyal çevresinde de ortaya çıkabilecek akran baskısı durumuyla da karşı karşıya kalmasına neden olacaktır. Akran çevresi tarafından reddedilme durumu ise okula karşı isteksizliği ortaya çıkartacaktır. Aynı zamanda tik bozukluğuna sahip çocukların yaşadığı sosyal baskı, onlarda tik bozukluğuna ek depresyon ve kaygı bozukluğunu da ortaya çıkartacaktır (Rizzo vd., 2017: 248).

2.1.1.7. Kekemelik

Çoğunlukla çocukluk dönemlerinde kendini gösteren kekemelik hecelerin uzatılması, tekrar edilmesi, ses kesilmeleri ya da kelimelerin değiştirilmesiyle kendini belli eden konuşma bozukluğudur (Craig vd., 1996: 811). Kekemelik genellikle çocuğun kısa cümleleri bir araya getirmeye başladığı üç dört yaşlarından sonra başlar. Aynı zamanda erkek çocuklarında da kız çocuklarına oranla daha sık rastlanılan bir problemdir (Packman vd., 2007: 354).

Kekemelik probleminin ortaya çıkışında birden fazla sebep bulunmaktadır. Özellikle çocuğun cümle kurmaya başladığı dönemlerde ailede ya da yakın çevrede kekeme olan kişilerin olması sürecin başlangıcında önemli bir etken olmaktadır. Bunun yanında çocuğun travmatik yaşantılara sahip olması da kekemeliği tetikleyici faktörler arasında yer alabilir. Ailenin çocuğa karşı ilgisiz tavırları ya da kardeşler arasında ayrımcılık yapılması kekemeliği ortaya çıkartabilir (Tabak, 2007: 28-29).

Yeni yeni toplumsal alanlarda kendini göstermeye başlayan çocuk kekemelik gibi bir problem yaşıyorsa sosyal alanlardan kendini çekecektir. Tik bozukluklarında olduğu gibi çeşitli akran zorbalığına maruz kalabilme ihtimali artacaktır. Bununla beraber kaygı yaratan durumların ortaya çıkması da çocuğun kekemeliği üzerinde etkili olacak ve çocuk bu tarz ortamlardan kendisini geri çekecektir. Aynı zamanda kekemelik problemi yaşayan çocuk, utanma ve öfke duygularını daha yoğun yaşayacaktır (Cenkseven, 2000: 38).

Toplumsal bir varlık olan insan diğer insanlarla iletişim kurabilmesi ve anlaşılabilmesi için akıcı konuşmaya ihtiyaç duyar. Ancak konuşmayla kendini gösteren kekemelik insanı çeşitli sosyal alanlarda zora sokmaktadır. Akıcı konuşmada sorun yaşayan kişiler karşı taraftan anlaşılmadıklarını düşünebilecekleri için iletişimde zorluk yaşamanın dışında duygusal manada da çeşitli zorlanmalar yaşayacaktır (Cenkseven, 2000: 38).

2.1.1.8. Okul Fobisi

Okul süreci çocuğun toplumsal girişimlerinin başladığı ilk ortamlardan biridir. Kimi çocuk bu sürece uyum noktasında herhangi bir problem yaşamazken kimi çocuk uyum sürecinde çeşitli nedenlerden dolayı okulu reddetmektedir. Çocuğun okulu reddetmesi ve bu süreçte yaşadığı kaygı ve korkular okul fobisi olarak adlandırılmaktadır (Tyrrell, 2005: 148). Aynı zamanda okul fobisi çocuğun okula uyum noktasında sıkıntı yaşayıp okula gitme durumunun sürekli kaygı haline dönüşmesidir (Özcan ve Aysev, 2009: 13).

Okul fobisiyle alakalı yapılan çalışmalarda çocukların %1-5'i bu problemle karşı karşıya kalmaktadır. Cinsiyet bazında bakıldığında ise okul fobisinin kız ve erkek çocuklarında eşit

oranda görüldüğü belirtilmektedir (Tyrrell, 2005: 148). Okul fobisini tetikleyecek birden fazla neden bulunmaktadır. Bu nedenlerden en önemlisi anne ve çocuk arasındaki sağlıksız ilişkinin varlığıdır (Sevimli, 2010: 30). Bunun dışında aile içinde kayıp, anne ve baba arasındaki gerginlikler de okul fobisinin nedenleri arasında gösterilmektedir (Özcan ve Aysev, 2009: 14).

Her ne kadar aile okula uyum sürecinde en önemli faktör olsa da çocuğun okul ortamında karşılaştığı durumlarda okul fobisini tetiklemektedir. Çocuğun öğretmenleri tarafından olumsuz bir tavra maruz kalması, ağır ev ödevleri, sınıf değişikliği ya da arkadaşları ile yaşadığı problemlerde süreci etkileyen nedenler arasında gösterilmektedir (Bahalı ve Yolga Tahiroğlu, 2010: 366). Bununla beraber çocuğun hem aile hem de okul ortamında yaşadığı problemler onu okul sürecinden uzaklaştıracağı gibi akademik problemlerinde ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Aynı zamanda okul fobisi yaşayan çocuklar başarmayla alakalı kaygılar yaşayan, uyumlu ve aşırı onay bekleyen kişilik örüntülerine sahiptir. Ayrıca bu çocuklar örseleyici bir yaşantıyı kriz olarak algılamaktadır. Algılanan bu kriz durumu ise okul fobisinin oluşmasına zemin hazırlamaktır (Soysal ve Bodur, 2004: 235).

2.1.1.9. Kaygı Bozuklukları

Kaygı normal seyrinde devam ettiği takdirde kişinin gelişim sürecinde koruyucu ve uyumu kolaylaştırıcı normal bir duygudur. Ancak kişinin normalin dışında aşırı sıkıntı hissetmesi ve günlük olaylar karşısında işlevselliğinin bozulmasıyla beraber kaygı bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Bu noktada kişinin yaşadığı kaygının sebebi, içinde bulunduğu gelişimsel dönemin getirdiği normal bir kaygı mı olduğu yoksa kişiyi diğer alanlarında da zora sokacak düzeyde mi olduğu değerlendirilmelidir (Karakaya ve Öztop, 2013: 11).

Kaygının oluşumu çocukluk dönemlerinde başlamaktadır. Bu sürecin başlamasında çocuğun hayatında öneme sahip kişiler etkili olmaktadır. Özellikle anne ve baba ya da öğretmenleri kaygının oluşumu ve devamlılığında önemli bir faktördür. Bu noktada çocuk, çevresinde bulunan bu kişileri gözlemleyecek ve onların olaylar karşısında sergiledikleri kaygı tepkilerini öğrenecektir. Aynı zamanda bu kişilerin aşırı kaygılı davranışları çocuğunda kaygısını arttırırken benzer bir durum karşısında aynı tepkileri vermesini sağlayacaktır. Bunun dışında çocuğa, gelişim dönemi göz ardı edilerek verilen görevler, ona karşı reddedici ya da alaycı tutumlar onun kendisine olan güvenini sarsacaktır (Şahin, 2019: 124). Yaşanılan bu güven kaybı ise kaygının çocukta yer edinmesine olanak sağlayacaktır.

Anne ve babanın çocuğa karşı olan yaklaşımı da kaygı düzeyi üzerinde önemli etkiye sahiptir. Anne ve babanın olumsuz davranışları (Ginsburg vd., 2004: 36) ve eleştirme tarzları (Ginsburg ve Schlossberg, 2002: 147) ile çocuğun yaşadığı kaygı arasında anlamlı ilişki olduğu öne sürülmektedir. Aynı zamanda çocuğun kaygıyla baş etmek için geliştirdiği yöntemlerin anne ve baba tarafından pekiştirilmesi de kaygının devamlılığını sağlamada önemlidir (Aydın, 2013: 2).

Kaygı bozukluğu yaşayan çocuklar fiziksel, duygusal, davranışsal, bilişsel ya da kişilerarası ilişki alanlarında problemler yaşamaktadır. Pek çok kaygı problemi yaşayan çocukta karın ağrısı, baş dönmesi ya da bağırsak problemleri gibi fiziksel belirtiler görülmektedir. Bunun dışında kaygı düzeyinin arttığı dönemlerde tırnak yeme, parmak emme ya da uyku problemleri de ortaya çıkmaktadır (Karakaya ve Öztop, 2013: 11).

Aynı zamanda çocuklar kaygı oluşturan durumlardan kaçamayacaklarını düşünürler. Bilişsel düzeyde çeşitli korku ve başarısızlık beklentileri barındırırlar. Başlarına en kötü şeyin geleceğini ve bu durumla baş etmede güçlük yaşayacaklarını düşünürler (Friedberg ve McClure, 2002: 14). Çocuğun bir grup önünde konuşması, bir gruba dahil olması ya da bir sınava girecek olması onun tarafından tehlike olarak algılanır. Bu gibi durumlarda ise olumsuz değerlendirilmeye yönelik hassasiyete sahiptirler (Beidel ve Turner, 1998: 78).

2.1.1.10. Ayrılık Anksiyetesi

Ayrılık kaygısı çocukluk döneminde başlayıp çocuğun evden ya da bağlandığı kişiden ayrılması durumunda ortaya çıkan aşırı kaygı hali olarak tanımlanmaktadır (Çengel Kültür vd., 2003: 3). Aynı zamanda bu kaygıyı yaşayan çocuklarda bağladığı kişilerden ayrılması durumunda başlarına kötü bir şey geleceğine dair sıkıntı veren düşünceler sürece hakimdir. Bu düşünceyle birlikte çocuk evden ya da bağlandığı kişiden ayrılmak istemez ya da bu gibi durumlarda aşırı isteksiz davranır (APA, 2013: 113).

Ayrılık kaygısının belirgin olarak ortaya çıktığı dönemler çocuğun okula başladığı sürece denk gelmektedir. Hem çocuk hem de aile için zor olan ayrılık süreci çocuğun gösterdiği direnç ile daha da zorlaşmaktadır (Çetin ve Haskan Avcı, 2022: 163). Başlarda yaşanan bu kaygı, çocuğun gelişim dönemi açısından normal kabul edilse de kaygının şiddetlenerek artması işlevselliği olumsuz etkileyecektir (Özsayın Kılıç, 2018: 6). Aynı zamanda çocuğun yaşadığı bu problem akademik problemlerinde ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Ayrılmanın gerçekleşeceği durumlarda çocukta fiziksel yakınmalar ortaya çıkmaktadır. Bu yakınmalar genellikle halsizlik, baş dönmesi, karın ya da baş ağrılarıyla kendini

göstermektedir (Leung, 1989: 287). Aynı zamanda ayrılık kaygısının ortaya çıkmasında genetik ve çevresel faktörlerin etkisi olabileceği gibi çocuğun yaşı ve cinsiyeti de önemli birer etkendir (Feigon vd., 2001: 408).

Ayrılık kaygısının temelini anne ve babanın çocuğa karşı yaklaşımı ve tutumu oluşturmaktadır. Anne ve babanın aşırı koruyucu ya da kontrolcü olması çocuğun kaygı düzeyini arttıracaktır (Erözkan, 2012: 53). Bunun dışında çocuğun içinde bulunduğu olumsuz yaşam koşulları da kaygının temel tetikleyicileri arasında bulunmaktadır (Edwards vd., 2010: 318).

2.1.1.11. Mutizm

Mutizm çocuğun konuşmayla alakalı herhangi bir problemi olmamasına karşın konuşması beklenilen ortamlarda konuşmaması olarak tanımlanmaktadır. Bu problemi yaşayan çocuklarda konuşma dilini bilmeme ya da o dili rahat konuşamama gibi durumlar söz konusu değildir (APA, 2013: 114). Bu çocuklar anne, baba ya da kardeşleriyle olduğu ortamlarda konuşurken sosyal ortamlarda konuşma ve kendini ifade etme noktasında problemler yaşarlar.

Beş yaşından önce başlayan mutizm ancak çocuk okula başladıktan sonra fark edilmektedir (Bulut, 2008: 57). Aynı zamanda kız çocuklarında görülme sıklığı erkek çocuklarına göre daha fazladır (Kristensen, 2000: 252). Çeşitli nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan mutizm, çocuğun mizaç özellikleri, olumsuz yaşantıları ya da yanlış ebeveyn tutumlarından etkilenmektedir (Hultquist, 1995: 101).

Okula başladıktan sonra sosyal ortamlarda bulunmak zorunda olan mutizmli çocuklar konuşmak yerine beden dilini kullanma, çekme, itme ya da tek heceli kelimeleri sessizce söyleme şeklinde kendilerini ifade etmeye çalışırlar (Bulut, 2008: 53). Aşırı utangaçlık, anneden ayrılamama, olumsuz duygular, öfke nöbetleri ve karşı gelme davranışları mutizmin temel özellikleri arasındadır (Dow vd., 1995: 838). Toplum içerisinde var olabilmenin en önemli gereksinimi olan iletişim, mutizmli çocuklarda sıkıntılı bir süreç olduğundan dolayı sınıf içerisinde ya da akran gruplarında çeşitli problemler yaşamasına sebep olacaktır.

2.1.1.12. Çalma-Hırsızlık Yapma

Çalma davranışı gerek aile gerekse toplum tarafından uygun görülmeyen bir davranış türüdür. Gelişimsel dönem içerisinde erken çocuklukta bir eşyanın eve getirilmesi normal kabul edilirken bu durumun bir davranış bozukluğu olarak değerlendirilebilmesi için çocuğun 8 ile 9 yaşları arasında olması gerekmektedir (Çinar, 2019: 41). Ancak çocuğun

gelişimsel dönemi ne olursa olsun aile çalma davranışı karşısında endişelenir ve bu davranışın tekrarlanmamasına adına cezalandırıcı bir yaklaşımı tercih eder.

Çocuğun erken yıllarda yaşadığı söylenilene karşı çıkma, söz dinlememe ya da eşyalarını başkalarıyla paylaşmama gibi problemler ilerleyen yıllarda kavga etme, bir eşyayı çalma ya da yalan söyleme gibi davranışları ortaya çıkartmaktadır (Lösel ve Bender, 2012: 102). Genellikle çalma davranışın temelinde yetersizlik, değersizlik ve kıskançlık duyguları yer almaktadır. Aynı zamanda sevgisiz ya da aşırı koruyucu ailelerde büyüyen çocuklarda, çalma davranışı daha sık görülmektedir (Çinar, 2019: 41).

Çalma davranışının çeşitli sebepleri olabilmektedir. Mülkiyet kavramının henüz gelişmediği yaşlarda çocuk her şeyin kendisine ait olduğunu düşünebilir. Bu sebepten ailenin çocukta mülkiyet kavramının oturması için sorumluluk alması gerekmektedir (Akgül, 2020: 32). Aile tarafından yeteri kadar sevginin görülmeme hali de çocukta bu davranışı ortaya çıkartmaktadır. Çocuk bu davranışla birlikte birden fazla duyguyu aynı anda yaşar. Özellikle bu tarz riskli davranışlarda çocuk aileye karşı duyduğu öfkeyi belli etmeye çalışabilir (Karaşahin, 2019: 55).

Bu davranışın devam edip etmeme noktasında ailenin çocuğa karşı olan yaklaşımı çok önemlidir. Çocuğu cezalandırmak yerine sergilediği davranışın sonuçlarıyla yüzleşmesini sağlamak daha etkili olacaktır. Aynı zamanda davranışın temellerinin araştırılması ve çözüme yönelik iş birliği sağlanmalıdır (Çinar, 2019: 42).

2.1.1.13. Saldırganlık

Saldırganlık, temelde kişinin sonuca ulaşsın ya da ulaşmasın karşısındaki kişiye kasten zarar vermeyi içeren tüm davranışlarını ifade etmektedir. Saldırganlık dürtüsü bir olay ya da durumla ortaya çıkabileceği gibi aslında bu dürtünün doğuştan getirildiğine yönelik kabul gören fikirlerde bulunmaktadır (Topcu, 2019: 22). Bununla beraber çocuklukta ortaya çıkan saldırganlık davranışı yaşanılan içsel çatışmadan kaynaklanabileceği gibi bir başkasını model alarak da öğrenilmiş olabilmektedir (Şahin, 2005: 48).

Temelde saldırganlığa eşlik eden en temel duygu öfkedir. Özellikle çocuğun bu duyguyu yoğun bir şekilde yaşaması ve kontrol altına almakta zorlanması halinde davranışlarının seyri değişecektir. Hissedilen öfke duygusunun çeşitli sebepleri olabilmektedir. Bu duygu bazen kısıtlanma ya da engellenmeden kaynaklı olabileceği gibi bazen de mantıklı bir sebebe dayanmadan yaşanabilir (Şahin, 2005: 48). Ancak öfke ve saldırganlık arasında bir bağ olabileceği gibi tam olarak aynı anlama gelmediği de belirtilmektedir. Kişinin öfkelenmesi

halinde saldırganca davranabilmesi, içinde bulunulan şartlar kadar kişinin inançları, beklentileri, olayı yorumlama şekli ve biyolojik yapısına da bağlı olduğu belirtilmektedir (Hollenhorst, 1998: 54).

Gelişim dönemi açısından bakıldığında da çocuğun duygularını nasıl kontrol edeceğine yönelik bilgileri sınırlıdır. Bu sebepten dolayı çatışma ya da problem anlarında çocuk kendini saldırganca davranışlarla ifade edebilmektedir. Özellikle bu davranışların aile ya da bir grup tarafından pekiştirilmesi durumunda devamlılık kazanacaktır. Bu sebepten dolayı çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerinin yanında sosyal ve psikolojik gelişiminin de desteklenmesi gerekmektedir (Yeşilyaprak, 2000: 35).

Saldırganca davranışlar sergileyen çocuklar kendilerine güven noktasından problem yaşadıkları gibi sevgiden yoksun olduklarını da düşünmektedirler. Saldırganlığa neden olabilecek çeşitli sebepler bulunmaktadır. Bu sebeplerin başında ailenin çocuğa karşı olan tutumu yer almaktadır. Çocuğa karşı aşırı otoriter bir yaklaşım ilerleyen dönemlerde çocuğun saldırganca davranmasına neden olabilecektir. Ayrıca aile içerisinde şiddetin var olması, anne ile baba arasındaki problemler ya da ailenin çocuğun ihtiyaçlarını görmezden gelmesi de saldırganca davranışları ortaya çıkartmaktadır (Topcu, 2019: 22).

2.1.1.14. Yeme Bozuklukları

Yeme davranışı kişinin yaşamını devam ettirebilmesi için sahip olması gereken en temel ihtiyaçların başında gelmektedir. Özellikle çocukların gelişimi açısından beslenmenin önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Dünya genelinde annelerle yapılan bir çalışmada annelerin %50'sinin çocuklarının beslenme düzeyiyle alakalı endişeli olduğu belirtilmektedir (Kernzer vd., 2015: 344).

Yeme bozukluklarıyla alakalı uluslararası sınıflandırmalar dikkate alındığında çocuklarda yemeyle alakalı kalıcı problemlerin önemine vurgu yapıldığı görülmektedir. Özellikle anne ve çocuk arasındaki ilişki önemlidir. Çünkü anne ve çocuk arasındaki temel ilişki beslenme yoluyla kurulmaktadır. Bu noktada beslenme ve anne-çocuk arasındaki ilişki çocuğun beslenmeyle alakalı yaşayacağı problemlerden etkilenmektedir (Şahin vd., 2019: 202).

Çocuklarda sıklıkla rastlanılan yeme problemleri yemek seçme ve yemek yeme konusunda isteksizlik başlıkları altında toplanmaktadır. Bunların dışında çocuklarda beslenmeyle alakalı en çok karşılaşılan sorun yutma problemleridir (Şahin vd., 2019: 203). Ortaya çıkan bu problemler biyolojik kökenli olabileceği gibi ailesel ya da psikolojik problemlerden kaynaklıda olabilmektedir (Oğuz ve Önay Derin, 2013: 507-508).

Aile ortamı çocuğun yeme alışkanlığını kazanabileceği en ideal ortamdır. Çocuk aile fertlerini taklit eder bu sebepten dolayı ailecek oturulan sofralar ve yeme davranışının çocuk tarafından deneyimlemesi süreci kolaylaştıracaktır (Karaşahin, 2019: 67). Ancak çocuk zaman içerisinde kendi sınırlarını oluşturmak ya da farkına varabilmek adına yeme noktasında aile ile problemler yaşar. Bu noktada ailenin yemek yeme hususunda aşırı titizliği ya da kurallarda aşırı katı tutumu problemi çıkmaza sürükleyebilir (Aydoğmuş, 2006: 150).

2.1.1.15. Uyku Bozuklukları

Uyku kişinin gün içerisinde yorulan bedenini dinlendirebilmesi için gerçekleştirdiği en önemli aktivitelerden bir tanesidir. Aynı zamanda uykunun sağlıklı ve düzenli olması da gelişim açısından önem arz etmektedir. Bu noktada çocuklarla alakalı yapılan çalışmalarda çocukların yaklaşık %50'sinde uyku sorunu olduğu bildirilmektedir (Owens vd., 2000: 30). Ayrıca çocuklarda görülen uyku problemlerinin yanı sıra çocukların %4'ünde uyku bozukluğu olduğu görülmektedir (Meltzer vd., 2010: 1413).

Çocuklarda görülen uyku problemleri tıbbi temellere dayandığı gibi davranış temellide olabilmektedir. Aynı zamanda çocuklarda görülen uyku problemleri uykuda konuşma, kabus görme, uykuya dalmakta güçlük, uyku esnasında alt ıslatma, horlama, uykuda varsanılar ve uyurgezerlik başlıkları altında toplanmaktadır (Karaçal, 2010: 39). Ancak çocuklarda görülen uyku problemlerinin aile tarafından yeterince bildirilmediği ve bu durumun tanılama sürecini yavaşlattığı görülmektedir (Blunden vd., 2004: 711).

Genel uyku problemleri erkek çocuklarında kız çocuklarına oranla daha sık rastlanılmaktadır. Aynı zamanda çocuğun yaşadığı uyku problemi aileleri, çocuğun akademik başarısını, bilişsel ve davranışsal performansını da olumsuz etkilemektedir (Blunden vd., 2004: 711). Bu noktada uykunun düzenli ve sağlıklı olması çocuğun fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimleri üzerinde büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

Yaşanılan uyku problemlerine yönelik ailelerin bilinçli olması önemlidir. Ailelerin uykusuzluğa neden olan durumları belirlemesi ve uyku kurallarına dikkat edebilecekleri ortamlar hazırlaması gerekmektedir (Nunes ve Cavalcante, 2005: 281). Ailelerin uyku esnasında çocuğun kaygısını gidermesi ve rahatlatması da önemlidir. Yatma zamanıyla alakalı ritüellerin oluşturulması çocuğun gevşemesine olanak sağlayacaktır (Karaçal, 2010: 30).

2.1.2. Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Nedenleri

Her çocuk içinde bulunduğu gelişim dönemi açısından çeşitli problemlerle karşılaşır. Bu problemler gerekli müdahalelerle geçici olabileceği gibi gerekli destek sağlanmadığında kalıcı halede gelebilmektedir. Bu süreçte en önemli faktör çocuğun ihtiyaçlarını ya da problemlerini ifade edebilmesidir. Ancak çocuk içinde bulunduğu gelişim dönemini sağlıklı atlatamaz ve yetersizlikle karşılaşırsa bu durum bir sonraki döneme çeşitli problemler olarak taşınır (Sargın, 2012: 20). Aileden yeteri kadar ilgi göremeyen çocuklar alt ıslatma, parmak emme vs. gibi davranışlarla bu ilgiyi elde etmeye çalışır. Bu davranışlar aile tarafından yönlendirilmeli gerekli noktalarda aile tarafından karşı çıkılmalıdır. Ailenin davranış karşısındaki tutumu davranışın devamlılığı üzerinde etkili olacaktır (Yörükoğlu, 1978: 20).

Aynı zamanda çocuklarda ortaya çıkan problem durumları biyolojik ya da psiko-sosyal nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Kalıtım yoluyla aktarılmış olan biyolojik bir problem, ruhsal problemlerin ortaya çıkmasına neden olabileceği gibi ailenin yeteri kadar sevgi göstermemesi, anne ve babanın ayrılması ya da aile bireylerinde var olan sorunun çocuk tarafından gözlenerek öğrenilmesi gibi psiko-sosyal nedenlerde süreçte etkilidir. Çocuğun içinde bulunduğu bu şartlar ise ruhsal problemlerin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir (Sargın, 2012: 25-28).

Çocuklarda görülen ruhsal problemlerin birden fazla sebebi olabilir. Bu sebepler ise çeşitli kuramcılar tarafından ele alınmaktadır. Yapılan çalışmalar sonucunda çocuklarda görülen ruhsal problemler psikolojik kuramlar açısından psiko-dinamik ve sosyal öğrenme kuramı olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır (Laslett, 1978: 4).

Psiko-dinamik kuramı benimseyen Bowlby, Klein, Winnicott gibi kişiler bu problemlerin temelini anneyle kurulan sağlıksız ilişkilere bağlamaktadır. Winnicott annenin çocuğa sevgi göstermesi, onunla ilgilenmesi ve ihtiyaçlarını düzenli olarak giderilmesine vurgu yapmaktadır. Özellikle 0-2 yaş arasında çocuğun anneyle kuracağı ilişkiden yoksun kalması kaygı durumunu ortaya çıkaracaktır. Bu kaygı ise çeşitli sorunların oluşmasına zemin hazırlayacaktır (Eripek, 1982: 38).

Erikson ise davranış sorunlarının biyolojik ve psikolojik kaynaklarına ek olarak sosyal kaynakların varlığına da dikkat çekmektedir. Erikson'a göre çocukta ortaya çıkan problemler ile benlik kimliğinin gelişimi arasında bağlantı bulunmaktadır (Eripek, 1982: 39). Aynı zamanda çocuklardaki problemler benlik kimliğinin gelişiminin yanında kritik gelişim

evrelerinde karşılaşılan krizlerin sağlıklı olarak atlatılmasıyla yakından ilgilidir (Selçuk, 2009: 60).

Karen Horney ise çocukta görülen davranış problemlerini temel kaygı kavramıyla açıklamaya çalışmaktadır. Diğer psiko-dinamik kuramcılarla benzer olarak temel kaygının kaynağı ebeveyn ve çocuk arasındaki sağlıksız ilişkilere dayanmaktadır. Aile ile güvenli ilişki kuramayan çocuk ortaya çıkan kaygı ile mücadele etmek için bazı baş etme stratejileri geliştirecektir. Horney'e göre aynı stratejiye defalarca başvurulması halinde kişiliğin temel yapısı içerisinde sorunlu davranışların kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir (Eripek, 1982: 39).

Sosyal öğrenme kuramını benimseyen kişiler ise problemli davranışları çevre koşullarının ortaya çıkarttığını savunmaktadır (Laslett, 1978: 19). Çocuk yeni öğrenmelerini gözlem ve pekiştireçler yoluyla gerçekleştirmektedir. Ayrıca sosyal öğrenme kuramına göre problem davranışın temelinde model alınan kişilerin uygunsuz davranışları ya da sunulan pekiştireçlerin yanlış kullanımıyla alakalıdır. Aynı zamanda sosyal öğrenme kuramı problemli davranışların sebebi olarak çocuğa sağlıklı davranışların öğrenilmesine imkan sağlamayan çevre olarak ifade etmektedir (Eripek, 1982: 40).

2.1.3. Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerde Ailenin Etkisi

Çocuk hayattaki ilk deneyimlerini aile içerisinde gerçekleştirir. Sergilediği davranışlara yönelik aldığı geri bildirimler ise anne ve baba tarafından verilir. Bu dönemde çocuğun deneyimleri ilerleyen süreçlerde davranışlarının nasıl şekilleneceğine yönelik temel oluşturmaktadır. Ebeveyn ve çocuk arasında kurulan sağlıklı ilişki davranışların şekillenmesinde önemlidir (Karaşahin, 2019: 23). Özellikle ebeveyn çocuk ilişkisiyle alakalı yapılan çalışmalarda anne ile çocuk arasındaki ilişki yoğun olarak ele alınırken bu ilişkinin çocuğun psikolojik gelişimi üzerindeki etkisi incelenmektedir (Bowlby, 1985: 44).

Çocuk her gelişim evresinde öğrendiği baş etme stratejileri ile çevreyle uyum becerilerini arttırır. Ancak bu süreçte ailenin desteğine ihtiyaç duyar. Sorunlarını çözme noktasında olumlu stratejiler geliştiren çocuk ruhsal anlamda kendini güçlendirirken ailesinden yeterli desteği görmediğinde ise sorunlarla mücadele etme noktasında ciddi problemlerle karşı karşıya kalır (Tabak, 2007: 21). Ortaya çıkan bu problemler çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemine göre geçici olabileceği gibi çözümüne yönelik yeterli desteği görememesi halinde kalıcı bir halde alabilir (Topcu, 2019: 19). Ortaya çıkan bu problemler uyum ve davranışa yönelik bozuklukları ifade etmektedir (Çimen Sertbaş, 2006: 9).

Çocukta görülen davranış problemleri ruhsal ve bedensel sebeplerin ortaya çıkardığı çatışmalara bağlı olarak oluşmaktadır (Hassoy ve Çakıcı, 2012: 7). Çocuk yaşadığı bu çatışmalarda aile ile sağlıklı ilişki kuramayıp beklediği desteği göremediğinde duygusal ve davranışsal sorunlar baş göstermeye başlar (Yavuzer, 2008: 133). Aile içerisinde yaşanan huzursuzluklar, anne ve baba arasındaki problemler ya da çocuk ile kurulan sağlıksız ilişkiler de davranış problemlerinin oluşmasında olası sebepler arasındadır. Bunların dışında çocuğun genetik özellikleri ve zeka düzeyi de davranış problemlerinin oluşmasında bir diğer sebep olarak gösterilebilir (Gürpınar Akan, 2001: 38).

Annenin, çocuğun doğum öncesi ve doğum sonrasında beslenme şekli, doğum sayısı, geçirdiği hastalıklar ya da bağımlılıkları davranışlar üzerinde etkili olabileceği gibi çocuğun erken ya da geç doğması gibi durumlarda davranış problemlerinin oluşumunda önemlidir. Özellikle bu noktada ailenin çocuğun ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalması da etkenler arasında gösterilmektedir (Topcu, 2019: 21). Ailelerin çocuğun gelişimine dair belli sorumlulukları alması ve gerekli olan şartları oluşturması gerekmektedir. Ailenin yetersiz kalması ve aile içerisinde yaşanan huzursuzluklar çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyecektir (Dursun, 2010: 28-29).

Çocuğun davranışları üzerinde etkili olan bir diğer faktör ise kardeş sayısıdır. Çocuğun tek olması ya da çok fazla kardeşe sahip olması ailenin ona karşı olan yaklaşımını etkileyecektir. Sürekli ailesi tarafından odak noktası olan tek çocuk bu ilgiyi çevresinden sağlayamadığında sağlıklı ilişkiler kurmakta zorlanacaktır. Çocuğun kardeş sayısı arttıkça ebeveynlerin ilgi ve sevgisi bölüneceği için çocuk daha tepkisel davranışlar sergileyecektir (Topcu, 2019: 27).

2.1.4. Çocuklarda Ruhsal Problemler İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Tan vd., (2020: 142-143) tarafından yapılan çalışmada tik bozukluğu tanısı almış çocuklarda sosyal fobi, benlik saygısı, anksiyete ve depresyon düzeyleri araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubu 6-17 yaş arasında tanı almış 29 ve tanı almamış 29 çocuktan oluşmuştur. Araştırma sonuçlarına göre tanı almış çocukların tanı almamış çocuklara göre depresyon, süreklilik ve durumluluk anksiyetesi ve sosyal fobi düzeyleri anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur. Tik bozukluğu tanısı olan çocuklarda benlik saygısının daha düşük olduğu belirtilmektedir. Ayrıca çocukta var olan tikin şiddeti arttıkça durumluluk anksiyete düzeyinin arttığı benlik saygı düzeyinin ise düştüğü saptanmıştır.

Birdal ve Doğangün (2016: 144) tarafından yapılan çalışmada enürezis tanısı alan çocuklarda içe atım ve dışa atım problemlerinin sıklığı ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem

grubu 7-11 yaş aralığında enürezis tanısı almış 30 çocuk ve rastgele örnekleme yoluyla seçilmiş enürezis tanısı olmayan 30 çocuk oluşturmuştur. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında enürezis tanısı almış çocukların Çocuk Davranışları Değerlendirme Ölçeğinin alt boyutlarından anksiyete bozukluğu, obsesif kompulsif bozukluk ve ağır bilişsel tempo alt ölçekleri dışında diğer tüm alt ölçekler arasında anlamlı düzeyde ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ek olarak enürezis tanısı olan çocukların tanısı olmayan çocuklara kıyasla içe yönelim, dışa yönelim ve toplam problem alt gruplarından alınan puanların anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Özcan ve Aysev (2009: 15) tarafından yapılan çalışmada okul fobisi olan çocuklarda diğer ruhsal problemlerin sıklığı araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubu 6-12 yaş aralığında okul fobisi tanısı almış 25 öğrenci ve tanı almamış 25 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre deney grubunda bulunan öğrencilerde okul fobisi dışında 19 öğrencide ayrılık anksiyetesi bozukluğu, 3 öğrencide sosyal fobi, 2 öğrencide obsesif kompulsif bozukluk ve 1 öğrencide yaygın anksiyete olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda tanı almış olan öğrencilerin Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği ve Durumluluk-Sürekli Kaygı Envanterinden alınan puanların kontrol grubundaki öğrencilerden daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Anne ve babalardan 4-18 Yaş Çocuk Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği yardımıyla alınan bilgiler doğrultusunda ölçeğin kaygı-depresyon alt ölçeği dışında diğer alt ölçeklerde deney ve kontrol grubu arasında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır.

Kanay ve Girli (2008: 186) tarafından yapılan çalışmada dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan öğrencilerin uyumsal davranışları, benlik kavramı ve akademik başarıları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubu 9-13 yaş aralığında tanı almış 45 öğrenci ve bu öğrencilerin anneleri ile öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre DEHB tanısı olan öğrencilerin uyumsal davranışları, benlik kavramı ve akademik başarıları arasında anlamlı ilişkilerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tanı almış olan öğrencilerin sorun davranışları hakkında anne-baba ve öğretmenlerinden alınan değerlendirmeler arasında da anlamlı ilişkiler olduğu belirtilmektedir.

Karayılmaz (2008: 56-127) tarafından yapılan çalışmada anasınıfına devam eden öğrencilerin duygusal zeka ve sosyal uyum becerileri arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 266 çocuk ve bu çocukların anne ya da babaları ve öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre duygusal zeka ile sosyal uyum becerileri arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca anne ya da babanın ve öğretmenlerin doldurduğu ölçeklerin sonuçlarına göre duygusal zeka ile sosyal uyumun cinsiyet ve kardeş

sayısıyla arasında anlamlı fark bulunmazken sosyo-ekonomik düzey ve doğum sırasına göre anlamlı farklılık bulunmuştur.

2.1.5. Çocuklarda Ruhsal Problemlerle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Benaroya-Milshtein vd., (2019: 14-17) tarafından yapılan çalışmada tik bozukluğu ile saldırganlık arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 7 ile 17 yaş arasında yer alan deney grubu için 47, kontrol grubu için 32 çocuk ve ergen oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre tik bozukluğu ile saldırganlık arasında anlamlı farklılık bulunamazken tik bozukluğuna sahip çocuklarda sözel saldırganlığın daha fazla olduğu belirtilmektedir. Tik bozukluğuna eşlik eden dikkat eksikliği ve hiperaktivite ile obsesif kompulsif bozukluğunun saldırgan davranışların ortaya çıkma olasılığını arttırdığı sonucuna ulaşılmaktadır. Saldırganca davranışların tek anlamlı yordayıcısı ise dikkat eksikliği ve hiperaktivite şiddeti olduğu belirtilmektedir.

Merz ve McCall (2010: 464-467) tarafından yapılan çalışmada yetiştirme yurtlarında büyüyen ve psiko-sosyal destek açısından yoksun olan çocuklarda görülen davranış sorunları incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu 6 ile 18 yaşları arasında 342 çocuk oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına bakıldığına psiko-sosyal yoksunluk ile davranış sorunları arasında ilişki olduğu bulunmuştur. Psiko-sosyal açıdan yoksul olan çocuklarda en sık görülen davranış sorunlarının dikkat ve dışsallaştırma sorunları olduğu belirtilmektedir.

Perren vd., (2007: 210-212) tarafından yapılan çalışmada anaokuluna giden çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarının pro-sosyal davranışlarını yordama gücü araştırılmıştır. Pro-sosyal davranışlar dışarıdan bir ödül beklemeksizin bir başkasına yarar sağlamaya çalışılan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Altıntaş ve Bıçakçı, 2017: 247). Araştırmanın örneklem grubunu 160 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada çocuğun cinsiyeti ile ebeveynin eğitim durumu değişkenleri kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre erkek çocuklarının kız çocuklarına oranla daha fazla davranış sorunlarına ve hiperaktiviteye sahip olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda erkek çocuklarının daha az pro-sosyal davranışlarda bulunduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlarının yanında ebeveynlerin eğitim seviyesi düştükçe çocuklarda hareketliliğin arttığı sonucuna varılmıştır.

Masi vd., (2004: 754-758) tarafından yapılan çalışmada yaygın anksiyete bozukluğu araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 157 çocuk ve ergen oluşturmuştur. Araştırmaya katılan çocuk ve ergenlerin büyük bir çoğunluğu gerginlik hissi, endişeli beklentiler, olumsuz benlik imajı, sinirlilik ve fiziksel şikayetleri olduğunu bildirmiştir. Aynı

zamanda yaygın anksiyete yaşayan çocuk ve ergenlerde en sık görülen diğer problemlerin ise depresif bozukluk ile dışa yönelim bozukluğu olduğu sonucuna varılmıştır. Ek olarak eş tanıda ayrılma anksiyetesi olan çocuk ve ergenlerde panik bozukluk, dışa yönelim bozukluğu olanlarda ise bipolar bozukluk oranın yüksek olduğu belirtilmektedir.

Çocuklarda görülen ruhsal problemlerle alakalı yapılan alanyazın incelenmesinde de görüldüğü üzere çocukların yaşadıkları problemler hayatları üzerinde büyük bir öneme sahiptir. Var olan bir problemin diğer problemlerin ortaya çıkma riskini arttırdığı da görülmektedir. Çocukların hayat kalitesi üzerinde büyük bir öneme sahip olan bu problemler çeşitli yoksunluklardan da etkilendiği fark edilmektedir. Aynı zamanda araştırma sonuçları cinsiyet değişkeni açısından ele alındığında bazı araştırmalarda anlamlı bir farklılık bulunmazken bazı araştırmalarda erkek çocuklarının davranış sorunlarına daha yatkın olduğu belirtilmektedir. Çalışmalarda anne-babanın eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyinin de çocuklarda görülen ruhsal problemler üzerinde etkili olduğu sonucu bildirilmektedir. Yaşanılan problem durumlarıyla ilgili ailenin yeteri kadar bilgisinin olması da önemli bir durumdur. Çocuğun gelişim süreci ve bu süreçte karşılaşabileceği problemlere yönelik anne ve babanın sahip olduğu bilgi düzeyi sürecin yönetilmesini kolaylaştıracaktır. Ailenin, çocuğun davranışı ve bu davranışın sıklığı hakkındaki gözlemleri erken tanı ve tedavi süreci üzerinde etkili olacaktır.

2.2. ANNENİN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI

2.2.1. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarıyla İlgili Kuramsal Görüş

Çocuğun fiziksel, ruhsal ya da sosyal gelişimini sağlıklı olarak tamamlayabilmesi, ailesiyle kurduğu bağ ve onların çocuğun ihtiyaçlarını düzenli karşılamasıyla yakından ilişkilidir. Özellikle kişilik gelişiminin en aktif olduğu erken çocukluk döneminde anne ve babanın davranışları çocuk için model oluşturmaktadır. Çocuk en yakınındaki bu kişileri örnek alacak ve kendini bu doğrultuda şekillendirecektir (Uyanık Balat, 2007: 90).

Çocuğun çok yönlü gelişimi üzerinde etkili olan ailenin olumlu çocuk yetiştirme tutumu çocuğun yüksek sorumluluk ve özdenetim becerisine sahip olmasını sağlar (Şanlı ve Öztürk, 2012: 32). Aynı zamanda olumlu tutumla yetişmiş çocukların benlik saygısı daha yüksek olabileceği gibi olumsuz tutumla yetişen çocukların benlik saygısı daha düşük olacaktır. Türkiye'de yapılan bir derleme çalışmasında ebeveynlerin baskı, disiplin ve aşırı koruyucu yaklaşımları çocuğun davranışları üzerinde olumsuz etkiler, demokratik ve kabul edici

tutumun çocuğun davranışları üzerinde olumlu etkiler bırakacağını belirtmektedir (Sümer vd., 2010: 55).

Çocuğun ruhsal açıdan daha güçlü olması da anne ve babanın çocuk yetiştirme tutumlarından etkilenmektedir. Anne ve babanın çocuğa karşı sergilediği olumlu yaklaşım çocuğun özdenetim becerisinin ve sorumluluk bilincinin daha yüksek olmasına imkan sağlayacaktır. Aynı zaman da anne ve babanın çocuğa karşı olumsuz yaklaşımı çocuğun girişkenliğine, özdenetim becerisine ve bağımsızlık düzeylerine zarar verecektir. Olumsuz tutumla yetişmiş çocukların daha isyankarca davranışlar sergilediği bilinmektedir (Yavuzer, 2006: 127).

Çocuk yetiştirme noktasında anne kadar babanın da tutumu süreci etkilemektedir. Ancak toplumsal olarak düşünüldüğünde annenin çocuk yetiştirme noktasında daha aktif olduğu görülmektedir. (Şanlı ve Öztürk, 2012: 32) . Babanın ise bu süreçte bir adım geride durması ve aile içerisinde daha çok maddi konuları kendine görev edinmesi de bir diğer durumdur. Ancak son yıllarda babaların aile içindeki rollerinde değişiklikler olduğu görülmektedir (Öngider, 2013: 425).

Çocuk yetiştirme tutumları toplumdan topluma değişebileceği gibi aynı toplum içerisinde zamana ve ailenin sahip olduğu özelliklere göre de değişkenlik göstermektedir. Aynı toplum içerisinde görülen değişiklikler içinde bulunulan dönemin ekonomik ve sosyal koşullarından etkilenebileceği gibi farklı ihtiyaçların ortaya çıkması ve aile içi rollerin değişmesinde de etkilenmektedir (Şanlı ve Öztürk, 2012: 32). Ayrıca ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken farklı yöntemler kullandığı görülmektedir. Kullanılan bu yöntemler çocuğa ve çocuğun sergilediği davranışlara göre değişmektedir (Yalçın ve Türnüklü, 2011: 718).

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme hususunda bir diğer önemli nokta onların kişilikleri ve davranışlarıdır. Ayrıca eşler arasındaki uyumda çocuk yetiştirme tutumları üzerinde önemli bir etkendir (Şanlı, 2007: 33). Aynı zamanda ebeveynlerin çocuğun sosyalleşmesi için kullandığı yöntemler, çocuğun davranışları karşısında kullandığı ödül ve ceza yöntemleri, çocuğa aktarılmaya çalışılan değer yargıları, çocuğun ilgileri ve sosyal becerileri birbirinden farklı ilişkiler kurulmasına sebep olmaktadır (Maccoby, 1984: 318).

Çocuk kendine dair tüm soruların cevaplarını içinde bulunduğu aile ortamında bulacaktır. Çocuk bu ortamda anne ve babasının desteğini alarak kendini keşfetme imkanı bulursa olumlu gelişim süreci geçirecek demektir (Altınay, 2012: 7). Çocuk kendini keşfettikçe kendi bağımsızlığını da kazanmaya başlar. Özellikle ailenin bu süreçte dengeli, duygusal ve

etkileşimin güçlü olduğu bir ortam sunması çocuğun gelişimi için gerekli deneyimi kazanmasını sağlayacaktır (Yavuzer, 2008: 229).

Çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olan bir diğer faktör ise ebeveynlerin kendi anne ve babalarının davranışlarını nasıl algıladığıdır. Kendi çocukluk dönemlerinde ebeveynlerinle sağlıklı ilişki kuramamış olmaları kendi çocuklarıyla kuracağı ilişkiyi de olumsuz etkileyebilmektedir. Ya da zor şartlarda yetişmiş olan ebeveynler kendi çocuklarının aynı durumu yaşamamaları adına onlara en iyi imkanları sunma arzusunda olabilirler (Ayhan, 2021: 20). Bu noktada ebeveynler temelde kendi çocukluk süreçlerinde anne ve babalarının onları nasıl yetiştirmek istediklerini göz önünde bulundurarak çocuklarını o tutum ile yetiştirme eğiliminde olacaktır (Ak, 2021: 29).

2.2.2. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumları

Alanyazına bakıldığında çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilgili çeşitli sınıflamalar yapıldığı görülmektedir. Sergilenen tutumlar, anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkide sıcaklık, kabul etme, soğukluk ve reddetme, izin verici veya kısıtlayıcı boyutlarını içermektedir (Grusec ve Danyliuk, 2014: 2). Bu çalışmada da annelerin çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilgili kuramsal çerçevede otoriter, demokratik, aşırı koruyucu ve müdahaleci, aşırı hoşgörülü tutuma yer verilmiştir. Belirtilen bu tutumların dışında annenin ev kadınlığını reddetmesi ve aile içinde yaşanan çatışmalarda bu başlık altında ele alınmıştır.

2.2.2.1. Otoriter Tutum

Otoriter anne-baba tutumunda çocuk katı kuralların olduğu bir ortamda yetiştirilmektedir. Bu tutumu benimsemiş olan ebeveynler çocuklarına yeteri kadar duygusal destekte bulunmazken ilgili bir aile ortamı oluşturmakta da isteksizdirler (Sak vd., 2015: 973). Bu tutum içerisinde anne ve babalar, çocuklarının belirlenmiş olan kurallara kayıtsız şartsız itaat etmesini beklemektedir (Sümer vd., 2010: 44).

Esnekliği olmayan kurallar karşısında çocuk sessiz ve uslu rolünü benimseyebileceği gibi isyankarca davranışlarda sergileyebilir (Yavuzer, 2006: 127). Çocuğun itaatkar olmayı öğrenmesi sosyal ortamlarda arkadaşlarına ya da başka bir otorite figürüne karşıda boyun eğmesine sebep olacağı gibi özgüven problemi yaşamasına da imkan sağlayacaktır. Bunun dışında isyankar davranışlar sergileyen çocuk bir gruba dahil olma ya da sağlıklı sosyal ilişkiler kurma noktasında problem yaşayacaktır.

Otoriter anne ve baba çocuğun özerkliğini kısıtlayıcı davranışlar sergilenmektedir (Akça, 2012: 6-7). Çocuğunun kendisine itaat etmesini bekleyen ebeveyn bir olay ya da durum

karşısında onun düşüncelerine önem vermeyecektir. Ayrıca çocuğu için neyin doğru neyin yanlış olduğuna kendileri karar verecektir (Baumrind, 1966: 890).

Bu tutumla yetişen çocuklar uyum sağlayıcı davranışlar sergilemekte zorlanmaktadır (Sümer vd., 2010: 44). Aynı zamanda uyum sağlamakta zorlanan bu çocuklar öfke problemlerini de sıklıkla yaşamaktadır (Synder vd., 2003: 337). Bu bilgilerden yola çıkarak sıkı kurallar içerisinde yetişen ve bu kurallara itaat etmesi beklenen çocuk duygusal anlamda yeteri kadar desteklenmeyeceği gibi aynı zamanda kendini ifade etmek istediğinde de görmezden gelme davranışıyla sıklıkla karşılaşacaktır.

2.2.2.2. Demokratik Tutum

Demokratik anne-baba tutumuna sahip ebeveynler çocuklarını kendilerinden bağımsız biri olarak ele almaktadır. Çocuğunu kendinden bağımsız biri olarak ele alır ve ona saygı duyar. Çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamanın dışında ona sevgisini belli eder. Çocuk içinde bulunduğu ailede diğer kişilerle eşit haklara sahiptir (Kulaksızoğlu, 2005: 171). Demokratik tutumu benimsemiş anne ve babalar bir olay ya da durum karşısında çocuğunun da fikrini alırken bu fikre değer verdiklerini gösterir. Aynı zamanda kendi özerk alanlarını oluşturmaları konusunda onları desteklemektedirler.

Çocuğun gelişimi desteklenirken problem durumlarına yönelik sorun odaklı ve aynı zamanda süreci mantık çerçevesinde değerlendirerek onlara rehberlik ederler (Baumrind, 1966: 891). Bu tutumu benimsemiş anne ve babalar kendilerine ait bir bakış açıları olmasına karşı çocuğun ilgilerini de göz ardı etmezler. Çocuklarının sözel olarak kendilerini ifade etmelerini destekler. Ev içerisinde ve sosyal ortamlarda var olan kuralların nedenleri çocuğa anlayabileceği şekilde anlatırlar (Dursun, 2010: 32). Ailelerinin rehberliğiyle birlikte çocuk kendini, ilgilerini ve yeteneklerini keşfederken problem çözme becerileri de gelişecektir.

Çocuklarını kendinden bağımsız olarak ele alan ebeveynler onların gelişim dönemlerini göz önünde bulundurarak sorumluluk almalarını da desteklerler. Çocukların alacakları sorumluluk kendilerine güvenmeleri konusunda onlara yardımcı olurken aynı zamanda kendi ayakları üzerinde durmalarını da sağlayacaktır. Kendine güvenen çocuk içinde bulunduğu çevreye uyum sağlamakta zorlanmayacak ve bir yetişkin olduğunda sorumluluk almaktan kaçmayacaktır (Dursun, 2010: 33).

Çocuk için oluşturulan disiplin ortamında çocuğun belli standartlara ulaşması hedeflenir. Aynı zamanda bu tutumla yetiştirilen çocuklar olumlu gelişim özellikleri göstermektedir (Sümer vd., 2010: 43). Çocuğun gelişimi üzerinde önemli etkilere sahip olan demokratik anne-baba tutumu onun bilişsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimini de önemli derecede etkilemektedir (Bornstein ve Bornstein, 2007: 3). Demokratik tutumla yetişen çocuklar

özgüveni yüksek, sınırlarının farkında, çevresine uyum sağlayan ve sağlıklı ilişkiler kurmakta zorlanmayacaktır (Yılmazer, 2007: 1).

2.2.2.3. Aşırı Koruyucu ve Müdahaleci Tutum

Koruyucu tutuma sahip ebeveynler çocuklarını kendilerinden bağımsız bir birey olarak ele alamadıkları gibi aynı zamanda onun yapması gereken tüm görev ve sorumlulukları kendi üzerine almaktadırlar. Çocuklarının başına gelebilecek her duruma karşı aşırı koruyucu ve müdahaleci bir tutum içerisindedirler. Çocuklarını korumak adına diğer insanlarla olan ilişkisini sınırlandırır ve alınması gereken tüm kararları kendisi alır (Demiriz ve Öğretir, 2007: 109).

Aşırı koruyucu ebeveynler çocuklarına duygusal sömürü yaparak kendilerine bağlı kalmalarını sağlar (Dursun, 2010: 35). Zamanla ebeveynlerine bağımlı hale gelen çocuk hayatı boyunca birilerine bağımlı olma ihtiyacı hissedecektir (Yavuzer, 2008: 135). Gelişen bağımlılık sürecinde çocuk kendini, ilgi ve yeteneklerini keşfetmekte zorlanacaktır. Anne ve babanın tüm davranışlarında abartma durumu söz konusudur. Çocuklarının büyüdüğünü kabul etmekte zorlanan bu ebeveynler gelişim dönemi açısından çocuklarının alabilecekleri sorumluluklarında gerçekleştirilmesine izin vermeyeceklerdir. Hatta çocuklarının öz bakım becerilerini ilköğretim dönemine kadar kendileri üstlenilecektir (Dursun, 2010: 35).

Aşırı derecede denetlenen ve korunan çocuk kendini ve yeteneklerini keşfetme konusunda bazı problemler yaşayacaktır. Çocuğu sürekli koruyan ve onun görevlerini kendi üzerine alan ebeveynler onların sorumluluk almasını da engelleyecektir (Deniz vd., 2013: 172). Bu tutumla yetişen çocuklar kendilerine güven konusunda sorun yaşadıkları gibi başkalarına bağımlı ve girişken olmakta zorlanırlar (Dokuyan, 2016: 3).

2.2.2.4. Aşırı Hoşgörülü Tutum

Temelde hoşgörü kavramı istenilen ve gelişime olumlu katkı sağlayacak biçimde düşündürse de bu anne-baba tutumuna sahip ebeveynlerde temel problem davranışların bir sınırının olmamasıdır. Bu tutumla yetiştirilen çocuklar abartılmış sevginin odak noktasıdır. Aynı zamanda sınırsız haklara sahiptir. Çocuk sergilediği davranışlarla alakalı herhangi bir otorite ya da baskıyla karşılaşmaz. Aynı zamanda bu tutumu benimseyen anne ve babalar çocuklarının talep ve istekleri doğrultusunda hareket ederler (Baumrind, 1966: 901).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde bu tutumu benimseyen anne ve babalar çocuklarını disipline etmek yerine onları daha çok şımartmaya yönelik davranışlar sergilediği görülmektedir (Gülay ve Önder, 2011: 3). Aynı zamanda çocuklarına karşı aşırı toleranslı

olan anne ve babalar çocuklarının belli bir davranışı sergilemelerine yönelik beklenti içine girmemektedir. Çocuğun her davranışı doğru kabul edilmektedir (Kaya, 2010: 30).

Aşırı hoşgörülü anne ve babaların çocukları sosyal ilişkileri zayıf ve diğer insanlarla işbirliği noktasından sorun yaşar (Atalay Yalçın, 2010: 58). Aile içerisinde her istediği yerine getirilen ve davranışları açısından sınırlandırılmayan çocuk topluma uyum konusunda davranışlarını biçimlendirmekte de zorluk çekecektir. Özellikle okul hayatının başlamasıyla birlikte bir grup içerisinde yer alacak olan çocuk arkadaşlarının da ona tolerans göstermesini bekleyebileceği gibi onlara karşı olan davranışlarını sınırlandırma noktasında zorlanacaktır. Her istediğinin olmasını bekleyen çocuk arkadaşları tarafından dışlanma ihtimaliyle karşı karşıya kalacaktır.

Aşırı hoşgörülü anne-baba tutumuyla yetişen çocuklar ailelerinden bağımsız olma ve sorumluluk alma noktasında problemler yaşamaktadır (Dornbusch vd., 1987: 1245). Aynı zamanda okul hayatıyla beraber sorumlukları artan çocuk gerek akademik süreçte gerekse akran ilişkilerinde yerine getirmesi gereken görevlere karşı kayıtsız kalacaktır. Böyle bir ortamda yetişen çocuk dış dünyada kendine daha az güvenirken kendisini daha az başarılı değerlendirecektir (Dursun, 2010: 35).

2.2.2.5 Annenin Ev Kadınlığı Rolünü Reddetmesi

Kadının ev kadınlığı rolünü reddetmesi durumu kendi annesi ya da diğer kişilerle bağımlılığını devam ettirmesi ile aşırı sinirli olma, çocuklarıyla uzun süre bir arada kalmak istememe ve yeni doğan bebeğinin bakımından korkmak olarak tanımlanmaktadır (Le Compte vd., 1978: 6). Rolünden yeteri kadar memnun olmayan kadın çocuklarıyla sağlam bir bağ kuramayacaktır. Kazanmaya çalışacağı rol kendi kişisel üstünlüğünü kanıtlamaya yönelik olacaktır ve bu süreçte çocuklarını kendisine bir engel olarak değerlendirecektir (Adler, 1931: 131). Çocuklarıyla sağlıklı ilişki kurmakta zorlanan anne onun yaşadığı problemlere de müdahale etme konusunda geç kalacaktır. Literatür incelendiğinde ev kadınlığını reddeden annelerin çocuklarında saldırganca davranışlar, kaygılı olma, aşırı hareketlilik ve dikkat problemlerinin görülme riskinin arttığı fark edilmektedir (Dursun, 2010: 106). Anneleri tarafından destekleyici bir tutumlar yetiştirilmeyen çocukların olumsuz duygularını daha çok ifade ettiği, düşük sosyal beceriye ve sağlıksız baş etme stratejilerine sahip olduğu görülmektedir (Özmen, 2004: 34).

2.2.2.6 Aile İçi Çatışmalar

Aile içi çatışma kavramı, eşler arasındaki geçimsizliğin çocuk yetiştirme üzerindeki rolünü ifade ederken, eşin düşüncesizliği ve anneye yardımcı olmayışı gibi konuları da içine almaktadır (Le Compte vd., 1978: 6). Aile içerisinde mutlu olmayı başaramayan sevgi ve saygı temellerine oturmamış, sağlıklı ilişkiler kurmakta zorlanan anne ve babalar yaşadıkları tüm olumsuzlukları çocuklarına yansıtacaklardır. Aynı zamanda eşler arasında devam eden sağlıksız süreçten dolayı anne ve baba çocuğuna karşı aşırı baskıcı davranabilmektedir. Aynı zamanda eşler arasındaki duygusal desteğin azalması ve geçmişten beri süregelen sorunların oluşturduğu huzursuzluk çocuğu da olumsuz etkileyecektir (Ak, 2021: 30). Aile içinde yaşanan çatışmalar çocukta görülen davranış sorunları riskini arttırmaktadır (Sertbaş, 2006: 82). Literatür incelendiğinde aile içinde yaşanan çatışmaların çocukların kaygı, aşırı hareketlilik ve dikkat problemleri yaşama riskini arttırdığı görülmektedir (Dursun, 2010: 107).

2.2.3. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Faktörler

Çocuk gerek içinde doğduğu aile gerekse diğer çevresel etkenlerle sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşimin düzeyi çocuğun gelişimi üzerinde büyük öneme sahiptir. Özellikle ailenin çocuğa karşı yaklaşımı, onunla kuracağı ilişki, anne ve babanın çocuğa verdiği geri dönütler ve aile üyeleri arasındaki sağlıklı uyum çocuğun gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Şentürk, 2004: 26).

Yapılan çalışmalar doğrultusunda çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen birden fazla faktör olduğu görülmektedir. Ailenin ekonomik durumu, anne ve babanın yetiştirilme şekilleri, yaşları, eğitim ve çalışma durumları, kültürel değerleri, psikolojik durumları ve aralarındaki uyum çocuk yetiştirme tutumları üzerinde önemlidir. Aynı zamanda çocuğun cinsiyeti ve doğum sırası da süreci etkileyen diğer faktörler arasındadır (Şanlı, 2007: 31).

2.2.3.1. Çocuğun Cinsiyeti

Toplum açısından bakıldığında çocuğun cinsiyeti ona karşı sergilenecek tutum üzerinde önemli bir faktördür. Ailenin çocuğun cinsiyeti üzerinden bir beklenti oluşturması sıklıkla karşılaşılan bir diğer durumdur. Ailenin bu beklentisinin karşılanması durumunda çocuğa karşı daha olumlu, karşılanmaması durumunda ise daha reddedici bir tutum sergilemelerine neden olmaktadır. Aynı zamanda toplumun ya da ailenin çocuğun kız ya da erkek olması üzerinden onların davranışlarına biçtikleri kalıplarsa süreç içerisinde sergilenen tutumları etkilemektedir (Ayhan, 2021: 22).

2.2.3.2. Çocuğun Doğum Sırası

Çocuğun tüm gelişim alanları üzerinde büyük bir öneme sahip olan aile faktörü tecrübe düzeyine göre her çocuğuna karşı farklı bir yaklaşım benimseyebilmektedir. Ailelerin sahip olduğu çocuk sayısı da süreç üzerinde etkilidir. Bu noktada anne ve babalar çocuklarına karşı ilgi ve sevgiyi eşit dağıttığından emin olmalıdır. Kardeşler arasında dengenin sağlıklı biçimde kurulması ve eşit haklar tanınması gerekmektedir (Canatan ve Yıldırım, 2009:177). Adler'de bireysel psikoloji kuramında çocukların doğum sırasının psikolojik süreçleri üzerinde etkili olduğuna değinmektedir. Bu sıralamada kronolojik sıradan ziyade çocuğun aile içerisindeki konumuna vurgu yapmaktadır. İlk çocuğun daha çok önde olmak için çabaladığını, ortanca çocuğun daha rekabetçi olabileceğini, en küçük çocukların ise aile içerisinde çok fazla şımartıldığını ve kendinden daha yetenekli olduğunu düşündüğü kardeşlerine karşı yetersizlik duygusu yaşama ihtimaline değinmektedir. Tek çocukların ise paylaşma ve işbirliği noktasında problemler yaşadığını belirtmektedir (Corey, 2015: 132-133)

2.2.3.3. Anne ve Babanın Çalışma Durumu

Özellikle kadının iş hayatında yer edinmeye başlamasıyla birlikte sorumluluklarının arttığı görülmektedir. Artan sorumluluklarla birlikte zaman zaman sergilenmesi gereken bazı rollerin geri plana atıldığı ya da olması gerektiği kadar olmadığı da sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Annenin farklı insanlarla karşılaşması onların çocuk yetiştirme deneyimlerini görmesi ya da kendi deneyimlerini paylaşması da süreç üzerinde etkilidir. Çünkü anne bu sosyal çevrede destek ihtiyacını karşılar ve benlik saygısı yükselir. Annenin benlik saygısı yükseldikçe çocuğuna karşı olumsuz tutum sergilemekten uzaklaşacaktır (Şanlı ve Öztürk, 2012: 40).

2.2.3.4. Anne ve Babanın Eğitim Düzeyi

Anne ve babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuk yetiştirmeyle alakalı kaynaklara ulaşma ve bunları inceleme ihtimali artacaktır. Ailenin bilgi düzeyinin artması ile çocuğa karşı yaklaşımları da değişecektir. Onunla empati kurma ya da ona karşı daha demokratik bir tutum içerisinde olması da olası etkiler arasında gösterilebilir. Aynı zamanda önceki çalışmalara bakıldığında da eğitim düzeyinin düşük olması ile olumsuz tutumlar arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir (Ayhan, 2021: 79).

2.2.3.5. Anne ve Babanın Yaşı

Genç yaşta anne ve baba olmak çocuk yetiştirme noktasında önemli olabilmektedir. Özellikle genç ebeveynlerin çocuklarına karşı daha çok beklenti içerisine girdikleri görülmektedir (Ayyıldız, 2005: 53). Yapılan bazı çalışmaların bulgularına bakıldığında ise annenin yaşının küçük olması durumunda, annenin otoriter ya da koruyucu bir tutum sergileme eğiliminde olduğu görülürken babanın yaşının küçük olması durumunda, babanın hoşgörülü bir tutum benimsediği görülmektedir (Özyürek vd., 2019: 334).

2.2.3.6. Sosyo-ekonomik Düzey

Sosyo-ekonomik düzey ailelerin çocuklarına karşı sergileyecekleri tutum üzerinde büyük öneme sahiptir. Yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip olmak uzman kişilere ulaşım konusunda ailelere imkan sağlarken bu durum onların çocuklarına karşı daha dikkatli yaklaşmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan aileler çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında daha aktif olacakları gibi onların diğer gelişimsel ihtiyaçlarını göz ardı edebilecektir. Önceki çalışmalar doğrultusunda sosyo-ekonomik düzeyin düşük olduğu aileler çocuklarına karşı daha kısıtlayıcı olabileceği gibi sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerin daha az otoriter oldukları görülmektedir (Ayyıldız, 2005: 19).

2.2.3.7. Ailenin Kültürel Değerleri

Anne ve babanın içinde bulundukları kültür ve benimsedikleri kültürel değerler çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olacaktır (Özyürek ve Tezel Şahin, 2005: 20). Aynı zamanda bu kültürel değerler içinde bulunulan toplumdan topluma değişebileceği gibi aynı toplum içerisinde benimsenen kültürel değerlere göre de farklılık gösterebilmektedir. Ailenin benimsediği inanç sitemi, hayat felsefesi ve değer algılarına göre çocuk yetiştirme tutumları arasında farklılık bulunmaktadır (Şanlı ve Öztürk, 2015: 244).

2.2.3.8. Anne ve Babanın Yetiştirilme Şekilleri

Anne ve babaların kendi çocuklarına karşı benimsedikleri tutum temelde kendi çocukluklarında anne ve babalarıyla kurdukları ilişkiden beslenmektedir (Yavuzer, 1996: 24). Bu süreçte sağlıklı ilişki kurmuş olan anne ve babalar kendi çocuklarına daha olumlu tutumlarla yaklaşacaktır. Ancak çocukluk döneminde kendi ebeveynleriyle sağlıklı ilişki kuramamış olan anne ve babalar kendi çocuklarının onların yaşadığı benzer durumları yaşamamaları adına çok fazla ödün verici davranışta bulunabilir. Ya da tam tersi kendi anne

ve babalarından öğrendikleri şekilde kendi çocuklarını da kontrol etmeye çalışabilirler (Ayhan, 2021: 20).

2.2.3.9. Anne ve Babanın Psikolojik Durumu

Sağlıklı ebeveyn ve çocuk ilişkisinin temeli psikolojik manada güçlü anne ve babalardan oluşmaktadır. Anne ve babanın kendine güvenmesi, kendini sevmesi ya da kendiyle barışık olması çocuğuyla kuracağı ilişki üzerinde etkili olacaktır. Yapılan çalışmalara bakıldığında da anne ya da babanın kaygı ve depresyon gibi herhangi bir ruhsal problem yaşıyor olması ebeveynlik rollerini olumsuz etkilemektedir (Ayhan, 2021: 21). Aynı zamanda kendi çocukluğunda olumsuz yaşantılara maruz kalmış kişiler kendi kurdukları ailelerde de bu yaşantıları devam ettirecektir. Bu durum ise çocuklarını ve onlarla kuracağı ilişkiyi yıpratacaktır (Çürük, 2021: 36).

2.2.3.10. Anne ve Babanın Uyumu

Ailenin temelini oluşturan en önemli faktör eşler arasındaki uyumdur. Birbiriyle iyi anlaşan ve sağlıklı ilişkiler kurmayı başaran eşler bunu aile ortamına yansıtacaktır. Aile ortamının olumlu yapısı ise çocuklara yansıyacaktır. Ancak eşler arasında uyumun olmaması birbirlerine karşı tahammülü azaltacak ve ev ortamında belli gerginliklerin doğmasına sebep olacaktır. Aile içerisinde yaşanan olumsuz durumlar çocuğun gelişimini etkilerken aynı zamanda çocuğun kendi ilişkilerini şekillendirme noktasında da referans olacaktır (Malkoç ve Güren, 2018: 226).

2.2.4. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarıyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Ayhan (2021: 44-76) tarafından yapılan çalışmada üniversitede çalışan idari personelin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen değişkenler incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu 203 idari personel oluşturmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre çocuk yetiştirme tutumları ile cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, sahip olunan unvan, medeni durum, aile ve evlenme şekilleri ile evde aile üyeleri dışında herhangi başka birinin yaşaması değişkenleri arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Bulgular cinsiyet düzeyinde ele alındığında kadınların karı-koca geçimsizliği, erkeklerin ise aşırı koruyu ve baskı-disiplin alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda yaşı daha genç olan personelin ev kadınlığını reddetme, karı-koca geçimsizliği ve baskı-disiplin alt boyutları arasında da anlamlı bir ilişki olduğu belirtilirken eğitim seviyesinin düşük olması ile aşırı koruyucu ve baskı-disiplin boyutları arasında da anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca bekar

personelin karı-koca geçimsizliği ile ev kadınlığını reddetme tutumlarının evli personele oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Demirtaş (2020: 32-133) tarafından yapılan çalışmada ekonomik seviyesi düşük ailelerin anne-baba tutumları ile çocuğun ruhsal uyumu arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 120 aile oluşturmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre ruhsal uyum ile aşırı koruyucu, ev kadınlığı rolünü reddetme, karı-koca geçimsizliği ve sıkı disiplin alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda çocukların ruhsal uyum durumları ile demokratik tutum ve eşitlik tanıma alt boyutları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir.

Alpgan vd., (2018: 410-412) tarafından yapılan çalışmada ebeveyn tutumlarının çocukların okula hazır olma durumu üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu 71 çocuk ve ebeveyn oluşturmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre okul olgunluğu testinden alınan toplam puan ile aşırı kontrolcü annelik, ev kadınlığı rolünü reddetme, karı-koca geçimsizliği ve baskı-disiplin alt boyutları arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda okul olgunluğu testinin puanları arttıkça ebeveynlerin aşırı kontrolcü annelik, ev kadınlığı rolünü reddetme, karı-koca geçimsizliği ve baskı-disiplin alt boyutlarından alınan puanların azaldığı görülmüştür.

Şanlı ve Öztürk (2012: 35-37) tarafından yapılan çalışmada annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen faktörler incelenmiştir. Çalışmanın örneklem grubunu anaokuluna giden 390 çocuğun annesi oluşturmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre annenin yaşı, eğitim ve gelir düzeyi, çalışıp çalışmama durumu ve ailede bulunan diğer kişilerin çocuk yetiştirme tutumları ile arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda annenin yaşının küçük olması, düşük eğitim seviyesine sahip olması ve çalışmıyor olması ile aşırı koruyucu tutum ile sıkı disiplin alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Bununla beraber annenin bilgi düzeyi ve çocuk yetiştirme konusunda yeterli hissetmeleri arttıkça demokratik tutumun arttığı görülmektedir. Ayrıca çalışmanın sonuçlarına göre çocuk yetiştirme tutumları ile çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Altınay (2012: 52-57) tarafından yapılan çalışmada çalışan ve çalışmayan annelerin başa çıkma tutumları ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki farklılıklar ele alınmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu 297 çalışan anne ile 790 çalışmayan anne oluşturmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre çalışmayan annelerin aşırı annelik tutumunu daha çok

benimsedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda annenin çalışma durumunun başa çıkma becerileri ve çocuk yetiştirme tutumlarına pozitif yönde bir etkisi olduğu belirtilmiştir.

Hassoy ve Çakıcı (2012: 4-7) tarafından yapılan çalışmada 4-12 yaş grubu çocuğa sahip olan 47 anne ile 10 babayla görüşmeler gerçekleştirilmiş ve çocuklarda görülen davranış bozuklukları ile ilgili ailelerin bilgi düzeyleri ve tutumları incelenmiştir. Çalışma sonuçları ailelerin çocuklarda normal davranışlar ile bozuklukları ayırt edecek yeterli bilgi birikimine sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca aileler ortada var olan bir problem olduğunu ve bu problemle alakalı bir uzmana ihtiyaç duyduklarına dair farkındalıkları bulunmaktadır. Ancak aileler çocuklarda görülen davranış problemlerinin normal olduğunu ve kendilerinin bu problemleri çözebileceklerine dair düşüncelerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uyanık Balat (2007: 92-97) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile çocukların okul öncesi eğitimden yararlanma düzeyleri arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu ilköğretime başlayan 183 çocuk ve ebeveynleri oluşturmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre okul öncesi eğitimden yararlanmayan çocukların aileleri aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumlarını benimserken bu tutumların çocuğu okul öncesi eğitime devam etme süreleri arasında negatif yönde bir ilişki saptanmıştır. Çocuğun okul öncesi eğitimden faydalanması ile demokratik tutum arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken çocukların eğitim süresinin artmasıyla birlikte demokratik tutumunda arttığı belirtilmektedir. Ek olarak cinsiyet ile çocuk yetiştirme tutumları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

Tabak (2007: 68-75) tarafından yapılan çalışmada çocukların yaşadıkları davranış sorunları ile anne-baba tutumları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu 143 anne ve baba oluşturmuştur. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında anne ve babaların ev kadınlığı rolünü reddetme ve aşırı koruyucu tutumu daha çok benimsedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda çocukta görülen saldırganlık, içe kapanıklık, kekemelik ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite problemleri yaşayan çocukların ebeveynleri aşırı koruyucu tutumu sergiledikleri belirtilmektedir.

Alisinanoğlu ve Ulutaş (2003: 67-70) tarafından yapılan çalışmada çocukların kaygı düzeyi ile annelerin kaygı düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Aynı zamanda çalışmada cinsiyet, kardeş sayısı, anne ve babanın öğrenim düzeyi, yaşı ve mesleği gibi değişkenlerinde çocuktaki kaygı düzeyine olan etkisi de ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubu 10 yaşında 60 tane çocuk ve 60 tane anne oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına bakıldığında

cinsiyet, kardeş sayısı, anne ve babanın öğrenim durumu, mesleği ve sosyo-ekonomik düzeyleri ile çocukların sürekli kaygı düzeyleri arasında önemli bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Ancak annenin yaşı ve sürekli kaygı arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda çocukların kaygı düzeyi ile annelerin kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmektedir.

2.2.5. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarıyla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Staniewski ve Awruk (2021:541-543) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlik tutumları ile girişimcilik başarısı arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 64 girişimci oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre girişimcilik başarısı ile aşırı talepkar ve tutarsız ebeveyn tutumları arasında olumsuz bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda aile üyeleri arasındaki iletişim şekli ve aile hayatından memnun olma düzeyi girişimcilik başarısı üzerinde önemli birer faktör olduğu belirtilmektedir.

Sarker vd., (2017: 137-140) tarafından yapılan çalışmada ebeveyn tutumlarının çocuklarının yükseköğrenime gitmede cinsiyet rolüne bakışı, kız çocuklarının yeteneklerine bakış açıcı ve cinsiyete önyargılı yatırım tutumu ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 435 ebeveyn oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre ebeveynlerin eğitim ve gelir düzeyleri kontrol altına alınarak değerlendirilmiş olup bu üç tutumun ebeveynin eğitim istediği üzerinde etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda ebeveynlerin çocuklarının yükseköğrenime gidebilme isteği kız ve erkek çocuklarına göre ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Erkek çocukları için bu isteklerinin arttığı kız çocuklarına göre içinse azaldığı sonucuna varılmıştır.

Mayuri vd., (2015: 979-981) tarafından yapılan çalışmada ebeveynler tarafından algılanan ebeveynlik stilleri incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu 160 anne, baba ve çocuk oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre kırsal kesimde yaşayan ebeveynlerin ebeveyn stillerinde belirgin olarak farklılaşma olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda araştırmaya katılan ebeveynlerin çoğu kendini demokratik ve hoşgörülü değerlendirirken çok az sayıda ebeveyn kendini otoriter olarak değerlendirmektedir.

Rafferty ve Griffin (2010: 148-151) tarafından yapılan çalışmada ailenin gelir düzeyi ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu üç yaşında çocuğa sahip 1070 anne oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre gelir düzeyi düşük ailelerin olumlu ebeveynlik stiline daha az sahip olduğu ve aile içi çatışmaların daha

yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda aile içi çatışma ve demografik risk faktörleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmektedir.

Kwon (2007: 452-456) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlik stresi, ebeveyn zekası ve davranış sorunları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubu 4-6 yaş çocuğa sahip 436 anne oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına bakıldığında ebeveyn stresi, ebeveyn zekası ve davranış sorunları arasında ilişki bulunurken özellikle ebeveyn stresinin çocukta davranış sorunlarını yordadığı sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda ebeveyn zekasının araştırma üzerinde aracı etkisi ele alınmış olup ancak aracı rol üstlenmediği sonucuna varılmıştır.

Kerr vd., (2004: 372-379) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin disiplin yöntemleri, çocukların dışsallaştırma davranışları ve ahlaki düzenlemeleri arasındaki ilişki ele alınmıştır. Aynı zamanda değişkenler ile çocuğun cinsiyeti arasındaki ilişkide saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın örneklem grubu 238 ebeveynden oluşmuştur. Araştırma sonuçlarına göre ebeveynin verdiği sıcak tepki ve çocuğuna karşı fiziksel cezadan kaçınması durumunda çocukların ahlaki düzenlemesinin daha yüksek düzeye sahip olduğu bulunurken daha az dışsallaştırma sorunuyla karşılaştığı belirtilmiştir. Aynı zamanda ahlaki düzenlemenin ebeveyn disiplini ve dışsallaştırma sorunu üzerindeki aracı etkisi ele alınmış olup kısmi aracı role sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırma sonuçları cinsiyet açısından ele alındığında daha çok erkek çocuklarıyla ilişkili olduğu saptanmıştır.

Laible vd., (2004: 558-564) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlik ile çocukların aile ilişkilerine yönelik algıları ve çocukların sosyal davranışları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 74 ebeveyn ve çocukları oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre sıcak ebeveynlik stili ile olumlu davranış puanlarının katı ebeveynlik stilini benimseyen ebeveynlerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda katı ebeveynlik stilini benimseyen ebeveynlerin çocuklarında saldırganlık içeren davranışların daha çok olduğu saptanmıştır.

Galdoba-Liyanage vd., (2003: 1040-1045) tarafından yapılan çalışmada anne ve çocuğun beraber yaptığı aktivitelerin davranış sorunları üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu okul öncesi çocuğa sahip 800 anne oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına bakıldığında anne ve çocuk arasındaki aktivitelerin az olması ile çocukların davranış problemleri arasında ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Criss vd., (2002: 1223-1231) tarafından yapılan boylamsal çalışmada aile sıkıntıları, akran ilişkileri ve davranış problemleri arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem

grubunu 5 yaşında çocuğa sahip 585 aile oluşturmuştur. Aynı zamanda bu çocuklar 1. ve 2. sınıfta da değişkenler göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında ailesel sıkıntılar ile akran kabulü arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda dışsallaştırma davranışı, evlilik çatışması ve katı disiplin ile pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tudge vd., (2000:109-112) tarafından yapılan çalışmada ailelerin kültürel değerleri ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu Amerika ve Rusya'da yaşayan 71 ebeveyn oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre iki farklı ülkede de benimsenen değerler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Ancak ailelerin sosyal statüleri arttıkça çocuk yetiştirme konusunda değer ve inançlarında farklılaşmaların olduğu saptanmıştır.

Von der Lippe (1999: 711-722) tarafından yapılan çalışmada düşük gelire sahip annelerin eğitim ve mesleklerinin çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 30 anne oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre eğitim düzeyi yüksek ve çalışan annelerin geleneksel çocuk yetiştirme tutumlarını daha az benimsedikleri ve çocuklarını teşvik etme ile onlarla etkileşime girme konusunda daha başarılı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. eğitim seviyesi düşük annelerin kontrol edici, kısıtlayıcı ve koruyan ebeveyn stillerine sahip oldukları bulunmuştur.

Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilgili yurt içi ve yurt dışı alanyazın incelendiğinde birçok çalışmada bu konunun ele alındığı ve çocukların gelişimleri açısından önemli olduğu görülmektedir. Araştırmalar incelendiğinde annenin çocuk yetiştirme tutumlarının, annenin eğitim düzeyi, çalışıp çalışmama durumu, aile içerisindeki problemler gibi konulardan etkilendiği görülmektedir. Annenin eğitim seviyesinin artması, aile içerisinde problemlerin olmaması, katı disiplin yöntemlerinden kaçınması, çocuğuyla sıcak bir ilişki içerisinde olması çocukta görülen problem durumlarını azalttığı görülürken annenin daha geleneksel bir tutumu benimsemesi, çocuğa karşı daha otoriter olması ve sert disiplin yöntemlerinin çocukta görülen problemleri arttırdığı fark edilmektedir. Araştırma sonuçlarından yola çıkarak annenin çocuk yetiştirme tutumunun çocukta ortaya çıkabilecek ruhsal problemler açısından önemli olduğu söylenebilir.

2.3. ANNENİN ALGILADIĞI ANNE-BABA TUTUMLARI

2.3.1. Annenin Algıladığı Anne-Baba Tutumlarıyla İlgili Kuramsal Görüşler

Anne-baba tutumları kavramsal olarak ele alındığında ebeveynin çocuklarına karşı sergilediği davranış biçimlerinin bütünü olarak değerlendirilmektedir. Çocuk dünyaya geldiğinde sahip olduğu anne ve babanın ona karşı sergilediği olumlu ya da olumsuz yaklaşımla hayata karşı bakış açısını belirlerken aynı zamanda duygularını ve kişiliğini de şekillendirmeye başlar (Toksöz 2010: 14). Anne ve babasının gözüyle dünyayı tanımaya başlayan çocuk başkalarıyla olan ilişkisini de biçimlendirir (Aktaş Özkafacı, 2012: 5). Kişinin içinde bulunduğu topluma ve dünyaya karşı sahip olduğu inançlar üzerinde anne ve babasıyla kurduğu ilişkinin büyük bir etkisi vardır (Erdoğan ve Uçukoğlu, 2011: 53).

Anne ve babanın çocuğun ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanla onunla kuracağı bağ ve ilişki çocuğun gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Anne ve baba çocuğa aktardığı genetik özellikleri dışında sergilediği tutumla da çocuğun hayatını çok yönlü etkileyecektir. Çünkü anne ve baba tutumu çocuğun tüm gelişim alanları üzerinde etkilidir (Benasich ve Brooks-Gunn, 1996: 1187). Aynı zamanda çocuğun bir yetişkin olduğunda uyumlu, dengeli ya da kaygılı kişilik örüntüsüne sahip olmasında da anne ve baba tutumlarının büyük etkisi bulunmaktadır (Kuzgun, 1999: 70).

Anne ve babaların çocukları ile kurduğu ilişki ve iletişimin önemli olduğu aşikardır. Çocuk doğduğu anda itibaren anne ve babasını gözlemler, onları kendine rol model alır (Durmuş, 2006: 29). İlk öğrenmelerin sağlandığı aynı zamanda doğrunun ve yanlışın fark edilmeye başlandığı aile ortamında anne ve babanın çocuğuna karşı sergilediği tutum önem arz etmektedir. Anne ve babanın bu noktada alacağı sorumluluklar çocuğun gelişimini önemli noktada destekleyecektir.

Özellikle küçük yaş dönemlerinde çocukların edilgen olduğu düşünülürken çocuklar çevresiyle etkin bir ilişki içerisindedir. Çevresinde olup bitenleri gözlemler ve onları taklit eder. Anne ve babaların özellikle bu noktada farkındalık düzeylerinin yüksek olması çocuklarının sağlıklı gelişimini arttıracaktır (Yücel, 2013: 14).

Anne-baba tutumları, içinde bulunulan toplumun yapısına ya da şartlarına göre değişkenlik gösterse de çocuğun gelişimi üzerindeki etkisi göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Çocuğun çok yönlü gelişimi üzerinde etkili olan bu kavram psikoloji biliminin de araştırmaya değer bir konusu haline gelmiştir. Özellikle çocuğun kişilik ve psiko-sosyal gelişimi üzerindeki etkileri çeşitli kuramlar ve kuramcılar tarafından ele alınmıştır.

Psikanalitik kuramın kurucusu olan Freud özellikle çocuğun ilk altı yılına vurgu yapmakta ve kişilik gelişimin büyük bir çoğunluğunun bu yıllarda oluştuğunu vurgulamaktadır. Aynı

zamanda Freud annenin çocuğa karşı olan yaklaşımının ve temel ihtiyaçlarını karşılama durumunun önemli olduğunu söylemektedir. İhtiyaçların karşılanmaması durumunda kişilik gelişimi olumsuz etkilenecektir. Freud'un psikoseksüel kuramında da ele aldığı üzere çocukluk yıllarında karşılanmayan ihtiyaçlar ve yaşanan travmalar ileriki dönemlerde kişi için problem teşkil edecektir. Aynı zamanda Freud kişiliğin 5 temel dönemde oluştuğunu vurgularken bu dönemler içerisinde ebeveyn tarafından ihtiyaçlarının karşılanmaması ya da aşırı karşılanması halinin kişinin o döneme saplanması anlamına geldiğini vurgulamaktadır. Saplanılan döneme ait özellikler ise kişinin ilerleyen dönemlerde sahip olacağı psikolojik problemlerin temelini oluşturur (Corey, 2015: 86).

Adler ise bireysel psikoloji kuramında ebeveyn ile kurulan sağlıklı ilişkinin çocuğun gerek kişilik gelişimi gerekse içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması noktasında önemli olduğunu vurgulamaktadır. Adler özellikle kişinin içinde yaşadığı ailenin ve aile fertleriyle kurduğu ilişkinin önemine vurgu yaparken bu ilişkinin yorumlanış biçiminin de etkili olduğunu belirtmektedir. Özellikle doğum sırasına vurgu yapan Adler çocuğun aile içindeki konumunun da gelişim üzerindeki etkisine değinir. Aile içindeki konumunu fark eden çocuk kendine ait bir yaşam tarzı belirler ve bunu yetişkin dönemine aktarır (Corey, 2015: 130).

Erikson psiko-sosyal gelişim kuramında ise çocuğun sosyal gelişiminin önemine vurgu yapar. Kişinin yaşamını sekiz dönemde ele alan Erikson doğum öncesinden başlayarak yaşamın sonuna kadar geçen dönemde kişinin kazanması gereken özelliklere değinir. Özellikle çocuğun anne ve babasının yanında diğer çevre ile kuracağı ilişkide sosyal gelişim üzerinde önemlidir. Belirtilen sekiz dönemin her birinde atlatılması gereken belli kritik evreler vardır ve kişinin bu evreleri sağlıklı biçimde atlatması daha sonra karşılaşabileceği problem durumlarına yönelik gereken donanımı kazanmasına yardımcı olacaktır (Öztürk, 2007: 20). Erikson'un bahsettiği gelişim evrelerinde anne ve babanın çocuğa karşı olan tutumu önemlidir. Özellikle ilk dört evrede çocuk ve ona bakım veren kişi arasındaki güven, çocuğun kendi başına bazı eylemleri gerçekleştirebilmesi, yeni şeyler merak etme ya da keşfetmesi ve bazı becerileri kazanabilmesi açısından anne ve babanın çocuğa karşı olan destekleyici yaklaşımlarına vurgu yapılmaktadır (Geçtan, 2013: 95-97).

Bowlby ise bağlanma kuramında çocuk ve ona bakım veren kişi arasında olumlu, sağlıklı ve güçlü duygusal bağ kurulmasına vurgu yapmaktadır (Kesebir vd., 2011: 334). Bowlby tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda anne ve çocuk arasında kurulan güvenli bağlanmanın çocuğun psikolojik açıdan daha sağlıklı olmasına imkan sağlayacaktır. Aynı zamanda Bowlby zaman zaman kesintiye uğramış ve güvensiz kurulan bağlanmanın kişilik

ve zihinsel açıdan problemlerin ortaya çıkabileceğini iddia etmektedir (Özdemir vd., 2012: 572). Aynı zamanda kişinin annesiyle kurduğu bağlanma stili diğer insanlarla kuracağı ilişkiyi ve onlara karşı beklentileri üzerinde etkili olacaktır (Bowlby, 1958: 361).

2.3.2. Annenin Algıladığı Anne-Baba Tutumları

Çocuğun kendini tanıdığı, sosyal becerileri ve değer yargılarını öğrendiği, toplumsal uyum becerilerini kazandığı ilk ortam ailedir (Çetinkaya, 2019: 27). Çocuğun bu becerileri doğru şekilde kazanabilmesi için en önemli kriterlerden biri ebeveynlerinin ona karşı yaklaşımıdır. Ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye yönelik tutum ve davranışlarının bütünü ise anne-baba tutumu başlığı altında ele alınmaktadır (Yılmaz, 2000: 19). Anne-baba tutumları yıllarca çeşitli araştırmaların odak noktası haline gelmiş olup araştırmacıların bu tutumları farklı başlıklar altında ele aldığı görülmektedir. Baumrind (1967: 167) anne ve babalarda yaptığı çalışmalarda bu tutumları otoriter, demokratik ve izin verici başlıkları altında sınıflandırmaktadır. Sümer ve Güngör (1999: 54) ise yaptığı çalışmalarda anne ve babanın sahip olduğu tutumları otoriter, açıklayıcı/otoriter, izin verici/şımartan ve izin verici/ihmalkar başlıkları altında ele aldığı görülmektedir. Kuzgun (1972: 177) ise geliştirdiği ölçekte bu tutumları aşırı/baskıcı otoriter, aşırı müdahaleci/koruyucu, eşitlikçi/demokratik başlıkları altında ele almaktadır. Bu çalışmada ise anne ve baba tutumları aşırı/baskıcı otoriter, aşırı müdahaleci/koruyucu, eşitlikçi/demokratik başlıkları altında değerlendirilmektedir.

Aşırı/baskıcı otoriter tutumu benimseyen anne-babalar çocuklarını kendi isteklerine göre şekillendirirken kendi beklentilerinin karşılanmaması durumunda sıklıkla ceza yöntemine başvururlar (Sezer ve Oğuz, 2010: 745). Aynı zamanda çocuklarını şekillendirmeye çalışırken kendilerine itaat etmelerini beklerler (Baumrind, 1966: 890). Bu anne ve babalar çocuklarından her söylediğini doğru kabul etmeleri gerektiğine inandığı için onlarla sözel iletişimden kaçınırlar (Özgüven, 2001: 211). Bu tutumla yetiştirilen çocuklarda içe ve dışa dönük davranış sorunlarının görülme ihtimali artmaktadır (Lee vd., 2014: 202). Çocuklarda benlik gelişimini olumsuz etkileyen bu tutum öfke ve kızgınlık duygularını davranışlarına yansıtmalarına neden olmaktadır (Sezer, 2010: 4).

Aşırı müdahaleci/koruyucu tutumu benimseyen anne-babalar çocuklarını büyük bir sevgilin odağında yetiştirler. Onların kendi başlarına bir şey yapmalarına imkan vermeden onların yerine kararlar verir ve korumaya çalışırlar (Seydooğulları, 2008: 30). Böylelikle tek başına karar vermekte zorlanan ve bağımlı çocuklar yetiştirirler (Baumrind, 1966: 889). Anne ve

babanın onun adına her işi yapmalarından dolayı bu çocuklar deneyimden uzak yetişir (Sezer ve Oğuz, 2010: 754). Aynı zamanda bu tutumla yetiştirilen çocuklar özgüven gelişiminde bir takım problemlerle karşılaşırlar (Üredi ve Erden, 2009: 797). Bu tutumla yetiştirilen çocuklar yetişkin döneme geldiklerinde özgürce hareket etmekte ve toplumsal faaliyetleri yerine getirmekte de güçlük yaşarlar (Kaya, 1997: 199). Sürekli bir başkasına ihtiyaç duyarak büyütülen çocuk, hayatının ilerleyen dönemlerinde de birinin onu kendi himayesi altına almasına ihtiyaç duyacaktır (Örgün, 2000: 27).

Eşitlikçi/demokratik tutumu benimseyen anne-babalar çocuklarına karşı koşulsuz sevgi ve saygı gösterirken onların ilgi ve yetenek alanlarına önem verirler. Çocuklarını destekler, fikirlerine saygı gösterir ve onları güven içerisinde yetiştirmeye çalışırlar (Sezer ve Oğuz, 2010: 745). Benimsenen bu tutumda çocuğun gelişim süreci önemlidir ve ebeveynler çocuklarının kendilerini gerçekleştirmelerine imkan tanırlar (Baumrind, 1966: 891). Bu tutumla yetiştirilen çocuklar kendi sınırları içerisinde özgürdür ve sorumluluk bilincine sahip yetiştirilir (Özdemir vd., 2012: 569). Demokratik tutumun çocukların davranışları üzerinde olumlu etkiler oluşturduğu bilinmektedir (Sümer vd., 2010: 55). Aynı zamanda bu tutumla yetiştirilen çocuklar öfke kontrolü, liderlik ve sosyal beceri gelişimlerine sahiptirler (Zhou vd., 2004: 359).

2.3.3. Annenin Algıladığı Anne-Baba Tutumunun Çocuk Yetiştirme Tutumları Üzerindeki Etkisi

Çocuk içine doğduğu ailenin ona karşı olan tutumu ve onunla kurulan ilişkiyle kendini şekillendirmeye başlar. Aile ile sağlanan bu ilk deneyimler çocuğun bütün yaşamı üzerinde etkili olacaktır (Yücel, 2013: 13). Ailenin çocuğu üzerinde inkar edilemeyecek bu etkisi onların kendi davranış ve tutumlarını belirlemede yardımcı olacaktır. Çünkü çocuk anne ve babasını gözlemleyecek ve onların davranışlarını taklit etmeye başlayacaktır. Özellikle kız çocukları anneleriyle, erkek çocukları ise babalarıyla özdeşim kurarak onlara benzemeye çalışacaktır (Geçtan, 2014: 41).

Kendi ebeveynleriyle yaşanan deneyimler çocuğun zihninde annelik, babalık ve çocukluk rollerine ilişkin belli standartlar oluştur ve bunlar ileriye taşınır (Yavuzer, 2003: 27). Anne ve babaların çocuklarına karşı sergiledikleri tutum ve davranışlarının nedenleri ele alındığında ortak noktanın sürecin bir öğrenme ürünü olduğu görülmektedir (Yavuzer, 2008: 140). Aile tarafından ortaya konulan yaşantılar öğrenme sürecini oluştururken çocuk tarafından ailenin nasıl algılandığı 12 ile 30 yaş arasında son şeklini almaktadır (Morgan,

1991: 347). Özellikle anne ve babanın bu süreçte ona sağladığı ortam ya da imkanlar ilerleyen dönemde kendi çocuk yetiştirme tutumlarına yansıyacaktır (Ak, 2021: 29).

Özellikle çocukluk döneminde kendi ailesiyle sağlıklı ilişki kuramayan ve baskı altında büyütülmüş bir anne geçmiş deneyimlerinden kaynaklı olarak kendi çocuğunu da kontrol altında tutmaya yönelik davranışlar sergileyebilmektedir. Ya da bunun tam tersi olarak çocuğuna, kendi çocukluğundan daha iyi daha nitelikli bir ortam hazırlayabilmek adına olması gerekenden daha fazla çaba sarf edebilmektedir (Ayhan, 2021: 20). Ancak bu noktada anne ve babalar çocuklarının ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak hareket etmelidir (Ak, 2021: 29).

Çocuk ailesi ile sağlıklı bir bağ kurduğunda hayatına bağımsız olarak devam ederken sağlıklı öğrenmeler gerçekleştirecektir (Doğru, 2017: 25). Çünkü çocuk birinci dereceden yakın temasta olduğu kişilerin söylediklerini saklayacaktır. Anne ya da baba olduğunda ise çocuğunun davranışlarında kendi çocukluğundan izler gördüğünde sakladığı bu ifadeleri ona yansıtacaktır (Leo, 2015: 55). Anne ve babanın aile içerisinde kurduğu bağ ve iletişim temelde kendi çocukluk dönemlerinde baskıcı ya da gevşek bir tutuma ne kadar maruz kaldığıyla yakından ilişkilidir (Sargın, 2012: 29). Örneğin otoriter tutumla yetiştirilmiş bir annenin çocuk yetiştirmeye dair öğrenmesi daha katı ve cezaya dayalı olduğu için kendi çocuğunu da bu şekilde davranma eğiliminde olacaktır. Çünkü çocuk yetiştirirken beslendiği içsel kaynaklar bu şekildedir (Ak, 2021: 28).

Yaşam içerisinde kişinin herhangi bir travmaya maruz kalması bu durumun kuşaktan kuşağa taşınmasına neden olacaktır (Wolynn, 2018: 43). Annenin de çocukluk döneminde ihtiyaçlarının karşılanması noktasında yoksun bırakılması ya da çok erken yaşta yetişkin rolünü üstlenmesi travmatik bir sürecin ürünü olabilmektedir. Geçmiş yaşantılar ise annenin çocuğuna karşı gerçekleşme ihtimali düşük beklentiler içerisine girmesine ve karşılanmama durumunda ise yoğun öfke duygusu yaşamasına olanak sağlamaktadır (Cori, 2020: 107).

Çocukluk döneminde fazla kısıtlamaya maruz kalmış anne ve babalar kendi anne-babalık tutumlarını şekillendirirken çocuklarına karşı bilinçdışı kıskançlık duygusu geliştirerek onların bağımsızlığını kısıtlamaktadır (Ayhan, 2021: 20). Aynı zamanda anne ve babalarından öğrendiklerini kendi çocuklarına karşı kullanma eğiliminde olacaklardır. Buradan yola çıkarak anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumları ile algıladıkları anne-baba tutumları arasında önemli bir bağ olduğu görülmektedir.

2.3.4. Annenin Algıladığı Anne-Baba Tutumlarıyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Serdar (2021: 34-45) tarafından yapılan çalışmada algılanan anne-baba tutumları ile özgüven arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 25 ile 50 yaşlarında 200 kişi oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına bakıldığında demokratik tutum ile özgüven arasında olumlu yönde ilişki bulunurken otoriter ve koruyucu tutum ile özgüven arasında olumsuz yönde ilişki olduğu belirtilmektedir. Çocuğun doğum sırası ile özgüven arasındaki ilişkiye bakıldığında en küçük çocukların özgüvenlerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Soyumtürk (2021: 43-71) tarafında yapılan çalışmada yetişkin bireylerin algıladığı anne-baba tutumları ile çocukluk çağı travmalarının duygusal yeme davranışı arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 319 kişi oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına bakıldığında çocukluk çağı travmalarından ihmal ve istismar alt boyutu ile duygusal yeme davranışı arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunurken algılanan anne- baba tutumlarında olumsuzluklar arttıkça duygusal yeme davranışının arttığı belirtilmektedir. Cinsiyete göre bakıldığında kadınlarda duygusal yeme davranışı ve çocukluk çağı travmalarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Demirsu (2018: 44-81) tarafından yapılan çalışmada 385 üniversite öğrencisinin algıladığı anne-baba tutumlarının sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişki incelenirken kaygı duyarlılığı ve psikolojik dayanıklılığın bu ilişki üzerindeki aracı etkisi ele alınmıştır. Bu çalışmada aşırı koruyucu ve reddedici tutumun sürekli kaygı ile kaygı duyarlılığı ile arasında pozitif yönlü anlamlı, psikolojik dayanıklılık ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda anne ve baba tarafında sağlanan duygusal sıcaklığın sürekli kaygı ve kaygı duyarlılığı ile negatif yönlü anlamlı, psikolojik dayanıklılık ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Bunların yanında psikolojik dayanıklılığın anne-baba tutumlarından duygusal sıcaklık ve sürekli kaygı düzeyi üzerinde tam aracı rol üstlendiği görülürken aşırı koruyucu tutum ile sürekli kaygı düzeyi üzerinde kısmi aracı rol üstlenmiştir. Kaygı duyarlılığı ise algılanan aşırı koruyucu anne-baba tutumu ve duygusal sıcaklığa sahip ebeveyn tutumu ile sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişkide kısmi aracı rol üstlenmiştir.

Doğru (2017: 71-88) tarafından yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinin algıladığı anne-baba tutumu ile eş seçme ve evlilik tutumları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 18 ile 24 yaş arasında 194 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma

sonuçlarına bakıldığında eş seçme stratejileri ile otoriter ve koruyucu tutum arasında düşük düzeyde negatif yönlü bir ilişki bulunurken demokratik tutum ile arasında düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda evlilik tutumu ile otoriter ve koruyucu tutum arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken demokratik tutum ile arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Akça (2012: 42-68) tarafından yapılan çalışmada genç yetişkinlikte algılanan anne-baba tutumlarının kendini toparlama gücü ve benlik saygısı arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 20 ile 40 yaşları arasında 200 kişi oluşturmuştur. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında anneleri tarafından yönlendirilen kişilerin benlik saygıları daha düşük bulunurken anne ve babaları tarafından tepkisel davranışlara göre ve özerkliği desteklenen kişilerin kendini toparlama güçleri daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda erkeklerin kadınlara göre babalarından daha fazla psikolojik kontrole maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Yalçın ve Türnüklü (2011: 724-726) tarafından yapılan çalışmada algılanan anne-baba tutumları ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu 460 anne ve baba oluşturmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre aşırı kontrolcü annelik alt boyutu ile çocuk bakımı, tutarlı disiplin, standartların belirliliği, başarı için baskı altına alma alt boyutları arasında negatif yönde zayıf bir ilişki bulunurken demokratik tutum alt boyutu ile çocuk bakımı, amaçlarına ulaşmada yardımcı olma, tutarlı disiplin, standartların belirliliği, koruyuculuk ve başarı için baskı altına alma alt boyutları arasında da negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyutu ile koruyuculuk, başarı için baskı altına alma, ayrıcalıklardan yoksunlaştırma ve duygusal cezalandırma alt boyutları arasında negatif yönde zayıf bir ilişki olduğu belirtilirken karı-koca geçimsizliği alt boyutu ile koruyuculuk, duygusal cezalandırma ve ayrıcalıklardan yoksunlaştırma alt boyutları arasında da negatif yönde zayıf bir ilişki bulunmuştur. Son olarak araştırma sonuçlarına göre sıkı disiplin alt boyutu ile başarı için baskı altına alma alt boyutu arasında negatif yönde zayıf bir ilişki saptanmıştır.

Atalay Yalçın (2010: 89-190) tarafından yapılan çalışmada genç yetişkinlerin çocuk yetiştirme tutumları ile algıladıkları anne-baba davranışları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 460 anne ve baba oluşturmuştur. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında eğitim düzeyinin artması ile ebeveynlerin kendi algıladıkları disiplin yöntemlerinin açıklanmasının önemli olduğu üzerinde durulurken bu ebeveynlerin daha kontrolcü olduğu, eşler arasında geçimsizliğin daha fazla olduğu ve sıkı disiplin

uygulamalarını daha sık tercih ettikleri belirtilmektedir. Aynı zamanda çalışan ebeveynlerin daha kontrolcü ve disiplinli olmayı önemsedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca daha fazla kardeşe sahip anne ve babaların kontrolcü ve sıkı disiplin tutumlar sergiledikleri belirtilirken anne ya da babanın çocukluk döneminde babadan yoksun büyümesinin çocuk bakımında önemli olduğu üzerinde durulmuştur.

2.3.5. Annenin Algıladığı Anne-Baba Tutumlarıyla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Puchalska-Wasyl ve Jankowski (2019: 6-16) tarafından yapılan çalışmada genç yetişkinlerin geçmişe dönük ebeveyn tutumlarını değerlendirmeleri ve içsel diyalogları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 20 ile 32 yaşları arasındaki 176 kişi oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına bakıldığında ebeveynlerin tutumları ve kimliklerinin genç yetişkinlik döneminde yaşanılan içsel diyaloglar üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Kuroda (2017: 744-747) tarafından yapılan çalışmada genç yetişkinlik döneminde algılanan ebeveyn tutumları ile olumsuz temel inançlar ve işlevsel olmayan tutumlar arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 305 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına bakıldığında olumsuz temel inançlar ile işlevsel olmayan tutumlar arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda ebeveynlerden algılanan düşük bakımın kadınlarda olumsuz temel inançlarla ilişki olduğu belirtilirken erkeklerde bu iki değişken arasında ilişki bulunamamıştır.

Rocha-Lopes vd., (2015: 158-163) tarafından yapılan çalışmada koşulsuz olumlu saygı ve şartlı saygı ile karakterize olmuş ebeveyn tutumlarının psikolojik gelişim üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 263 lisans öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre şartlı saygı ile psikolojik şikayetler arasında yüksek bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda babanın duygusal sıcaklıktan yoksun annenin ise sıkı disipline sahip olmasının nevrotikliğin önemli birer yordayıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Miller vd., (2012: 350-359) tarafından yapılan çalışmada algılanan ebeveyn tarzları ile mükemmeliyetçilik ve yaratıcılık arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 323 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına bakıldığında izin verici ebeveynlik tarzı ile yaratıcılık, otoriter ebeveynlik tarzı ile mükemmeliyetçilik arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda otoriter ebeveynlik tarzı ile yaratıcılık arasında negatif ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Cheng ve Furnham (2004: 9-14) tarafından yapılan çalışmada algılanan ebeveyn yetiştirme tarzları ile benlik saygısı ve öz eleştiri arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 365 yetişkin oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına bakıldığında annenin sağladığı bakım öz saygı, öz eleştiri ve mutluluk değişkeni üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda benlik saygısı da mutluluk üzerinde önemli olduğu belirtilmektedir.

Yurt içi ve yurt dışı alanyazın incelendiğinde anne-baba tutumlarının çocukluk döneminde bıraktığı izlerin yetişkinlik döneminde de devam ettiği görülmektedir. Kişilerin yetişkinlik dönemine geldiğinde algıladığı tutumların onları çeşitli alanlarda olumlu ve olumsuz olarak etkilediği araştırma sonuçlarıyla desteklenmektedir. Algılanan tutumlar kişide kaygı, olumsuz temel inançlar, benlik saygısı, mutluluk, eş seçme stratejileri gibi çeşitli alanlarda kendini göstermektedir. Buradan yola çıkarak kişinin algıladığı anne-baba tutumu onu şekillendirmekte ve hayatının her alanına yayılmaktadır. Bu kişi bir ebeveyn olduğunda ise öğrenmelerini kendi çocuğuna yansıtacak ve bu durum kuşaktan kuşağa aktarılmış olacaktır. Bu aktarım sürecinde annenin kendi anne ve babasını algılayış biçimi onun çocuk yetiştirme tutumu üzerinde de etkili olacaktır.

3. YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışmada annelerin algıladığı anne-baba tutumları ile çocuklarda görülen ruhsal problemler arasındaki ilişkide annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının aracı etkisi ele alınmıştır. Çalışmada, değişkenler arasındaki ilişki incelendiği için nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama araştırmaları belirlenmiş olan bir grubun belirlenen bir konu çerçevesinde özelliklerini keşfetme amaçlı kullanılmaktadır. Tarama modelinin en önemli avantajı büyük bir örneklem grubuna dair bilgi vermesidir (Büyüköztürk vd., 2020:15).

Çalışmanın temel hedefi annelerin algıladığı ebeveyn tutumları ile çocukta ortaya çıkabilecek ruhsal problemler arasındaki ilişkide çocuk yetiştirme tutumlarının aracı rolünün ele alınması olduğu için değişkenler arasında ilişkisel tarama modeli tercih edilmektedir. İlişkisel tarama modelinde iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Aynı zamanda araştırmacı değişkenler arasındaki ilişkiye yönlendirme ve müdahalede bulunamamaktadır (Büyüköztürk vd., 2020: 16).

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Türkiye'de yaşayan 7-13 yaş arasında çocuğa sahip anneler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubu ise Kocaeli ilinde yaşayan 7-13 yaş arasında çocuğa sahip annelerden oluşmaktadır. Örneklem grubunun belirlenmesinde zaman, maliyet ve kolay ulaşılabilirlik durumu göz önüne alınmıştır. Bu sebeplerden dolayı seçkisiz olmayan uygun örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmaya katılım kriteri, annenin 7-13 yaş arasında çocuğa sahip olması olarak belirlenmiştir. Veri toplama sürecinde toplamda 1750 anneye ulaşılmış olup 1146 tane anneden geri dönüş alınmıştır. Verilerin Spss dosyasına aktarılmasından sonra 23 uç değer örneklem grubundan çıkarılmış ve araştırmanın örneklem grubu 1123 anneden oluşmuştur.

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Değişken		N	%	Min	Max	x̄	Ss
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	570	52,2				
	Erkek	523	47,8				
	Toplam	1093	100				

Çocuğun Yaşı				7	13	8,87	1,74
Çocuğun Sınıf Düzeyi	1.sınıf	235	21,6				
	2.Sınıf	207	19				
	3.Sınıf	192	17,6				
	4.Sınıf	261	24				
	5.Sınıf	63	5,8				
	6.Sınıf	35	3,2				
	7.Sınıf	50	4,6				
	8.Sınıf	45	4,1				
	Toplam	1088	100				
Çocuğun Kardeş Sayısı				1	6	2,20	,75
Çocuğun Doğum Sırası	İlk Çocuk	394	36,3				
	İkinci Çocuk	120	11,1				
	Ortanca Çocuk	94	8,7				
	Son Çocuk	342	31,5				
	Tek Çocuk	135	12,4				
	Toplam	1085	100				
Annenin Yaşı				24	52	37,33	5,10
Annenin Eğitim Düzeyi	İlkokul	216	19,9				
	Ortaokul	165	15,2				
	Lise	362	33,4				
	Üniversite	297	27,4				
	Lisansüstü Eğitim	44	4,1				
	Toplam	1084	100				
Ailenin Toplam Geliri	0-2000	41	3,8				
	2000-5000	439	41,2				
	5000-7000	323	30,3				
	7000 ve üstü	262	24,6				
	Toplam	1065	100				
Annenin Çalışması	Evet	269	24,7				
	Hayır	822	75,3				
	Toplam	1091	100				

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu çalışmada problem durumuna uygun olarak değişkenleri ölçen geçerliliği ve güvenirliliği yüksek ölçekler tercih edilmiştir. Araştırmada toplamda dört ölçek kullanılmıştır. Bu ölçme araçları; Demografik Bilgi Formu, Anne-Baba Tutum Envanteri, Güçler ve Güçlükler Anketi ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)'dir.

3.3.1. Demografik Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan form anne ve çocuğa dair bilgileri içermektedir. Formun çocuğa dair kısmında çocuğun cinsiyeti, yaşı, sınıf düzeyi, kardeş sayısı ve doğum sırası soruları yer almaktadır. Formun anneye dair

kısmında ise annenin yaşı, eğitim düzeyi, kardeş sayısı, doğum sırası, kendi anne ve babaların öz ya da üvey olma durumu, çocukluk döneminde bir ebeveyn kaybı yaşayıp yaşamadıkları, istenilen çocuk cinsiyeti, eşiyle aynı evde yaşayıp yaşamama, ailenin toplam geliri, annenin çalışıp çalışmama durumu ve eğer çalışıyorsa aylık gelirini öğrenmeye yönelik sorular yer almaktadır.

3.3.2. Anne-Baba Tutum Envanteri: Kuzgun (1972: 57-70) tarafından geliştirilmiş olan ölçek Kuzgun ve Eldeleklioğlu (2005: 143-151) tarafından revize edilmiştir. Yetişkinlerin algıladığı anne-baba tutumunu ölçmek için kullanılan ölçek üç alt boyuttan ve toplamda 40 sorudan oluşmaktadır. Ölçek demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter anne-baba tutumu alt boyutlarından oluşmaktadır. Demokratik ve koruyucu-istekçi anne-baba tutumları ayrı ayrı toplamda 15'er maddeden, otoriter anne-baba tutum ise toplamda 10 maddeden oluşmaktadır. Alt boyutlardan alınan puan arttıkça kişinin anne ve babasının o tutumunu daha yüksek düzeyde algıladığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ölçek 5'li Likert tipinden (1= Hiç Uygun Bulmuyorum, 5= Tamamen Uygun) oluşmaktadır. Ölçeğin geçerlilik ve güvenirlilik çalışmaları Kuzgun ve Eldeleklioğlu (2005: 147) tarafından gerçekleştirilmiş olup Cronbach alfa değerleri hesaplanmıştır. Demokratik anne-baba tutumunun Cronbach alfa değeri .89, koruyu-istekçi anne-baba tutumunun Cronbach alfa değeri .82 ve otoriter anne-baba tutumunun Cronbach alfa değeri .78 olarak belirtilmektedir. Aynı zamanda ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Bu çalışmada ise demokratik anne-baba tutumunun Cronbach alfa değeri .93, koruyucu-istekçi anne-baba tutumunun Cronbach alfa değeri .82 ve otoriter anne-baba tutumunun Cronbach alfa değeri .75 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Güçler ve Güçlükler Anketi: Goodman (1997: 582) tarafından geliştirilmiş olan ölçek toplamda 5 alt boyuttan ve 25 maddeden oluşmaktadır. Çeşitli dillere çevirisi yapılmış olan ölçek Güvenir ve arkadaşları (2008: 67-70) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek Anne-Baba Formu, Ergen Formu ve Öğretmen Formunda oluşmaktadır. Anne-baba formu yoluyla anne veya babadan, öğretmen formuyla da öğretmenlerden çocuğun davranışlarını değerlendirmeye yönelik bilgi alınması amaçlanmaktadır. Bu çalışmada ise ölçeğin anne-baba formu kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe' ye uyarlanmasıyla ilgili yapılan çalışmada 4 farklı akademisyen ölçeği Türkçe'ye çevirmiş ve daha sonra yapılan çeviriler karşılaştırılarak her maddeyi en iyi şekilde temsil eden karşılıklarla Türkçe metin oluşturulmuştur. Anne-baba formunun oluşturulmasında 20 kişiden bir hafta aralıkla ölçeğin hem orijinal hem de çeviri hallerinin doldurulması istenmiş olup daha sonrasında bazı maddelerde değişikliğe gidilmiştir. Ölçeğin çeviri işleminden sonrada ölçeğin orijinal

halinde olduğu gibi 5 alt boyuttan ve 25 maddeden oluşan Güçler ve Güçlükler Anketinin Türkçe formu oluşturulmuştur. 3'lü Likert tipinden oluşan ölçek (0= Doğru Değil, 2= Tamamen Doğru) dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, duygusal sorunlar, davranış sorunları, akran sorunları ve sosyal davranış alt boyutlarından oluşmaktadır. Dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, duygusal sorunlar, davranış sorunları ve akran sorunları alt boyutlarında alınan puanın artması çocuğun bu alanlarda problem yaşadığını gösterirken sosyal davranışlar boyutunda alınan puan arttıkça çocuğun sosyal alanlarda başarılı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Aynı zamanda ölçeğin toplam güçlük puanı hesaplanırken sosyal davranış alt boyutu eklenmemektedir. Sosyal davranış alt boyutunun toplam güçlük puanı eklenmemesinin sebebi diğer alt boyutlarda yüksek puan alınmasının sorunun arttığını gösterirken bu alt boyutta yüksek puan alınmasının olumlu olarak değerlendiriliyor olmasından kaynaklanmaktadır. Ölçekten toplamda 0 ile 40 arasında puan alınabilmektedir. Ölçeğin 7-11-14-21 ve 25. maddeleri ise ters madde olarak analize sokulmaktadır. Ölçeğin toplam Cronbach alfa değeri .84 bulunurken alt boyutların Cronbach alfa değerleri yukarıda belirtilen sırayla .80, .73, .65, .37 ve .73 olarak bulunmuştur. En düşük Cronbach alfa değerinin akran sorunları alt boyutunda olduğu saptanmıştır. Çalışmada dikkat eksikliği ve hiperaktivite alt boyutunun Cronbach alfa değeri .70, duygusal sorunlar alt boyutu Cronbach alfa değeri .70, davranış sorunları alt boyutu Cronbach alfa değeri .47, akran sorunları alt boyutu Cronbach alfa değeri .20 ve sosyal davranışlar alt boyutu Cronbach alfa değeri .59 olarak hesaplanmıştır. Güvenir ve arkadaşları (2008: 71) tarafından ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmasında da akran sorunları alt boyutunun güvenirlilik düzeyinin düşük bulunduğu belirtilirken bu durumun sorunların tanımlanması noktasında yaşanılan problemlerden kaynaklı olduğu vurgulanmaktadır. Akran sorunları dışında diğer alt boyutların ise güvenirlilik katsayısı kabul edilebilir düzeyde bulunmuştur.

3.3.4. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI): Schaefer ve Bell (1958: 344) tarafından geliştirilen ölçek 23 alt boyuttan ve toplamda 115 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe' ye uyarlaması LeCompte, LeCompte ve Özer (1978: 5-8) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe' ye çevrilmesinden sonra maddelerin anlaşılırlığının saptanabilmesi için 10 kişilik anne grubu üzerinde denenmiş ve anlaşılması güç maddeler düzeltilmiştir. Daha sonra 34 kişilik kız öğrenci grubu üzerinde test tekrar test yöntemi kullanılarak üç hafta aralıklarla uygulanan ölçekte düşük korelasyona sahip alt boyutlar ölçekten çıkartılmıştır. Çıkarılan alt boyutlardan sonra ölçek, 5 alt boyut ve toplamda 60 maddeden oluşmaktadır. Bu alt boyutlar aşırı annelik, demokratik ve eşitlik tanıma, ev

kadınlığı rolünü reddetme, karı-koca geçimsizliği ve sıkı disiplin boyutu olarak ifade edilmektedir. Aşırı annelik alt boyutu toplamda 16 madde, demokratik ve eşitlik tutumu 9 madde, ev kadınlığı rolünü reddetme boyutu 13 madde, karı-koca geçimsizliği boyutu 6 madde ve sıkı disiplin boyutu 16 maddeden oluşmaktadır. Her bir alt boyutta puanların yükselmesi o alt boyutun onaylandığı anlamına gelmektedir. Ölçek 4'lü Likert tipinden oluşmuş olup (1=Hiç Uygun Bulmuyorum, 4=Çok Uygun Buluyorum) olumlu ve olumsuz ifadeler barındırmaktadır. Ölçekte alt boyutlardan alınan yüksek puan ifade ettiği tutumun daha fazla benimsendiği anlamını taşımaktadır. Ölçekte 2-29 ve 44. maddeler ters madde olarak analize sokulmaktadır. Aynı zamanda ölçeğin alt boyutlarının güvenirlilik katsayılarının .58 ile .88 arasında değiştiği saptanmıştır. Bu çalışmada ise aşırı koruyucu annelik alt boyutu Cronbach alfa değeri .83, demokratik davranma alt boyutu Cronbach alfa değeri .41, ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyutu Cronbach alfa değeri .75, aile içi çatışma alt boyutu Cronbach alfa değeri .70 ve sıkı disiplin alt boyutu Cronbach alfa değeri .77 olarak bulunmuştur.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Veri toplama süreci başlamadan önce gerekli olan etik kurul izni ve ölçekleri uyarlayan ya da geliştiren kişilerden mail yoluyla gerekli izinler alınmıştır. Tüm ölçek maddeleri bir dosyada birleştirilerek çıktısı alınmış ve kapalı bir zarf içerisinde annelere ulaştırılmıştır. Araştırmanın amacı, kapsamı ve araştırmaya katılmaları konusunda gönüllülük ilkesinin göz önünde bulundurulduğu hakkında bilgi verilmiş olup toplanan verilerin gizlilik ilkesi kapsamında kimseyle paylaşılmayacağının vurgulandığı bilgilendirme metni hazırlanış ve ölçeklerle birlikte zarfların içine konulmuştur. Aynı zamanda araştırmaya katılacak olan annelere bir soru ile gönüllü olup olmadıkları sorulmuştur. Bilgilendirme sonrasında gönüllü olan annelerden veriler toplanmıştır. Sorulara içten ve dürüst cevaplar verilmesinin araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular üzerindeki önemi vurgulanırken annelerden ne kendilerini ne de çocuklarını tanımlayacak ya da kimliklerini ortaya çıkaracak herhangi bir bilgi istenilmemiştir. Veri toplama araçlarının düzenlenmesinden sonra ölçek paketleri 1750 anneye ulaştırılmıştır. Ulaşılan annelerin 1146 tanesi geri dönüş sağlamıştır. Araştırmaya katılım oranı %65'tir. Zarfların annelere ulaştırılması noktasında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne ait sosyal sorumluluk projesi kapsamında eğitim veren bilgievlerini kullanan çocuklar vasıtasıyla annelere ulaştırılmıştır. Veri toplama süreci Kasım 2021 tarihinde başlayıp Mart 2022 tarihinde sonlandırılmıştır.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmanın temel amacı olan çocuklarda görülen ruhsal problemler üzerinde annelerin algıladığı anne-baba tutumu ile çocuk yetiştirme tutumlarının yordayıcı etkisine bakabilmek ve annenin çocuk yetiştirme tutumlarının, algılanan anne-baba tutumları ve çocuklarda görülen ruhsal problemler üzerindeki aracı rolünün test edilmesi için yol (path) analizi yapılmıştır. Aynı zamanda araştırmada değişkenlerin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız örneklem t testi ve ANOVA kullanılmıştır. Araştırma kapsamında toplanan verilerin analizi SPSS 21.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Araştırmanın hipotez modelinin test edilebilmesi için M-plus sürüm 7 programı (Muthén & Muthén, 1998-2012) ile yeniden örnekleme yöntemi (bootstrapping) kullanılmış olup 5.000 tekrarlı (iteration) denemeyle test edilmiştir. Araştırma sonunda ortaya çıkan bulgular %95 güven aralığı ile .05 anlamlılık düzeyi göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

Toplanılan verilerin istatistiksel analizler için varsayımları karşılayıp karşılamadığını belirlemek için veri seti incelenmiştir. Veri setinde bulunan uç değerlerin belirlenebilmesi için Mahalanobis uzaklıkları ve z skorları incelenmiş ve uç değerler veri setinden çıkartılmıştır. Uç değerlerin belirlenmesinden sonra 19 kişi veri setinden çıkartılmıştır. Ayrıca verilerin toplanma sürecinde dört kişinin ölçek maddelerinin büyük bir kısmını doldurmadığı görülmüş ve bu kişilerde veri setinden çıkartılmıştır. Böylelikle veri setinden toplamda 23 kişi çıkartılmıştır. 1123 kişiye ait verilerin istatistiksel varsayımları karşılayıp karşılanmadığını belirlemek için normallik analizi yapılmıştır. Araştırmada değişkenler arasında çoklu bağlantı probleminin olup olmadığını test edebilmek için değişkenlerin korelasyon değerleri hesaplanmıştır. Değişkenler arasında çoklu bağlantı olmadığını anlamak için değişkenler arası korelasyon değerleri .90'dan küçük, tolerans değerleri .20'den büyük, varyans büyütme faktörü (VIF) değerinin 10'dan küçük olması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2020: 102-103).

Araştırmanın birinci 'Annelerin algıladıkları ebeveyn tutumları çocuğunun ruhsal sorunlarını anlamlı bir ilişki yordamakta mıdır?', ikinci 'Annelerin algıladıkları ebeveyn tutumları kendi çocuk yetiştirme tutumlarını anlamlı bir yordamakta mıdır?' ve üçüncü 'Annelerin algıladıkları ebeveyn tutumları ile çocuğun ruhsal problemleri arasında ilişkide çocuk yetiştirme tutumları aracı rol oynamakta mıdır?' alt problemlerini araştırabilmek adına yol analizi yapılmıştır. Alt problemler kuramsal temele dayandırılarak bulgular

bölümünde bulunan Şekil 2'deki hipotez modeli oluşturulmuş olup bu model üzerinden test edilmiştir. Bu modelde annenin algıladığı anne-baba tutumları (otoriter, demokratik ve koruyucu) bağımsız değişken olarak hipoteze dahil edilirken annenin çocuk yetiştirme tutumları (aşırı koruyucu annelik, demokratik davranma, ev kadınlığı rolünü reddetme, aile içi çatışma ve sıkı disiplin) ile çocuklarda görülen ruhsal problemler (davranım sorunları, hiperaktivite, duygusal sorunlar, akran sorunları ve sosyal davranışlar) bağımlı değişken olarak hipotez modeline eklenmiştir. Ayrıca annenin çocuk yetiştirme tutumları (aşırı koruyucu annelik, demokratik davranma, ev kadınlığı rolünü reddetme, aile içi çatışma ve sıkı disiplin) aracı değişken olarak ele alınmıştır. Bu model üzerinden annenin algıladığı anne-baba tutumlarının çocuklarda görülen ruhsal problemleri doğrudan, çocuk yetiştirme tutumları üzerinden ise dolaylı olarak etkilediği varsayılmıştır. Hipotez modeli üzerinden uyum indekslerinin değerlendirilebilmesi için ki-kare: $p > .05$, karşılaştırmalı uyum iyiliği değeri (CFI)> .90, normlaştırılmış uyum indeksi (TLI)> .90, standartlaştırışmış hata kareler ortalamasının karekökü (SRMR)< .08 ve yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA)< .06 değerleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmeye alınmıştır (Hooper vd., 2008: 58; Kline, 2005: 135-141; O'Rourke vd., 2013: 149-150). Sonuçlara göre test edilen hipotez modelinde bazı uyum indekslerinin yeterli olmadığı görülmüştür. Bu sebepten dolayı anlamlı olmayan yollar modelden çıkartılarak model yeniden revize edilmiştir.

Araştırmanın dördüncü alt problemi 'Çocuklarda görülen ruhsal problemler çocuğun cinsiyeti ve doğum sırasına göre farklılaşmakta mıdır?' şeklindedir. Bu alt problemlin test edilebilmesi için çocuklarda görülen ruhsal problemlerin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla bağımsız örneklem t testi analizi yapılmış olup doğum sırası değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla ANOVA kullanılmıştır. Araştırmanın beşinci alt problemi 'Çocuklarda görülen ruhsal problemler annenin yaşı, eğitim düzeyi, çalışıp çalışmama durumu ve ekonomik gelire göre farklılaşmakta mıdır?' şeklindedir. Son olarak bu alt problemin test edilebilmesi için çocuklarda görülen ruhsal problemlerin annenin yaşı, eğitim düzeyi ve ekonomik gelirle göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla ANOVA kullanılırken annenin çalışıp çalışmama durumuyla anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırma verilerinin analizlerine ve yorumlarına yer verilmektedir.

4.1. ÖLÇEKLERE İLİŞKİN BETİMSEL İSTATİSTİK, VERİLERİN NORMALLİK DAĞILIMI VE DEĞİŞKENLERİN KORELASYON DEĞERLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

4.1.1. Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistik ve Verilerin Normalliğine İlişkin Bulgular

Verilerin normallik analizi için çarpıklık/basıklık değerleri incelenmiş ve Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler ve Verilerin Normalliği

	Min	Max	x̄	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Algılanan Anne-Baba Tutumları						
Otoriter Tutum	10,00	45,00	17,86	6,78	1,21	1,25
Koruyucu Tutum	15,00	67,00	34,10	10,23	,63	,02
Demokratik Tutum	15,00	75,00	62,02	12,18	-1,33	1,46
Çocuklarda Ruhsal Problemler						
Davranım Sorunları	,00	6,00	1,16	1,22	1,33	1,88
Hiperaktivite	,00	10,00	3,69	2,35	,31	-,53
Duygusal Sorunlar	,00	10,00	2,05	2,04	1,18	1,32
Akran Sorunları	,00	8,00	2,29	1,56	,47	-,11
Sosyal Davranışlar	2,00	10,00	8,13	1,74	-,76	-,07
Çocuk Yetiştirme Tutumları						
Aşırı Annelik	18,00	62,00	41,36	8,70	-,04	-,71
Demokratik Davranma	18,00	36,00	28,58	3,32	-,13	-,17
Ev Kadınlığını Reddetme	13,00	46,00	24,57	6,08	,53	-,008

Aile İçi Çatışma	6,00	24,00	13,38	4,09	,19	-,54
Sıkı Disiplin	25,00	65,00	41,46	7,70	,40	-,13

Tablo 2'ye bakıldığında değişkenlerin basıklık değerleri 1,88 ve -,71 aralığında bulunurken çarpıklık değerleri 1,33 ile -1,33 aralığında değişmektedir. Tabloya bakıldığında çoğu değişkenin basıklık ve çarpıklık değerleri +1 ile -1 arasında yer aldığı görülmektedir. Hair ve ark. (2010: 34) basıklık ve çarpıklık değerlerinin +1 ile -1 aralığında olmasının normal kabul edildiğini belirtmiştir. Ancak otoriter anne-baba tutum basıklık değeri 1,25 ve çarpıklık değeri 1,21 demokratik anne-baba tutumu basıklık değeri 1,46 ve çarpıklık değeri -1,33 davranım sorunları basıklık değeri 1,88 ve çarpıklık değeri 1,33 bulunmuştur. Tabachnick ve Fidell (2013: 80) büyük veri setlerinde normallikle ilgili bazı durumların tolere edilebileceğini belirtmektedir. Bu araştırmada da veri seti 1123 kişiden oluştuğu için verilerin normal dağılım gösterdiği varsayılmaktadır.

4.1.2. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayısına İlişkin Bulgular

Çoklu bağlantı problemi olup olmadığını test etmek için değişkenlerin korelasyon değerleri incelenmiştir. Araştırmadaki değişkenler için korelasyon değerleri -,65 ve ,73, tolerans değerleri ,37 ve ,92, VIF değerlerinin 1,08 ve 2,50 arasında değiştiği görülmektedir. Değişkenler arasında çoklu bağlantı problemi olmadığı sonucuna varılmıştır. Değişkenler arasındaki korelasyon değerleri Tablo 3'te verilmiştir.

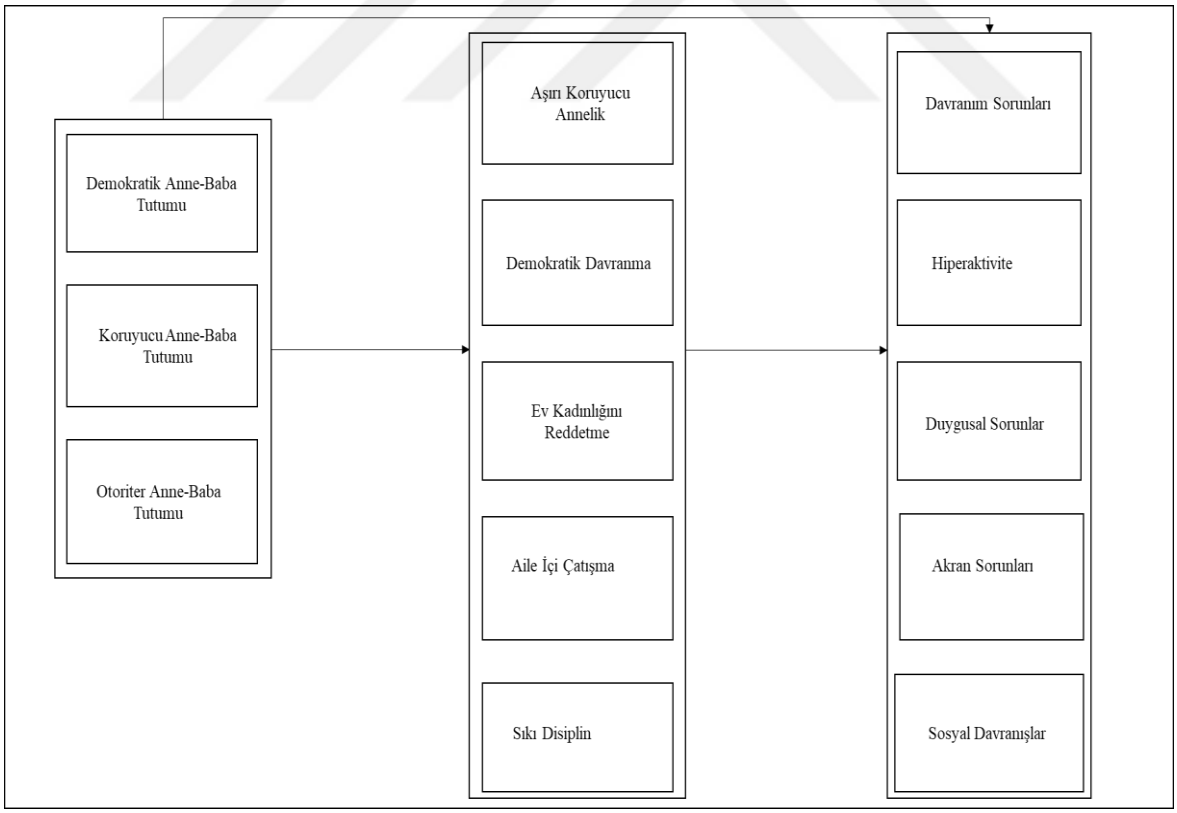
Tablo 3: Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**
1.Aşırı Koruyucu Annelik	1												
2.Demokratik Davranma	,01	1											
3.Ev Kadınlığını Reddetme	,42	-,04	1										
4.Aile İçi Çatışma	,38	,00	,58	1									
5.Sıkı Disiplin	,73	-,08	,47	,45	1								
6.Demokratik Tutum	,21	,09	-,02	-,07	,14	1							
7.Koruyucu Tutum	,43	-,10	,36	,24	,49	-,07	1						
8.Otoriter Tutum	,03	-,09	,22	,20	,08	-,65	,44	1					
9.Davranım Sorunları	-,02	-,13	,14	,15	,06	-,17	,08	,21	1				
10.Hiperaktivite	,13	-,10	,20	,16	,18	-,09	,20	,17	,47	1			
11.Duygusal Sorunlar	,16	-,03	,28	,28	,21	-,11	,21	,20	,34	,33	1		
12.Akran Sorunları	,18	-,14	,14	,17	,22	-,01	,22	,09	,22	,17	,31	1	
13.Sosyal Davranışlar	-,01	,23	-,06	-,01	-,09	,12	-,16	-,15	-,43	-,28	-,15	-,27	1

4.2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZ VE SEÇİLEN MODEL İLE İLİŞKİLİ YOL ANALİZİNE DAİR BULGU VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmada kullanılan Algılanan Anne-Baba Tutum Envanteri, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Güçler ve Güçlükler Anketinin alt boyutlarından alınan puanlardan yola çıkarak araştırmanın ilk dört alt problemine dair bulgular bulunmaktadır. Araştırmanın bu kısmında 'Annelerin algıladıkları ebeveyn tutumları çocuğunun ruhsal sorunlarını anlamlı olarak yordamakta mıdır?', 'Annelerin algıladıkları ebeveyn tutumları kendi çocuk yetiştirme tutumlarını anlamlı olarak yordamakta mıdır?', 'Annenin çocuk yetiştirme tutumu çocuğun ruhsal sorunlarını yordamakta mıdır?', 'Annelerin algıladıkları ebeveyn tutumları ile çocuğun ruhsal problemleri arasında ilişkide çocuk yetiştirme tutumları aracı rol oynamakta mıdır?' problemlerine dair bulgular yer almaktadır. Problem durumlarını analiz edebilmek için bir hipotez model oluşturulmuştur. Hipotez model Şekil 2'de verilmektedir.

Şekil 2: Araştırmanın Problemine Dair Oluşturulan Hipotez Modeli

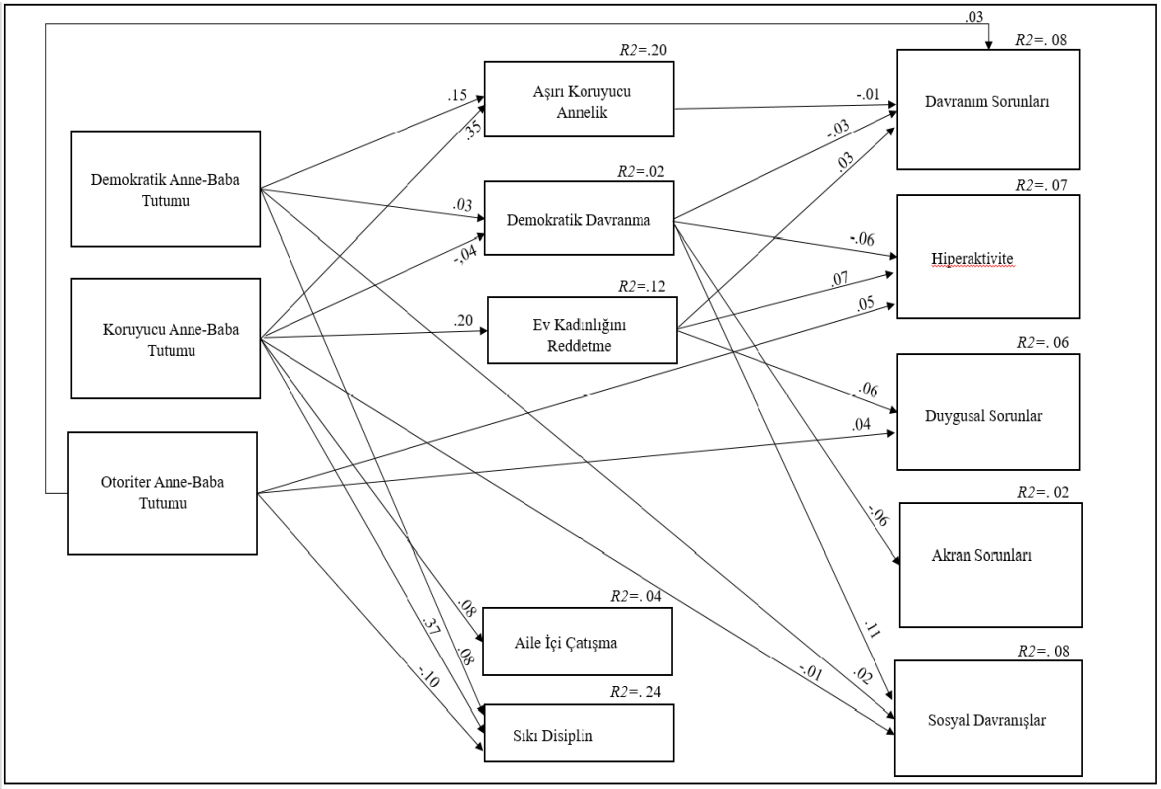

Belirlenmiş olan alt problemler Şekil 2'deki hipotez modeli üzerinden test edilmiştir. Bu modelde annenin algıladığı anne-baba tutumları (otoriter, demokratik ve koruyucu) bağımsız

değişken olarak modele dahil edilirken annenin çocuk yetiştirme tutumları (aşırı koruyucu annelik, demokratik davranma, ev kadınlığı rolünü reddetme, aile içi çatışma ve sıkı disiplin) ile çocuklarda görülen ruhsal problemler (davranım sorunları, hiperaktivite, duygusal sorunlar, akran sorunları ve sosyal davranışlar) bağımlı değişken olarak hipotez modele eklenmiştir. Hipotez modelde annenin algıladığı anne-baba tutumlarının çocuklarda görülen ruhsal problemleri doğrudan, çocuk yetiştirme tutumları üzerinden ise dolaylı olarak etkilediği varsayılmıştır. Hipotez modelin uyum indeksleri $\chi 2(35) = 1056.33$, $p < .00$, karşılaştırmalı uyum iyiliği değerinin (CFI) .59, normlaştırılmamış uyum indeksi (TLI) .13, standartlaştırılmış hata kareler ortalamasının karekökü (SRMR) .10 ve yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA) değeri .17 olarak bulunmuştur. Hipotez modelin gerekli uyum indekslerini karşılamamasından dolayı revize edilmiştir. Anlamlı olmayan doğrudan etkiler modelden çıkarılmıştır.

Seçilmiş modelin uyum indeksleri $\chi 2(26) = 91.37$, $p < .00$, karşılaştırmalı uyum iyiliği değerinin (CFI) .97, normlaştırılmamış uyum indeksi (TLI) .93, standartlaştırılmış hata kareler ortalamasının karekökü (SRMR) .04 ve yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA) değeri .05 olarak bulunmuştur. Seçilen modelin uyum indekslerini karşıladığı görülmüştür. Seçilen modelde bağımlı değişken çocuklarda görülen ruhsal problemlerin alt boyutlarına ait varyansların; davranım sorunlarının % 8'ini, hiperaktivitenin % 7'sini, duygusal sorunların % 6'sını, akran sorunlarının % 2'sini ve sosyal davranışların % 8'ini açıklamıştır. Ayrıca aracı değişken çocuk yetiştirme tutumlarına ait varyansların; aşırı koruyucu anneliğin % 20'sini, demokratik davranmanın % 2'sini, ev kadınlığı rolünü reddetmenin % 12'sini, aile içi çatışmanın % 4'ünü ve sıkı disiplinin % 24'ünü açıklamıştır. Yeni oluşturulan seçilen model şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3: Araştırmanın Problemine Dair Oluşturulan Seçilen Model

Bağımsız değişkenden aracı değişken ve bağımlı değişkene olan toplam, doğrudan ve dolaylı etkiler Tablo 4'te gösterilmiştir. Buna göre annenin algıladığı demokratik anne-baba tutumu, çocuk yetiştirme tutumları alt boyutlarından aşırı koruyucu annelik, demokratik davranma, sıkı disiplin çocuk yetiştirme tutumları ile çocuklarda görülen ruhsal problemler alt boyutlarından davranım sorunları, hiperaktivite, akran sorunları ve sosyal davranışlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı toplam etkiye sahiptir. Annenin algıladığı demokratik anne-baba tutumunun, aşırı koruyucu annelik (.15), demokratik davranma (.03) ve sıkı disiplin (.08) çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki etkisinin tamamı pozitif yönde doğrudan etkidir. Aynı zamanda annenin algıladığı demokratik anne-baba tutumu ile çocuklarda görülen ruhsal problemlerden davranım sorunları (-.003), hiperaktivite (-.002) ve akran sorunları (-.002) üzerindeki etkisinin tamamı ise negatif yönde dolaylı etkidir. Çocuk yetiştirme tutumu alt boyutu olan demokratik davranma, annenin algıladığı demokratik anne-baba tutumu ile çocuklarda görülen davranım sorunları, hiperaktivite ve akran sorunları üzerinde tam aracı rol oynamaktadır. Aynı zamanda çocuk yetiştirme tutumu alt boyutu olan aşırı koruyucu anneliğin, annenin algıladığı demokratik anne-baba tutumu ile davranım sorunları üzerinde tam aracı rol oynadığı görülmektedir. Annenin algıladığı demokratik anne-baba tutumunun sosyal davranışlar üzerindeki etkisi ise pozitif yönde kısmen doğrudan

(.019) ve kısmen dolaylıdır (.003). Çocuk yetiştirme tutumu alt boyutu olan demokratik davranma, annenin algıladığı demokratik anne-baba tutumu ile çocuklarda görülen sosyal davranışlar üzerinde kısmi aracı rol oynamaktadır.

Annenin algıladığı koruyucu anne-baba tutumunun, aşırı koruyucu annelik, demokratik davranma, ev kadınlığını reddetme, aile içi çatışma ve sıkı disiplin çocuk yetiştirme tutumları ile çocuklarda görülen davranım sorunları, hiperaktivite, duygusal sorunlar, akran sorunları ve sosyal davranışlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı toplam etkiye sahiptir. Annenin algıladığı koruyucu anne-baba tutumunun, aşırı koruyucu annelik (.35), ev kadınlığını reddetme (.20), aile içi çatışma(.08) ve sıkı disiplin (.37) çocuk yetiştirme tutumu alt boyutları üzerindeki etkisinin tamamı pozitif, demokratik davranma (-.04) çocuk yetiştirme tutumu üzerindeki etkisinin tamamı negatif doğrudan etkidir. Annenin algıladığı koruyucu anne-baba tutumunun, çocuklarda görülen ruhsal problemler alt boyutları olan hiperaktivite (.02), duygusal sorunlar (.01) ve akran sorunları (.003) üzerindeki etkisinin tamamı pozitif, davranım sorunları (-.003) alt boyutu üzerindeki etkisinin tamamı dolaylı negatif etkidir. Çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyucu annelik, algılanan koruyucu tutum ile davranım sorunları üzerinde, demokratik davranma tutumu ise algılanan koruyucu tutum ile davranım sorunları, hiperaktivite ve akran sorunları üzerinde, ev kadınlığını reddetme tutumu ise algılanan koruyucu tutum ile davranım sorunları, hiperaktivite ve duygusal sorunlar üzerinde tam aracı rol üstlenmiştir. Annenin algıladığı koruyucu anne-baba tutumunun çocuklarda görülen sosyal davranışlar alt boyutu üzerindeki etkisi ise negatif yönde kısmen doğrudan (-.011) ve kısmen dolaylıdır (-.004). Çocuk yetiştirme tutumu alt boyutu olan demokratik davranma, annenin algıladığı koruyu anne-baba tutumu ile çocuklarda görülen sosyal davranışlar üzerinde kısmi aracı rol oynamaktadır.

Annenin algıladığı otoriter anne-baba tutumu, sıkı disiplin çocuk yetiştirme tutumu alt boyutu ile çocuklarda görülen davranım sorunları, hiperaktivite, duygusal sorunlar alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı toplam etkiye sahiptir. Annenin algıladığı otoriter anne-baba tutumu, sıkı disiplin (-.10) çocuk yetiştirme tutumu alt boyutu üzerindeki etkinin tamamı negatif, çocuklarda görülen davranım sorunları (.03), hiperaktivite (.03) ve duygusal sorunlar (.04) alt boyutları üzerindeki etkinin tamamı pozitif yönde doğrudan etkidir. Ancak annenin algıladığı otoriter anne-baba tutumu, çocuk yetiştirme tutumları alt boyutlarından aşırı koruyucu annelik, demokratik davranma, ev kadınlığını reddetme, aile içi çatışma, sıkı disiplin ile çocuklarda görülen davranım sorunları, hiperaktivite, duygusal

sorunlar, akran sorunları ve sosyal davranışlar alt boyutları üzerinde dolaylı etki bulunmamaktadır.

Tablo 4: Bağımsız Değişkenlerden Bağımlı Değişkenlere Olan Toplam, Doğrudan ve Dolaylı Etkiler

	Bağımlı Değişkenler									
Bağımsız Değişken	Aşırı Koruyucu Annelik	Demokratik Davranma	Ev Kadınlığını Reddetme	Aile İçi Çatışma	Sıkı Disiplin	Davranım Sorunları	Hiperaktivite	Duygusal Sorunlar	Akran Sorunları	Sosyal Davranışlar
Demokratik Anne-Baba Tutumu	0.15***	0.03***	--	--	0.08***	--	--	--	--	.019***
	--	--	--	--	--	*-.003****	*-.002***	--	*-.002***	*.003***
	0.15* **	**0.03*** **	--	--	**0.08*** **	**-.003*** **	**-.002*** **	--	**-.002*** **	**.022*** **
Koruyucu Anne-Baba Tutumu	0.35***	-0.04***	0.20***	.08***	.37***	--	--	--	--	-.011**
	--	--	--	--	--	*-.003**	*.02****	*.01****	*.003***	*-.004****
	0.35* **	**-0.04*** **	**.20*** **	**.08*** **	**.37*** **	**-.003** **	**.02*** **	**.01*** **	**.003*** **	**-.015*** **
Otoriter Anne-Baba Tutumu	--	--	--	--	-.10***	.03***	.03***	.04***	--	--
	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
	--	**--**	**--**	**--**	**-.10*** **	**.03*** **	**.03*** **	**.04*** **	**--**	**--**

Not. Doğrudan etkiler normal, dolaylı etkiler italik ve toplam etkiler kalın olarak gösterilmiştir. -- sembolü etkinin anlamlı olmadığını ifade etmektedir. ***p* < .05, ****p* < .01 *****p* < .001. Bütün etkiler standardize edilmemiş etkidir.

4.3. ÇOCUK VE ANNENİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

4.3.1. Çocuğun Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Çocuklarda görülen ruhsal problemlerin cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları

Ruhsal Problemler	Cinsiyet	N	X̄	Ss	T	sd	p
Davranım Sorunları	Kız	548	1,13	1,19	-2,42	1016,61	.01
	Erkek	510	1,32	1,35			
Hiperaktivite	Kız	556	3,44	2,28	-4,60	1067	.000
	Erkek	513	4,10	2,41			
Duygusal Sorunlar	Kız	557	2,34	2,24	2,93	1061,50	.003
	Erkek	513	1,97	1,90			
Akran Sorunları	Kız	550	2,36	1,59	,76	1055	.45
	Erkek	507	2,28	1,51			
Sosyal Davranışlar	Kız	561	8,28	1,71	3,17	1070	.002
	Erkek	511	7,95	1,75			

Yapılan analiz sonucuna bakıldığında Levene Testi'ne göre varyansların davranım sorunları ve duygusal sorunlar alt boyutunda homojen dağıldığı görülürken hiperaktivite, akran sorunları ve sosyal davranışlar alt boyutlarında homojen dağılmadığı test edilmiştir ($p<.05$). Bu sebepten dolayı davranım sorunları ve duygusal sorunlar alt boyutunda homojen dağıldığı, hiperaktivite, akran sorunları ve sosyal davranışlar alt boyutlarında homojen dağılmadığı durumlar incelenmiştir. Tablo 5'e göre davranım sorunları, hiperaktivite, duygusal sorunlar ve sosyal davranışlar alt boyutlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı

düzeyde farklılaştığı görülürken akran sorunları alt boyutunun cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir. Davranım sorunları alt boyutunda erkek ortalamalarının ($\bar{X}$=1,32), kız ortalamalarından ($\bar{X}$=1,13), hiperaktivite alt boyutunda erkek ortalamalarının ($\bar{X}$=4,10), kız ortalamalarından ($\bar{X}$=3,44), duygusal sorunlar alt boyutunda kız ortalamalarının ($\bar{X}$=2,34), erkek ortalamalarından ($\bar{X}$=1,97) ve sosyal davranışlar alt boyutunda kız ortalamalarının ($\bar{X}$=8,28), erkek ortalamalarından ($\bar{X}$=7,95) daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bulgulara göre erkek çocuklarının kız çocuklarına oranla daha yüksek davranım sorunu ve hiperaktivite puanına sahip olduğu görülürken kız çocuklarının ise erkek çocuklarına oranla daha yüksek duygusal sorunlar puanına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca kız çocuklarının sosyal davranış puanları erkek çocuklarına oranla daha fazla olduğu bulunmuştur. Bu bulgu ışığında kız çocuklarının sosyal alanlarda daha başarılı olduğu görülmektedir.

4.3.2. Çocuğun Doğum Sırası Değişkenine İlişkin Bulgular

Çocuklarda görülen ruhsal problemlerin doğum sırası değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü ANOVA yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Doğum Sırası Değişkenine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Ruhsal Problemler	Doğum Sırası	N	$\bar{X}$	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Post Hoc Sheffe
Davranım Sorunları	İlk Çocuk	381	1,26	1,26	Gruplar Arası	11,569	4	2,892	1,804	,13	
	İkinci Çocuk	116	1,37	1,43	Gruplar İçi	1674,923	1045	1,603			
	Ortanca Çocuk	90	1,38	1,30	Toplam	1686,491	1049				
	Son Çocuk	330	1,12	1,26							
	Tek Çocuk	133	1,08	1,11							
	Toplam	1050	1,22	1,27							
	İlk Çocuk	387	3,94	2,39	Gruplar Arası	76,706	4	19,176	3,457	,008	1-4

	İkinci Çocuk	117	4,07	2,26	Gruplar İçi	5864,150	1057	5,548		
	Ortanca Çocuk	93	4,00	2,26	Toplam	5940,856	1061			
Hiperaktivite	Son Çocuk	333	3,38	2,35						
	Tek Çocuk	132	3,69	2,40						
	Toplam	1062	3,75	2,36						
	İlk Çocuk	387	2,26	1,98	Gruplar Arası	38,912	4	9,728	2,234	,06
	İkinci Çocuk	117	2,37	2,36	Gruplar İçi	4603,140	1057	4,35		
Duygusal Sorunlar	Ortanca Çocuk	93	2,41	2,25	Toplam	4642,053	1061			
	Son Çocuk	335	1,89	2,04						
	Tek Çocuk	130	2,15	2,12						
	Toplam	1062	2,16	2,09						
	İlk Çocuk	381	2,28	1,56	Gruplar Arası	11,190	4	2,797	1,161	,33
	İkinci Çocuk	114	2,32	1,49	Gruplar İçi	2516,345	1044	2,410		
Akran Sorunları	Ortanca Çocuk	91	2,66	1,60	Toplam	2527,535	1048			
	Son Çocuk	332	2,31	1,56						
	Tek Çocuk	131	2,27	1,54						
	Toplam	1049	2,33	1,55						
	İlk Çocuk	385	8,06	1,84	Gruplar Arası	25,322	4	6,331	2,100	,08
	İkinci Çocuk	117	7,87	1,84	Gruplar İçi	3192,549	1059	3,015		
Sosyal Davranışlar	Ortanca Çocuk	93	7,92	1,69	Toplam	3217,871	1063			

Son Çocuk	335	8,27	1,61
Tek Çocuk	134	8,33	1,67
Toplam	1064	8,13	1,74

P< .05, Not: İlk Çocuk=1, İkinci Çocuk=2, Ortanca Çocuk=3, Son Çocuk=4, Tek Çocuk=5

Çocuklarda görülen ruhsal problemlerin doğum sırası değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Tablo 6' da belirtildiği üzere davranım sorunları ($F_{(4-1045)}$ =1,804, p=,13), duygusal sorunlar ($F_{(4-1057)}$ =2,234, p=,06), akran sorunları ($F_{(4-1044)}$ =1,161, p=,33) ve sosyal davranışlar ($F_{(4-1059)}$ =2,100, p=,08) alt boyutları ile doğum sırası arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığını göstermektedir. Ancak hiperaktivite alt boyutu ile doğum sırası değişkeni arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir ($F_{(4-1057)}$ =3,457, p=.008). Hiperaktivite ve doğum sırası arasındaki farklılaşmanın kaynağını belirleyebilmek için varyansların homojen dağılması ve örneklem grupları arasındaki farkların büyük olması göz önünde bulundurulmuş ve Post Hoc testlerinden Sheffe kullanılmıştır. Post Hoc analizinin sonucuna göre ilk çocuk ($\bar{X}$=3,94) ile son çocuk ($\bar{X}$=3,38) arasından anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Bu bulgudan yola çıkarak ilk çocuklar son çocuklara göre daha yüksek hiperaktivite puanına sahiptir.

4.3.3. Annenin Yaşı Değişkenine İlişkin Bulgular

Annenin yaşı değişkenine göre çocuklarda görülen ruhsal problemlerin farklılaşıp farklılaşmadığını belirleyebilmek için annenin yaşını demografik bilgi formundan alınan bilgiler doğrultusunda kategorilere bölünmüştür. Annelerin yaşlarını 20-29, 30-39, 40-49, 50-60 kategorileri şeklinde analiz edilmiştir. Çocuklarda görülen ruhsal problemlerin annenin yaşı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü ANOVA yapılmıştır. Elde edilen bulgular sırasıyla Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Annenin Yaşı Değişkenine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Ruhsal Problemler	Annenin Yaşı	N	$\bar{X}$	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p
Davranım Sorunları	20-29	56	1,23	1,39	Gruplar Arası	3,044	3	1,015	,620	,60
	30-39	606	1,26	1,32	Gruplar İçi	1674,338	1023	1,637		

	40-49	356	1,15	1,18	Toplam	1677,38	1026			
	50-60	9	1,44	1,42						
	Toplam	1027	1,22	1,28						
Hiperaktivite	20-29	58	3,95	2,49	Gruplar Arası	25,215	3	8,405	1,513	,21
	30-39	612	3,81	2,34	Gruplar İçi	5750,703	1035	5,556		
	40-49	360	3,53	2,36	Toplam	5775,917	1038			
	50-60	9	4,33	2,24						
	Toplam	1039	3,73	2,36						
Duygusal Sorunlar	20-29	58	2,10	1,92	Gruplar Arası	1,074	3	,358	,081	,97
	30-39	612	2,14	2,01	Gruplar İçi	4557,723	1035	4,404		
	40-49	360	2,20	2,26	Toplam	4558,797	1038			
	50-60	9	2,00	2,00						
	Toplam	1039	2,16	2,09						
Akran Sorunları	20-29	58	2,64	1,59	Gruplar Arası	7,334	3	2,445	1,008	,39
	30-39	604	2,32	1,56	Gruplar İçi	2479,236	1022	2,426		
	40-49	356	2,25	1,54	Toplam	2486,570	1025			
	50-60	8	2,25	1,58						
	Toplam	1026	2,31	1,56						
Sosyal Davranışlar	20-29	58	8,50	1,61	Gruplar Arası	13,885	3	4,628	1,514	,21
	30-39	614	8,08	1,77	Gruplar İçi	3170,745	1037	3,058		

40-49	360	8,19	1,72	Toplam	3184,630	1040				
50-60	9	7,55	1,88							
Toplam	1041	8,14	1,75							

P< .05

Çocuklarda görülen ruhsal problemlerin annelerin yaşı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Tablo 7'de belirtildiği üzere davranım sorunları ($F_{(3-1023)}$ =,620, p=,60), hiperaktivite ($F_{(3-1035)}$ =1,513, p=,21), duygusal sorunlar ($F_{(3-1035)}$ =,081, p=,97), akran sorunları ($F_{(3-1022)}$ =1,008, p=,39) ve sosyal davranışlar ($F_{(3-1037)}$ =1,514, p=,21) alt boyutları ile annenin yaşı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı görülmektedir. Analiz sonucundan elde edilen bilgilere göre çocuğun yaşadığı ruhsal problemler annenin yaşına göre farklılaşmamaktadır.

4.3.4 Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Bulgular

Çocuklarda görülen ruhsal problemlerin annenin eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü ANOVA yapılmıştır. Elde edilen bulgular sırasıyla Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Ruhsal Problemler	Eğitim Düzeyi	N	X̄	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Post Hoc Sheffe
Davranım Sorunları	İlkokul	207	1,29	1,41	Gruplar Arası	4,258	4	1,065	,67	,61	
	Ortaokul	161	1,25	1,20	Gruplar İçi	1668,573	1046	1,595			
	Lise	351	1,13	1,25	Toplam	1672,832	1050				
	Üniversite	288	1,24	1,14							
	Lisansüstü	44	1,27	1,57							

	Toplam	1051	1,21	1,26							
Hiperaktivite	İlkokul	209	3,93	2,37	Gruplar Arası	100,419	4	25,105	4,55	,001	1-5, 2-5, 3-5
	Ortaokul	164	3,82	2,28	Gruplar İçi	5825,822	1055	5,522			
	Lise	354	3,93	2,32	Toplam	5926,242	1059				
	Üniversite	289	3,54	2,42							
	Lisansüstü	44	2,50	2,28							
	Toplam	1060	3,75	2,36							
Duygusal Sorunlar	İlkokul	208	2,21	2,13	Gruplar Arası	17,183	4	4,296	,99	,41	
	Ortaokul	161	2,40	2,17	Gruplar İçi	4569,173	1056	4,327			
	Lise	358	2,11	2,05	Toplam	4586,356	1060				
	Üniversite	292	2,01	2,05							
	Lisansüstü	42	2,12	1,86							
	Toplam	1061	2,15	2,08							
Akran Sorunları	İlkokul	208	2,56	1,48	Gruplar Arası	73,943	4	18,486	7,81	,000	1-4, 2-4
	Ortaokul	159	2,73	1,63	Gruplar İçi	2467,247	1043	2,366			
	Lise	350	2,29	1,45	Toplam	2541,190	1047				
	Üniversite	288	1,98	1,60							
	Lisansüstü	43	2,12	1,71							
	Toplam	1048	2,32	1,56							

Sosyal Davranışlar	İlkokul	211	7,82	1,84	Gruplar Arası	33,109	4	8,277	2,73	,03	1-3
	Ortaokul	162	8,03	1,78	Gruplar İçi	3205,999	1058	3,030			
	Lise	355	8,31	1,63	Toplam	3239,108	1062				
	Üniversite	292	8,16	1,75							
	Lisansüstü	43	8,23	1,90							
	Toplam	1063	8,13	1,75							

P< .05, Not: İlkokul=1, Ortaokul=2, Lise=3, Üniversite=4, Lisansüstü=5

Çocuklarda görülen ruhsal problemlerin annenin eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Tablo 8'de belirtildiği üzere davranım sorunları ($F_{(4-1046)}$ =,67, p=,61) ve duygusal sorunlar ($F_{(4-1056)}$ =,99, p=,41) alt boyutları ile annenin eğitim düzeyi arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı görülmektedir. Analiz sonucundan elde edilen bilgilere göre çocuğunun yaşadığı davranım ve duygusal sorunlar annenin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığını göstermektedir. Ancak hiperaktivite ($F_{(4-1055)}$ =4,55, p=,001), akran sorunları ($F_{(4-1043)}$ =7,81, p=,000) ve sosyal davranışlar ($F_{(4-1058)}$ =2,73, p=,03) alt boyutlarının annenin eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Hiperaktivite, akran sorunları ve sosyal davranışlar alt boyutlarının annenin eğitim düzeyi ile arasındaki farklılaşmanın kaynağını belirleyebilmek için varyansların homojen dağılması ve örneklem gruplarının arasındaki farkların büyük olması durumu göz önünde bulundurulmuş ve Post Hoc testlerinden Sheffe kullanılmıştır. Post Hoc analizinin sonucuna göre hiperaktivite alt boyutundaki farklılaşma annenin ilkokul ($\bar{X}$=3,93) ile lisansüstü ($\bar{X}$=2,50), ortaokul ($\bar{X}$=3,82) ile lisansüstü ($\bar{X}$=2,50) ve lise ($\bar{X}$=3,93) ile lisansüstü ($\bar{X}$=2,50) eğitim durumları arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak ilkokul, ortaokul ve lise düzeyi eğitime sahip olan annelerin çocukları lisansüstü eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarına göre daha fazla hiperaktivite puanına sahiptir.

Akran sorunları ile annenin eğitim düzeyi arasındaki farklılaşmanın kaynağını bulabilmek için yapılan Post Hoc analiz sonucuna göre akran sorunları alt boyutundaki farklılaşma annenin ilkokul ($\bar{X}$=2,56) ile üniversite ($\bar{X}$=1,98) ve ortaokul ($\bar{X}$=2,73) ile üniversite

($\bar{X}$=1,98) eğitim durumları arasında olduğunu göstermektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak ilkokul ve ortaokul eğitim düzeyine sahip annelerin çocukları üniversite eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarına göre daha fazla akran sorunları puanına sahiptir.

Sosyal davranışlar ile annenin eğitim düzeyi arasındaki farklılaşmanın kaynağını bulabilmek için yapılan Post Hoc analizi sonucuna göre sosyal davranışlar alt boyutundaki farklılaşma annenin ilkokul ($\bar{X}$=7,82) ile lise ($\bar{X}$=8,31) eğitim durumları arasında olduğunu göstermektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak lise eğitim düzeyine sahip annelerin çocukları ilkokul eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarına göre daha fazla sosyal davranışlar puanlarında artışa sahiptir. Annenin eğitim seviyesi yükseldikçe çocuklarının da sosyal alanlarda başarısının arttığı görülmektedir.

4.3.5 Ailenin Ekonomik Gelir Düzeyi Değişkenine İlişkin Bulgular

Ailenin toplam ekonomik gelir değişkenine göre çocuklarda görülen ruhsal problemlerin farklılaşıp farklılaşmadığını belirleyebilmek için ekonomik gelir değişkeni demografik bilgi formundan alınan bilgiler doğrultusunda kategorilere bölünmüştür. Ekonomik gelir değişkeni 0-2000, 2000-5000, 5000-7000, 7000 ve üstü kategorileri şeklinde analiz edilmiştir. Çocuklarda görülen ruhsal problemlerin ailenin ekonomik gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü ANOVA yapılmıştır. Elde edilen bulgular sırasıyla Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Ekonomik Gelir Değişkenine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Ruhsal Problemler	Ekonomik Gelir	N	$\bar{X}$	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Post Hoc Sheffe
Davranım Sorunları	0-2000	41	1,29	1,38	Gruplar Arası	,875	2	,292	,18	,91	
	2000-5000	424	1,25	1,30	Gruplar İçi	1666,419	1028	1,621			
	5000-7000	311	1,19	1,21	Toplam	1667,294	1031				
	7000 ve üstü	256	1,22	1,28							
	Toplam	1032	1,22	1,27							
Hiperaktivite	0-2000	41	3,70	2,27	Gruplar Arası	68,190	3	22,73	4,1	,007	2-4

	2000-5000	429	3,98	2,28	Gruplar İçi	5760,947	1039	5,545			
	5000-7000	316	3,76	2,37	Toplam	5829,137	1042				
	7000 ve üstü	257	3,33	2,47							
	Toplam	1043	3,74	2,36							
Duygusal Sorunlar	0-2000	38	2,66	2,51	Gruplar Arası	28,066	3	9,35	2,14	,09	
	2000-5000	433	2,22	2,15	Gruplar İçi	4541,514	1039	4,37			
	5000-7000	315	2,21	1,93	Toplam	4569,580	1042				
	7000 ve üstü	257	1,91	2,11							
	Toplam	1043	2,09	2,09							
Akran Sorunları	0-2000	40	2,82	1,68	Gruplar Arası	76,920	3	25,64	10,8	,000	1-4, 2-4
	2000-5000	422	2,57	1,61	Gruplar İçi	2434,506	1026	2,373			
	5000-7000	309	2,27	1,44	Toplam	2511,426	1029				
	7000 ve üstü	259	1,93	1,52							
	Toplam	1030	2,33	1,56							
Sosyal Davranışlar	0-2000	40	8,35	1,42	Gruplar Arası	10,387	3	3,462	1,14	,33	
	2000-5000	434	8,00	1,80	Gruplar İçi	3169,397	1043	3,039			
	5000-7000	316	8,17	1,71	Toplam	3179,784	1046				
	7000 ve üstü	257	8,20	1,73							

Toplam	1047	8,12	1,74

P< .05, Not: 0-2000=1, 2000-5000=2, 5000-7000=3, 7000 ve üstü=4

Çocuklarda görülen ruhsal problemlerin ekonomik gelir değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Tablo 9'da belirtildiği üzere davranım sorunları ($F_{(3-1028)}$ =,18, p=,91), duygusal sorunlar ($F_{(3-1039)}$ =2,14, p=,09) ve sosyal davranışlar ($F_{(3-1043)}$ =1,14, p=,33) alt boyutları ile ekonomik gelir arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı görülmektedir. Analiz sonucundan elde edilen bilgilere göre davranım sorunları, duygusal sorunlar ve sosyal davranışların ekonomik gelire göre farklılaşmadığı sonucuna varılmaktadır. Ancak hiperaktivite ($F_{(3-1039)}$ =4,10, p=,007) ve akran sorunları ($F_{(3-1026)}$ =10,81, p=,000) alt boyutları ile ekonomik gelir arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Hiperaktivite ve akran sorunları alt boyutlarının ekonomik gelir arasındaki farklılaşmanın kaynağını belirleyebilmek için varyansların homojen dağılması ve örneklem gruplarının arasındaki farkların büyük olması durumu göz önünde bulundurulmuş ve Post Hoc testlerinden Sheffe kullanılmıştır. Post Hoc analizinin sonucuna göre hiperaktivite alt boyutundaki farklılaşma 2000-5000 ($\bar{X}$=3,98) ile 7000 ve üstü ($\bar{X}$=3,33) gelir durumları arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak 2000-5000 ekonomik gelir düzeyine sahip olan ailelerin çocukları 7000 ve üstü ekonomik gelir düzeyine sahip annelerin çocuklarına göre daha fazla hiperaktivite puanına sahiptir.

Akran sorunları alt boyutundaki farklılaşma 0-2000 ($\bar{X}$=2,82) ile 7000 ve üstü ($\bar{X}$=1,93), 2000-5000 ($\bar{X}$=2,57) ile 7000 ve üstü ($\bar{X}$=1,93) gelir durumları arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak ekonomik gelirleri 0-2000 ile 2000-5000 arasında olan ailelerin çocukları 7000 ve üstü ekonomik gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla akran sorunları puanına sahiptir.

4.3.6. Annenin Çalışıp Çalışmama Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular

Çocuklarda görülen ruhsal problemlerin annenin çalışıp çalışmama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular sırasıyla Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Annenin Çalışıp Çalışmama Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları

Ruhsal Problemler	Çalışıp Çalışmama	N	X̄	Ss	T	sd	p
Davranım Sorunları	Evet	260	1,28	1,34	,91	1054	,36
	Hayır	796	1,20	1,25			
Hiperaktivite	Evet	260	3,63	2,59	-,90	398,181	,37
	Hayır	807	3,79	2,29			
Duygusal Sorunlar	Evet	263	2,14	2,28	-,14	406,223	,89
	Hayır	805	2,17	2,02			
Akran Sorunları	Evet	263	2,04	1,53	-3,39	1053	,001
	Hayır	792	2,41	1,55			
Sosyal Davranışlar	Evet	263	8,07	1,80	-,59	1068	,56
	Hayır	807	8,14	1,72			

Yapılan analiz sonucuna bakıldığında Levene Testi'ne göre varyansların davranım sorunları, akran sorunları ve sosyal davranışlar alt boyutunda homojen dağıldığı görülürken hiperaktivite ve duygusal sorunlar alt boyutlarında homojen dağılmadığı test edilmiştir ($p<.05$). Bu sebepten dolayı davranım sorunları, akran sorunları ve sosyal davranışlar alt boyutlarında homojen dağıldığı, hiperaktivite ve duygusal sorunlar alt boyutlarında homojen dağılmadığı durumlar incelenmiştir. Tablo 10'a göre çocuklarda görülen davranım sorunları, hiperaktivite, duygusal sorunlar ve sosyal davranışlar alt boyutlarının annenin çalışıp çalışmama durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülürken akran sorunları alt boyutunun annenin çalışıp çalışmama değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Akran sorunları alt boyutunda annenin çalışma ortalamasının ($\bar{X}$=2,04), çalışmama ortalamasının ($\bar{X}$=2,41) olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bulgulara göre annesi çalışmayan çocukların, annesi çalışan çocuklara oranla daha yüksek akran sorunları puanına sahip olduğu görülmektedir.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular, alanyazın ile birlikte ele alınarak tartışılmıştır. Çalışmaya dair sınırlılıklar ve yapılacak olan diğer çalışmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. SONUÇLAR

Çalışmanın birinci amacı, çocuklarda görülen ruhsal problemler ile çocuk yetiştirme tutumları üzerinde annelerin algıladığı anne-baba tutumlarının yordayıcı etkisine bakabilmek ve annenin çocuk yetiştirme tutumlarının, algılanan anne-baba tutumları ve çocuklarda görülen ruhsal problemler üzerindeki aracı rolünü test etmektir. Belirlenen bu amaçlar doğrultusunda yol (path) analizi yapılmış ve elde edilen bulgular yurtiçi ve yurtdışında yapılan çalışmalar ışığında tartışılmıştır. Çocuklarda görülen ruhsal problemlerin çocuğun cinsiyet ve doğum sırası, annenin ise yaşı, eğitim düzeyi, çalışıp çalışmama durumu ve ekonomik gelir değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Çocuklarda görülen ruhsal problemlerin çocuk ve anneye ait demografik değişkenlere ilişkin farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular da daha önce yapılmış olan çalışmalar kapsamında tartışılmıştır.

5.1.1. Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Çocuk doğduğu anda itibaren ailesiyle ilişki ve etkileşim halindedir. Bu ilişki ve etkileşim çocuğun gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu noktada anne ve babanın ebeveyn tutumları, çocuğa karşı olan yaklaşımlarını ve çocukta ortaya çıkabilecek ruhsal problemleri etkileyecektir. Ebeveynlerin çocuklarına karşı sergileyecekleri tutumu ise kendi anne ve babalarını nasıl algıladıklarıyla ilişkilidir. Bu kişiler, kendi anne ve babalarını algıladıkları ebeveyn tutumları ile benzer davranışlar sergileyebileceği gibi kendi yaşadığı olumsuz durumları göz önünde bulundurarak daha destekleyici ebeveyn tutumlarını da benimseyebilirler. Alanyazında konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde otoriter ve koruyucu anne baba tutumlarının çocukları olumsuz etkilediği görülürken demokratik tutum benimseyen ebeveynlerin çocuklarında daha olumlu gelişim gösterdikleri fark edilmektedir

(Sümer vd., 55). Ebeveynleri tarafından desteklenen çocuklar ise kendilerinin farkında, iletişimi güçlü ve uyum sağlamakta zorlanmayan yetişkinlere dönüşmektedir. Çocuklukta kazanılan bu becerileri kendi çocuklarına aktaracak ve gelişimi olumlu yönde destekleyecektir.

Bu araştırmanın temel amacı, annelerin algıladığı anne-baba tutumlarının ve annenin çocuk yetiştirme tutumlarının çocuklarda görülen ruhsal problemler üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesidir. İlk olarak annelerin algıladığı anne-baba tutumlarının çocuklarda görülen ruhsal problemler üzerindeki yordayıcısı etkisi ele alınmaktadır. Bu çerçevede annelerin algıladığı demokratik anne-baba tutumu ile çocuklarda görülen ruhsal problemlerin alt boyutlarından davranım sorunları, hiperaktivite ve akran sorunları ile arasında negatif, sosyal davranışlar alt boyutu ile arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Bu bulgudan yola çıkarak kendi ebeveynlerini demokratik algılayan annelerin çocuklarında davranım sorunları, hiperaktivite ve akran sorunları azalırken sosyal davranışlar artmaktadır. Demokratik tutum ile yetiştirilen anneler kendi sınırları içerisinde kendilerine güvenen, çevrelerine uyum sağlamayı ve sağlıklı ilişkiler kurmada başarılı olacaktır (Yılmazer, 2007: 1). Annenin sahip olduğu bu becerilerle birlikte çocuklarıyla ilişki kuracak ve bu becerilere ona aktaracaktır. Bu beceriler ile çocuklarına doğru rol model olmayı başaran anne çocuklarının da gireceği ortamlarda kendilerine güvenmelerine ve sağlıklı ilişkiler kurmalarına yardımcı olacak ve onun sağlıklı sosyal davranış örüntülerini destekleyerek sosyal davranışlarına katkı sağlayacağı ön görülmektedir. Aynı zamanda demokratik tutum ile yetiştirilen kişi bilişsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişim açısından gerekli donanıma sahiptir (Bornstein ve Bornstein, 2007: 3). Bu donanımlara sahip anne çocuğuyla sağlıklı ilişkiler kurmayı başaracak ve onun yaşayabileceği sorun durumlarını en aza indirecektir. Cheng ve Furnham (2004: 12) tarafından yapılan çalışmada ise annenin sağladığı bakımın öz saygı, öz eleştiri ve mutluluk değişkenleri üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Çalışmada elde edilen bulgular çerçevesinde annenin algıladığı bir diğer tutum olan koruyucu anne-baba tutumu ile çocuklarda görülen ruhsal problemlerin alt boyutlarından davranım sorunları ve sosyal davranışlar arasında negatif, hiperaktivite, duygusal sorunlar ve akran sorunları alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Bu bulgudan yola çıkarak kendi ebeveynlerini koruyucu olarak algılayan annelerin çocuklarında davranım sorunları ve sosyal davranışlar azalırken hiperaktivite, duygusal sorunlar ve akran sorunları artmaktadır. Koruyucu tutum ile yetiştirilen ebeveynler sürekli denetlenerek büyüdükleri için kendi çocuklarını da sürekli olarak denetleyecek diğer insanlarla olan ilişkilerini

sınırlandıracağı için bu durum onların davranım sorunları riskini azaltıcı bir faktör olarak kendini gösterecektir. Ayrıca bu tutum ile yetişen kişiler kendilerine güven konusunda (Dokuyan, 2016: 3) sorun yaşadıkları için kendileri anne olduklarında da çocuklarına doğru rol model olma konusunda sıkıntı yaşayacakları düşünülmektedir. Bu tutum ile yetiştirilen kişilerin kendi kararlarını vermekte zorlandığı ve bir başkasına bağımlı olma eğilimleri olduğu görülmektedir (Baumrind, 1966: 889). Aynı zamanda literatürde yapılan diğer çalışmalara bakıldığında bu tutum ile yetiştirilen kişilerin özgüven (Serdar, 2021: 46) kaygı ve psikolojik dayanıklılık (Demirsu, 2018: 99) noktasında da problemler yaşadığı görülmektedir. Bu tutum ile yetiştirilen annelerin çocuklarını yönlendirme ve onların yaşadığı problem durumlarına karşı sağlıklı yollar bulmakta zorlanacağı düşünülmektedir. Anneden gerekli desteği göremeyen çocuğun ruhsal problemlerinin artarak devam etmesi beklenmektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular çerçevesinde annenin algıladığı bir diğer tutum olan otoriter anne-baba tutumu ile çocuklarda görülen ruhsal problemler alt boyutlarından davranım sorunları, hiperaktivite ve duygusal sorunlar arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Bu bulgulardan yola çıkarak kendi ebeveynlerini otoriter olarak algılayan annelerin çocuklarında davranım sorunları, hiperaktivite ve duygusal sorunlar artmaktadır. Bu tutum ile yetişen kişilerde içe ve dışa dönük davranış sorunları görülme ihtimali artmaktadır (Lee vd., 2014: 202). Davranış sorunlarına sahip bir annenin kendi çocuğuyla sağlıklı ilişkiler kuramayacağı ve doğru rol model olamayacağı düşünülebilir. Aynı zamanda bu tutum ile yetişen kişilerin saldırganca davranışlara sahip olduğu belirtilmektedir (Sezer, 2010: 4). Dolayısıyla bu tutum ile yetişmiş olan bir kişinin, anne olduğunda da çocuğuna benzer davranışlarla yaklaşma ihtimali artmaktadır. Bu tepkiler ile çocuğuna yaklaşan anne onda ortaya çıkabilecek ruhsal problemleri besleyerek devam etmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Kuroda (2017: 746) tarafından yapılan bir çalışmada da ebeveynleri tarafından algılanan düşük bakımın kadınlarda olumsuz temel inançlar ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Bu araştırmanın ikinci amacı, annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının çocuklarda görülen ruhsal problemler üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesidir. Bu çerçevede annelerin çocuk yetiştirme tutumları alt boyutlarından aşırı koruyucu annelik ile çocuklarda görülen ruhsal problemler alt boyutu olan davranım sorunları arasında negatif yönde bir ilişki vardır. Bu bulgudan yola çıkarak çocuklarına karşı aşırı koruyucu tutum sergileyen annelerin çocuklarında davranım sorunları azalmaktadır. Tabak (2007: 73) tarafından yapılan

çalışmada çocuklarda görülen saldırganlık, içe kapanıklık, kekemelik ve DEHB problemleri yaşayan çocukların ebeveynlerinin aşırı koruyucu tutum sergilediği belirtilmektedir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgu literatürde yapılan diğer çalışmaların bulguları ile çelişmektedir. Bu durum ailelerin normal davranış ile bozuklukları ayırt edecek yeterli farkındalığa sahip olmamalarından kaynaklanabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca aşırı koruyucu tutuma sahip anneler sürekli çocuklarına müdahale halindedirler (Deniz vd., 2013: 172). Onların diğer insanlarla olan ilişkilerini denetlerken her alanda onlar adına kararlar alma eğilimi sergilerler. Anneleri tarafından sürekli gözetlenen ve kendi yörüngesinden çıkmasına müsaade edilmemesi çocukta davranım sorunları riskini azaltıcı bir faktör olarak kendini gösterebilecektir. Dolayısıyla daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmada elde edilen diğer bulgular çerçevesinde annenin çocuk yetiştirme tutumları alt boyutlarından demokratik davranma ile çocuklarda görülen ruhsal problemler alt boyutlarından davranım sorunları, hiperaktivite ve akran sorunları ile arasında negatif, sosyal davranışlar alt boyutları ile arasında pozitif bir ilişki vardır. Bu bulgudan yola çıkarak çocuk yetiştirme tutumu olarak demokratik davranmayı benimseyen annelerin çocuklarında davranım sorunları, hiperaktivite ve akran sorunları azalırken sosyal alanlarda sergilediği olumlu davranışlar artmaktadır. Kerr vd. (2004: 377) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin verdiği sıcak tepki ile çocukların daha az dışsallaştırma sorunuyla karşılaştıkları sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda Laible vd. (2004: 560) tarafından yapılan çalışmada sıcak ebeveynlik stilinde çocuklarda görülen olumlu davranış puanlarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Aileleri tarafından demokratik davranılan çocuklar bağımsız bir birey olarak yetiştirilmiş kendi sınırlarının farkında, kendisine güvenen ve çevresiyle sağlıklı ilişkiler kuracak becerilere sahip olacaktır (Dursun, 2010: 33). Bu durum ise sosyal çevrede kendi haklarını korurken aynı zamanda arkadaşlarının da haklarına saygı duymasına olanak sağlayacaktır. Aile içerisinde problemlerini mantık çerçevesinde çözmeyi öğrenen (Baumrind, 1966: 891) bu çocuklar sosyal çevrede de yaşayacağı sorunları benzer şekilde değerlendirecek ve çözüme kavuşturacaktır. Ayrıca sözel iletişim becerileri güçlü olan bu çocuklar olumlu gelişim özelliklerine de sahiptir (Sümer vd., 43). Sahip oldukları bu özellikler onun sosyal alanlarda daha başarılı ilişkiler kurmasını destekleyecektir. Bu çalışmada elde edilen bulgulara alanyazında yapılan diğer çalışmaların bulguları ile benzer sonuçlara sahiptir.

Çalışmada elde edilen diğer bulgular çerçevesinde annenin çocuk yetiştirme tutumları alt boyutu olan ev kadınlığını reddetme alt boyutu ile çocuklarda görülen ruhsal problemler alt

boyutlarından davranım sorunları, hiperaktivite ve duygusal sorunlar ile arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Bu bulgudan yola çıkarak ev kadınlığı rolünü reddeden annelerin çocuklarında davranım sorunları, hiperaktivite ve duygusal sorunlar artmaktadır. Sahip olduğu rolden yeteri kadar memnun olmayan bir anne kendi kişisel üstünlüğünü kanıtlamaya çalışırken çocuklarını kendine bir engel olarak görecektir (Adler, 1931: 131). Bu noktada onlarla sağlıklı bir ilişki kuramayacak ve onların gelişim dönemleri içerisindeki ihtiyaçlarını görmezden gelme eğilimi içerisinde olacaktır. Dursun (2010: 106) tarafından yapılan çalışmada ev kadınlığını reddeden annelerin çocuklarında saldırganca davranışlar, kaygılı olma, aşırı hareketlilik ve dikkat problemi riskinin arttığı sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda anneleri tarafından yeterince desteklenmeyen çocukların olumsuz duygularını daha fazla ifade ettiği, düşük sosyal becerilere ve sağlıksız baş etme yöntemlerine sahip olduğu görülmektedir (Özmen, 2004: 34). Bu çalışmada elde edilen bulgular alanyazında yapılan diğer çalışmalar ile benzer sonuçlara sahiptir.

Bu çalışmada annelerin çocuk yetiştirme tutumları alt boyutlarından aile içi çatışma ve sıkı disiplin alt boyutlarının çocuklarda görülen ruhsal problemler alt boyutlarının hiçbiri ile arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak Atalay Yalçın (2010: 222) yaptığı çalışmada kendi ebeveynleri tarafından cezalandırıcı bir tutum ile yetiştirilmiş olan anne ve babaların çocuklarına karşı daha çok sıkı disipline başvurduğu sonucuna ulaşırken bu ebeveynler arasında geçim sorunu olduğunu belirtmektedir. Alanyazında yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde ise aile içi çatışma ve sıkı disiplin alt boyutlarının çocuklarda ruhsal uyum durumları ile arasında pozitif (Demirtaş, 2020: 138), okula hazır olma durumu ile arasında negatif (Alpgan vd., 2018: 412) yönde ilişki olduğu bulunmuştur. Bu bulgudan yola çıkarak çocuğun sıkı disiplini nasıl algıladığı ve eşler arasındaki sorunların çocuğa ne kadar yansıtıldığı önemlidir. Ayrıca çalışmada elde edilen verilerin sadece annelerden alınmış olması durumu süreci kendi açılarından değerlendirmelerine olanak sağlamış olabilir. Ancak çocuk yetiştirme noktasında babanın da yadsınamaz bir payı olduğu unutulmamalıdır. Bundan kaynaklı olarak babaya dair bilgilerinde süreçteki etkisinin ve çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen diğer faktörlerinden göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir. Bu durumda daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

5.1.2. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın üçüncü amacı, annelerin algıladığı anne-baba tutumlarının onların çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesidir. Bu çerçevede annelerin algıladığı demokratik anne-baba tutumu ile çocuk yetiştirme tutumlarının alt boyutlarından aşırı koruyucu annelik, demokratik davranma ve sıkı disiplin ile arasında pozitif yönde ilişki vardır. Bu bulgudan yola çıkarak kendi ebeveynlerini demokratik algılayan annelerin aşırı koruyucu, demokratik davranma ve sıkı disiplin tutumları artmaktadır. Bu tutum ile yetiştirilen anneler kendi ailelerinin desteğini almış ve diğer aile fertleriyle eşit haklara sahip olarak büyütülmüştür (Kulaksızoğlu, 2005: 171). Kendinin farkında olarak yetişen bir anne olumlu gelişim özelliklerine sahip olacaktır (Sümer vd., 2010: 43). Yetişkin döneme gelen sağlıklı gelişim temelleri atılmış olan bir anne bunu kendi çocuklarına da yansıtarak demokratik davranmaya özen gösterecektir. Ancak diğer bulgulara bakıldığında kendi ebeveynlerini demokratik algılayan bir annenin aşırı koruyucu ya da sıkı disiplin tutumlarında azalma olacağı düşünülmektedir. Bu durum araştırma sonucundaki bulgular ile örtüşmemektedir. Bu noktada çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen diğer faktörlerin sürece dahil olabileceği düşünülmektedir. Bu bulguların yapılacak olan diğer çalışmalarda yeniden ele alınması ve araştırılması gerekmektedir. Yalçın ve Türnüklü (2011: 725) tarafından yapılan çalışmada demokratik tutum ile çocuk bakımı, amaçlarına ulaşmada yardımcı olma, tutarlı disiplin, standartların belirliliği, koruyuculuk ve başarı için baskı altına alma alt boyutları ile arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmada elde edilen bulgular çerçevesinde annenin algıladığı bir diğer tutum olan koruyucu anne-baba tutumu ile çocuk yetiştirme tutumları alt boyutlarından aşırı koruyucu annelik, ev kadınlığını reddetme, aile içi çatışma ve sıkı disiplin ile arasında pozitif, demokratik davranma alt boyutu ile arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Bu bulgudan yola çıkarak kendi ebeveynlerini koruyucu algılayan annelerin aşırı koruyucu, ev kadınlığı rollünü reddetme, aile içi çatışma ve sıkı disiplin tutumları artmaktadır. Aynı zamanda ebeveynlerini koruyucu olarak algılayan annelerin çocuklarına karşı demokratik davranma tutumu azalmaktadır. Kendi aileleri tarafından sürekli korunan, sorumluluk almadan büyütülen bu kişilerin kendi çocuklarına karşıda koruyucu yaklaşması ve ev içerisinde ya da çocuğuna karşı sorumluluklarını yerine getirme noktasında isteksiz olması beklenilen bir durumdur. Hayatı boyunca birine bağımlı olma (Yavuzer, 2008: 135) ihtiyacı içerisinde olan bu kişiler eşlerine karşıda bu bağımlılığı devam ettirecektir. Sürekli olarak eşinin sorumluluk

almasını aynı zamanda karşılaşılan bir problem durumunda onun bu problemi çözmesini bekleyecek ve bunu onun göreviymiş gibi düşünme eğilimi sergileyecektir. Anne alması gereken sorumlulukları almadığında ise bu durum aile içerisinde çeşitli sorunların ortaya çıkmasına olanak sağlayacaktır. Çocukluk dönemlerinde ilişkileri sınırlandırılmış ve tüm kararların ebeveynleri tarafından alınan (Demiriz ve Öğretir, 2007: 109) bir tutum ile yetişen anne kendi çocuğunu kontrol altında tutabilmek adına çeşitli disiplin yollarını deneyebileceği gibi onun adına kararlar alacağı ve çocuğunu kendinden bağımsız değerlendirmekte zorlanacağı için demokratik davranma noktasında zorlanacaktır. Çünkü bu anneler çocukluklarında kendi ebeveynleri tarafından duygusal olarak sömürülerek kendilerine bağlı olarak yetiştirilmiştir (Dursun, 2010: 35).

Çalışmada elde edilen bulgular çerçevesinde annenin algıladığı bir diğer tutum olan otoriter anne-baba tutumu ile çocuk yetiştirme tutumları alt boyutlarından sıkı disiplin ile arasında negatif yönde bir ilişki vardır. Bu bulgudan yola çıkarak kendi ebeveynlerini otoriter olarak algılayan annelerin sıkı disiplin tutumları azalmaktadır. Bu noktada kendi ebeveynleri ile sağlıklı ilişkiler kuramamış, sürekli onlara itaat ederek ve onların belirlediği esnetilmeyen kurallar çerçevesinde büyüyen bir anne kendi ebeveynlik sürecinde çocuğunun benzer durumları yaşamaması adına ona en iyi imkanları sunma eğiliminde olabilir (Ayhan, 2021: 20). Yalçın ve Türnüklü (2011: 726) tarafından yapılan çalışmada ise çocukluk dönemlerinde ebeveynleri tarafından başarı konusunda baskı altına alınan kişilerin kendi çocuklarına karşı daha az sıkı disiplin yöntemlerine başvurduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak yapılacak olan diğer çalışmalarda bu alt boyutun yeniden ele alınması faydalı olacaktır.

5.1.3. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Çalışmanın dördüncü amacı, annelerin algıladığı anne-baba tutumlarının çocuklarda görülen ruhsal problemler üzerindeki yordayıcılığında annenin çocuk yetiştirme tutumlarının aracı rolünün incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada şu soruya yanıt aranmıştır: ‘Annelerin algıladıkları anne-baba tutumları ile çocuğun ruhsal problemleri arasındaki ilişkide çocuk yetiştirme tutumları aracı rol oynamakta mıdır?’. Bu amaç doğrultusunda annelerin çocuk yetiştirme tutumu alt boyutlarından demokratik davranma annelerin algıladığı demokratik anne-baba tutumu ile çocuklarda görülen ruhsal problemler alt boyutlarından davranım sorunları, hiperaktivite ve akran sorunları üzerinde tam, sosyal

davranışlar alt boyutu üzerinde kısmi aracı rol oynamaktadır. Elde edilen bu bulguya göre kendi anne-babasını demokratik algılayan annelerin demokratik davranma tutumları artmaktadır. Demokratik davranma tutumunun artmasıyla çocuklarda görülen davranım sorunları, hiperaktivite ve akran sorunları azalırken sosyal davranışlar artmaktadır. Aynı zamanda demokratik davranma alt boyutu annelerin algıladığı koruyucu anne-baba tutumu ile çocuklarda görülen davranım sorunları, hiperaktivite ve akran sorunları üzerinde tam, sosyal davranışlar alt boyutu üzerinde kısmi aracı rol üstlenmektedir. Elde edilen bu bulgu çerçevesinde algılanan koruyucu anne-baba tutumu arttıkça demokratik davranma azalmaktadır. Demokratik davranma azaldıkça davranım sorunları, hiperkativite ve akran sorunları artarken sosyal davranışlar azalmaktadır. Çocuklarını yetiştirirken demokratik davranan annenler çocuklarının gelişim süreçlerini desteklerken yaşanılan problemlerin çözümünde süreci mantık çerçevesinde ele alarak onlara yardım edecektir (Baumrind, 1966: 891). Anneleri tarafından desteklenen çocuklar bulundukları ortama uyum sağlamakta zorlanmayacak ve çevre ile sağlıklı ilişkiler kurarak bu ilişki örüntülerini devam ettirecektir. Çevreye uyum sağlamakta zorlanmayan bu çocuklar kendi sınırlarının farkında olarak yetişecektir (Yılmazer, 2007: 1). Sınırlarının farkında olarak yetişen ve kendi özelliklerini keşfederek büyüyen çocuk ebeveynlerinin kontrol alanı içerisinde olmadıkları zamanda bile kendi davranışlarını planlayabilir ve şekillendirebilecektir.

Çalışmada elde edilen bulgulardan yola çıkarak çocuk yetiştirme tutumu alt boyutlarından aşırı koruyucu anneliğin, algılanan demokratik tutum ile davranım sorunları üzerinde tam aracı rol üstlendiği görülmektedir. Bu sonuca göre kendi ebeveynlerini demokratik algılayan annelerin aşırı koruyucu tutumları artmaktadır. Aşırı koruyucu anneliğin artması ile çocuklarda görülen davranım sorunları azalmaktadır. Aynı zamanda aşırı korucu annelik alt boyutunun, annelerin algıladığı koruyucu anne-baba tutumu ile çocuklarda görülen davranım sorunları ve hiperaktivite üzerinde tam aracı rol üstlendiği görülmektedir. Bu sonuca göre kendi anne ve babasını koruyucu algılayan annelerin aşırı koruyucu annelik tutumları artmaktadır. Aşırı koruyucu annelik tutumu arttıkça davranım sorunları azalırken hiperaktivite artmaktadır. Anneleri tarafından aşırı korunan çocuklar kendilerine güven konusunda sorun yaşarken başkalarına bağımlı yetişir ve girişken olmakta zorlanırlar (Dokuyan, 2016: 3). Birine bağımlı olarak yetiştirilen bu çocuklar hayatlarında diğer kişilere de bağımlı olabilecekleri gibi onlar tarafından kabul edilebilmek için sorun çıkartmaktan uzaklaştıkları görülmektedir. Ebeveynleri tarafından sürekli gözetilen ve sınırlandırılan bu çocuklar onlardan uzak olduğu ortamlarda nasıl davranacaklarını planlamakta ve kontrol

etmekte zorlanabilir. Bu durumda ise aşırı hareketli davranışlar sergileme ihtimalini arttıracaktır. Kendi ebeveynleri tarafından koruyucu tutum ile yetiştirilen bir annenin çocuğunda davranım sorunlarının görülme ihtimalinin fazla olduğu beklenilmektedir. Ancak bulgu sonuçları bu durum ile çelişmektedir. Bu noktada çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen diğer faktörlerin devreye girmiş olabileceği düşünülmektedir. Bu sebepten dolayı daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgulardan yola çıkarak çocuk yetiştirme tutumlarından ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyutu, annelerin algıladığı koruyucu anne-baba tutumu ile çocuklarda görülen davranım sorunları, hiperaktivite ve duygusal sorunlar üzerinde tam aracı rol oynamaktadır. Bu bulgudan yola çıkarak kendi ebeveynlerini koruyucu olarak algılayan annelerin ev kadınlığını reddetme tutumu artmaktadır. Ev kadınlığı rolünü reddetme tutumu arttıkça çocuklarda davranım sorunları, hiperaktivite ve duygusal sorunlar artmaktadır. Ev kadınlığını reddeden bir anne önceliği kendine verecek bu süreçte çocuklarının davranışları karşısında öfkeli davranışlar sergileyecektir (Le Compte vd., 1978: 6). Çocuklarıyla sağlıklı ilişki kurmakta zorlanacaktır. Temelde anne ile kurulamayan sağlıklı ilişkinin sosyal çevreye aktarılması zorlaşacaktır. Alanyazında yapılan diğer çalışmalara bakıldığında ev kadınlığı rolünü reddeden annelerin çocukları saldırganca davranışlar sergileme, kaygılı olma ve aşırı hareketlilik problemleriyle karşı karşıya kaldığı görülmektedir (Dursun, 2010: 106). Bu çalışmada elde edilen bulguların alanyazındaki diğer çalışma sonuçlarıyla benzer olduğu görülmektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular çerçevesinde annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından hiçbiri, annenin algıladığı otoriter tutum ile çocuklarda görülen ruhsal problemler alt boyutları arasında aracı rol üstlenmemektedir. Ancak alanyazın incelemesinde ailesi tarafından otoriter tutum ile yetiştirilen kişilerin uyum sağlayıcı davranışlar sergilemekte zorlandığı (Sümer vd., 2010: 44) ve sıklıkla öfke problemleri yaşadığı (Synder vd., 2003: 337) sonucuna ulaşılmış çalışmalar bulunmaktadır. Bu noktada annenin kendi ebeveynlerini nasıl algıladığı çocuk yetiştirme tutumları üzerinde önemli bir faktör olsa da çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Babanın süreçteki etkisi, anne-baba arasındaki uyum ya da anne ve babanın eğitim seviyeleri bu faktörler arasında yer almaktadır. Bu sebepten dolayı bu değişkenlerle ilişkili daha fazla çalışma yapılması faydalı olacaktır.

5.1.4. Çocuklarda Görülen Ruhsal Problemlerin Demografik Değişkenlerle İlişkisinin Tartışılması

Bu çalışmanın beşinci ve altıncı amacı, çocuklarda görülen ruhsal problemlerin çocuğun cinsiyet ve doğum sırası, annenin yaş, eğitim düzeyi, çalışıp çalışmama durumu ve ekonomik gelir değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. İlk olarak çocuklarda görülen ruhsal problemlerin çocukların cinsiyet ve doğum sırasına göre farklılaşıp farklılaşmadığı ele alınmıştır. Çocuklarda görülen ruhsal problemler alt boyutlarından davranım sorunları, hiperaktivite, duygusal sorunlar ve sosyal davranışların cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Çalışma bulgularına bakıldığında bu farklılık erkeklerin davranım sorunları ve hiperaktivite ortalamalarının kızlara göre daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca kızların duygusal sorunları ortalaması erkeklere göre daha yüksektir. Buna ek olarak kız çocuklarının sosyal davranış ortalamaları erkek çocuklarına oranla daha yüksektir. Bu durum ise kız çocuklarının sosyal alanlarda daha fazla olumlu davranışlar sergilediğini ortaya koymaktadır. Perren vd., (2007: 211) tarafından yapılan çalışmada erkek çocuklarının kız çocuklarına oranla daha fazla davranış sorunları ve hiperaktiviteye sahip olduğu sonucuna ulaşılırken kızların erkeklere göre daha fazla pro-sosyal davranışlarda bulunduğu belirtilmektedir. Pro-sosyal davranışlar dışarıdan bir ödül beklemeksizin bir başkasına yarar sağlamaya çalışılan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Altıntaş ve Bıçakçı, 2017: 247). Ancak Karayılmaz (2008: 67) tarafından yapılan çalışmada sosyal uyum becerileri ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Cinsiyete dair elde edilen bulgular alanyazındaki bazı çalışmaların bulguları ile benzer sonuçlara sahipken bazı çalışmaların bulguları ile çelişmektedir. Bu sebepten dolayı daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmada elde edilen bir diğer bulgu sonucunda çocuklarda görülen ruhsal problemler alt boyutlarından hiperaktivitenin doğum sırası değişkenine göre anlamlı düzey farklılık gösterdiği bulunmuştur. Çalışma bulgularındaki bu farklılık ilk çocuk ortalamalarının son çocuk ortalamalarından daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Adler'in bireysel psikoloji kuramına bakıldığında ilk çocuk ailenin göz bebeğidir ancak başka bir kardeşin dünyaya gelmesiyle sahip olduğu ilgiyi kaybeder. Ancak son çocuk ailenin her zaman en çok şımartılan ve kendine rakip olarak gördüğü kimse yoktur (Corey, 2015: 132-133). Bu bilgiden yola çıkarak ilk çocuk en başta sahip olduğu ilgili geri kazanmak için çeşitli yollar deneme ihtimali artacaktır. Bu yolların denenmesi durumunda çocuk hareketlilik hali ile ailenin ilgisini kendi üzerinde tutmayı öğrenirse bu hareketlilik halini devam ettirme

eğiliminde olacaktır. Karayılmaz (2008: 117) tarafından yapılan çalışmada doğum sırası ile sosyal uyum becerileri arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Ancak doğum sırası ve hiperaktivite arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirten bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu sebepten dolayı bu konuyla alakalı yapılması planlanacak diğer çalışmalarda bu iki değişken arasındaki farklılığın ele alınması faydalı olacaktır.

Çalışmanın altıncı amacı, çocuklarda görülen ruhsal problemlerin annenin yaşı, eğitim düzeyi, çalışıp çalışmama düzeyi ve ekonomik gelir düzeyi değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesidir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre çocuklarda görülen ruhsal problemlerin annenin yaşı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur. Alanyazında yapılan diğer çalışmalarda bakıldığında Dursun (2010: 104) tarafından yapılan çalışmada annelerin yaşı ile çocuklarda görülen endişeli davranışlar arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada bu çalışmada elde edilen bulgu ile alanyazında yapılan bazı çalışmalardaki bulguların çeliştiği görülmektedir. Dolayısıyla daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmada elde edilen bir diğer bulgu annenin eğitim düzeyi ve çocuklarda görülen ruhsal problemler alt boyutlarından hiperaktivite, akran sorunları ve sosyal davranışlar ile arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Annenin eğitim düzeyi ve hiperaktivite arasındaki anlamlı farklılık annelerin ilkokul, ortaokul ve lise eğitim düzeyi ortalamalarının annelerin lisansüstü eğitim düzeyi ortalamalarından daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Annenin eğitim düzeyi ve akran sorunları arasındaki anlamlı farklılık ise annenin ilkokul ve ortaokul eğitim düzeyi ortalamalarının annenin üniversite eğitim düzeyi ortalamalarından daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Annenin eğitim düzeyi ve sosyal davranışlar arasındaki anlamlı farklılık ise annenin lise eğitim düzeyi ortalamasının annenin ilkokul eğitim düzeyi ortalamasından daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Annenin eğitim seviyesi arttıkça çocuk yetiştirme ve pedagojik açıdan çocuğun gelişim süreçlerine dair bilgilere ulaşma olasılığı artacaktır. Gelişim süreçlerine ilişkin bilgi sahibi olan anne çocuğuna ilişkin doğru beklentiler içine girebileceği gibi çocuğun olumlu yönlerine vurgu yapma eğiliminde olacaktır. Ayrıca eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte çocuklarda görülme ihtimali olan ruhsal problemlere yönelikte annenin farkındalığı artacaktır. Bu noktada artan farkındalık ile bir problem durumunda ise gerekli desteğin alınması noktasında adımların atılması söz konusu olacaktır. Perren vd., (2007: 211) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin eğitim seviyesinin düşmesiyle çocuklarda görülen hareketliliğin arttığı sonucunu elde edilmiştir. Bu çalışmada hiperaktivite ve annenin eğitim düzeyi ile ilgili elde

edilen bulgu alanyazındaki benzer çalışma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Ancak alanyazında annenin eğitim düzeyi ile akran sorunları ve sosyal davranışlar arasındaki farklılığı ele alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Gelecekte benzer konularda yapılacak olan çalışmalarda bu değişkenlerinde ele alınması faydalı olacaktır.

Çalışmada elde edilen bir diğer bulgu çerçevesinde ekonomik gelir ve çocuklarda görülen ruhsal problemler alt boyutlarından hiperaktivite ve akran sorunları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Ekonomik gelir ile hiperaktivite arasındaki anlamlı farklıklık 2000-5000 arasında gelir düzeyi ortalamasının 7000 ve üstü gelir düzeyi ortalamasından daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Ekonomik gelir ve akran sorunları arasındaki anlamlı farklılık ise 0-2000 ve 2000-5000 gelir düzeyi ortalamalarının 7000 ve üstü gelir düzeyi ortalamasından daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Karayılmaz (2008: 80) tarafından yapılan çalışmada da ekonomik düzey ile çocukların sosyal uyum becerileri arasında anlamlı farklılık olduğu belirtilmektedir. Bu noktada ailelerin ekonomik gelirleri arttıkça geleceğe yönelik maddi kaygıları azalacaktır. Maddi olarak herhangi bir endişenin olmaması çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarının yanında diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına da olanak sağlayacaktır. Ailenin çocuğa sağladığı imkanlar içerisinde çocuk kendini keşfedebileceği farklı gruplara dahil olabilme şansına sahip olabileceği gibi katıldığı bu sosyal alanlarda diğer insanları gözlemleme fırsatı bulabilecektir. Sosyal çevre deneyimleri arttıkça çocuk kendi davranışlarını sınırlandırmayı öğrenirken aynı zamanda karşılaşma ihtimali olan sorunlara yönelik alternatif çözümler üretme imkanı bulacaktır. Bu çalışmada elde edilen bulgular alanyazındaki diğer çalışma bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Çalışmada elde edilen son bulgu çerçevesinde annenin çalışıp çalışmama durumu ile çocuklarda görülen ruhsal problemler alt boyutlarından akran sorunları ile arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Elde edilen bulgulara bakıldığında bu farklılık annenin çalışmama durumu ortalamasının çalışma durumu ortalamasından daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Annenin ev dışında bir sorumluluk alması ve farklı sosyal gruplar içerisinde yer alması ona duygusal bir destek sağlayabilir. Diğer insanlarla kuracağı ve deneyimleyeceği farklı ilişki çeşitlerinden yola çıkarak doğru ve yanlışları fark edebilecektir. Ek olarak çevresinde bulunan diğer insanların çocuklarına karşı olan yaklaşımlarını da gözlemleme fırsatı bulacaktır. Böylelikle artan farkındalık ile kendisini değerlendirme imkanı bulabilecek ve çocuğuna problemleriyle ilgili doğru rol model olabilecektir. Ancak Dursun (2010: 102-105) tarafından yapılan çalışmada annenin çalışıp çalışmama durumu ile çocuklarda görülen davranış sorunları arasında anlamlı farklılık olmadığı belirtilmektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular alanyazındaki bazı çalışmaların bulguları ile çelişmektedir. Bu sebepten dolayı daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

5.2. ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmada elde edilen bulgular çerçevesinde gelecekte yapılacak benzer araştırmalara ve alanda çalışan uzmanlara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1.2. Yeni Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Bu çalışmanın amacı annelerin algıladığı anne-baba tutumunun çocuk yetiştirme tutumlarını nasıl yansıdığı araştırmaktır. Yapılacak diğer çalışmalarda babalarında algıladığı anne-baba tutumunun çocuk yetiştirme tutumlarına nasıl yansıdığının araştırılması alanyazına katkı sağlayacaktır.
- Bu çalışmada çocuk yetiştirme tutumları aşırı koruyucu annelik, demokratik davranma, sıkı disiplin, ev kadınlığını reddetme ve aile içi çatışma başlıkları altında ele alınmıştır. Ancak çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen farklı durumlar olduğu bilinmektedir. Yapılacak gelecek çalışmalarda çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyecek diğer değişkenlerin araştırmaya dahil edilmesi faydalı olacaktır.
- Anne ve babanın çocuklarda görülen ruhsal problemlere dair ön bilgisinin olması gerekmektedir. Çünkü bir durumu problem olarak değerlendirmeyen ebeveynler sürece yönelik iyileştirici adımlar atmayacaktır. Bu sebepten dolayı anne ve babaya göre bir durumun normal ya da normal dışı olduğunu anlamaya yönelik sorulara gelecek çalışmalarda yer verilebilir.
- Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını değerlendirmelerinin yanında kendi çocuklarının bu tutumları nasıl algıladığı da onların ruhsal süreçlerinde önemlidir. Bu sebepten dolayı anne ve çocuk arasında ikili çalışmalar yapılabilir ve annenin çocuk yetiştirme tutumları ile çocuklarda görülen ruhsal problemlerin karşılıklı etkileri ele alınabilir.
- Çalışmanın örneklem grubunu Kocaeli ilinde yaşayan anneler oluşturmaktadır. Diğer çalışmalarda farklı illerde yaşayan ve farklı kültürlere mensup annelerin dahil edilmesi alanyazına katkı sağlayacaktır.

5.2.2. Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Bu çalışmada kendi ebeveynlerini demokratik algılayan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarında demokratik davranmayı benimsedikleri bulunmuştur. Aynı zamanda annelerde

demokratik davranma arttıkça çocuklarda görülen ruhsal problemler azalmaktadır. Bu bulgudan yola çıkarak henüz çocuk sahibi olmamış kişilere yönelik bilgilendirici seminerler vb. önleyici çalışmalar gerçekleştirilebilir.

- Kendi ebeveynlerini koruyucu ya da otoriter algılayan annelerin çocuklarında ruhsal problemler artmaktadır. Bu noktada algılanan ebeveyn tutumunun annelerde ortaya çıkardığı psikolojik süreçler değerlendirilerek bireysel ya da grup çalışmalarıyla iyileştirici müdahaleler gerçekleştirilebilir.
- Anne ve çocuk arasındaki ilişkiyi ve iletişimi güçlendirmek ve karşılıklı etkileşimi arttırabilmek adına anne ile çocuğu aynı anda sürece dahil edecek şekilde psiko-eğitim programları hazırlanıp uygulanabilir.
- Çalışma bulgularına bakıldığında annenin eğitim düzeyi ve çocuklarda görülen ruhsal problemler arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça ruhsal problemler azalmaktadır. Bundan dolayı annelerin çocuk yetiştirme noktasında bilgilendirilmesi ve eğitimlerin planlanması faydalı olacaktır.
- Bir diğer çalışma bulgusuna bakıldığında annelerin çocuk yetiştirme tutumlarında ev kadınlığını reddetmesi, aşırı koruyucu yaklaşımların artması ve demokratik davranmanın azalması halinde çocuklarda bazı ruhsal problemlerin artmasına olanak sağladığı görülmektedir. Bu sebepten kaynaklı olarak yapılacak önleyici ve iyileştirici çalışmalarda çocuk yetiştirme tutumlarının merkeze alınması fayda sağlayacaktır.

6. KAYNAKÇA

Adler, A. (1931). *Yaşamın Anlamı ve Amacı* (1. Basım). İstanbul: Olimpos Yayıncılık

Ak, E. (2021). *Ebeveynlerin Öz Şefkat Düzeyleri ile Anne Baba Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Akça, Z.K. (2012*). Genç Yetişkinlikte Algılanan Anne-Baba Tutumlarının, Kendini Toparlama Gücü ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akgül, Ö. (2020). *Okul Öncesi Dönemi Çocuklarda Uyum ve Davranış Problemleriyle Başa Çıkmada Ailenin Rolünün Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, On Sekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.

Aktaş Özkafacı, A. (2012). *Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumu ile Sosyal Beceri Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aktepe, E., Demirci, K., Çalışkan, A.M. ve Sönmez, Y (2010). Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Polikliniğine Başvuran Hastalarda Belirti ve Tanı Dağılımı. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi,* 20, 100-108.

Alisinanoğlu, F. ve Ulutaş, İ. (2003). Çocukların Kaygı Düzeyleri ile Annelerin Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim,* 28(128), 65-71.

Alpgan, Ö., Kara, T., ve Yılmaz, S. (2018). Ebeveyn Tutumlarının Çocukların Okula Hazır Olma Durumuna Etkisi ve İlişkili Faktörler. *Medical Journal of Bakirkoy*, 14(4), 408-414.

Altınay, D. (2012). *Çalışan ve Çalışmayan Annelerin Başa Çıkma Tutumları ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki Farklılıkların İncelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Altıntaş, T. T., ve Bıçakçı, M. Y. (2017). Erken çocukluk döneminde prososyal davranışlar. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 57, 245-261.

Altundağ, Y. (2018). Çocuklarda Parmak Emme Davranışı. *Ege Bilimsel Araştırmalar Dergisi,* 1(1), 28-36.

Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı DSM V* (Çev: Ertuğrul Köroğlu), Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Anke B. (1971). The Etiology of Prolonged Thumb Sucking. *Scand J Dent Res,* 79, 54-59.

Atalay Yalçın, F. (2010). *Genç yetişkinlerin çocuk yetiştirme tutumları ile algıladıkları ana-baba davranışları arasındaki ilişki.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Aydın, A. (2013). Kaygı Bozukluğu Olan Çocuklar İçin Bilişsel Davranışçı Terapide Anne Babaların Tedaviye Katılımı. *Türk Psikiyatri Dergisi,* 24, 1-9.

Aydoğmuş, K. (2006). Çocuklarda Uyum ve Davranış Bozuklukları. (Editör: Haluk Yavuzer). *Ana Baba Okulu,* İstanbul: Remzi Kitabevi,145-158.

Ayhan, A. G. (2021). *Giresun Üniversitesi Personelinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.

Ayyıldız T. (2005). *Zonguldak İl Merkezinde 0-6 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.

Bahalı, K. ve Yolga Tahiroğlu, A. (2010). Okul Reddi: Klinik Özellikler, Tanı ve Tedavi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2(3), 362-383.

Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Controlon Child Behavior. *Child Development*, 37 (4), 887-908.

Baumrind, D. (1967). Child Care Practices Anteceding Three Patterns of Preschool Behavior. *Genetic Psychologymonographs*,75, 43-48.

Beidel D.C. ve Turner S.M. (1998). *Shy Children, Phobic Adults.* American Psychological Association, Washington, DC

Benaroya-Milshtein, N., Shmuel-Baruch, S., Apter, A., Valevski, A., Fenig, S. ve Steinberg, T. (2019). Aggressive Symptoms in Children With Tic Disorders. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 29, 617-624, Https://Doi.Org/10.1007/S00787-019-01386-6.

Benasich, A., ve Brooks-Gunn, J. (1996). Maternal Attitudes and Knowledge of Child-Rearing: Associations With Family and Child Outcomes. *Child Development,* (67), 1186-1205.

Birdal, S. (2014). *Enürezis Tanısı Almış Çocukların Ruhsal İşleyişlerinin Projektif Testlerle Değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Birdal, S. ve Doğangün, B. (2016). Enürezis Tanısı Olan Çocuklarda Davranışsal Problemler. *Türk Pediatri Arşivi,* 51, 142-147.

Blunden, S., Lushington, K., Ooi, T., Fung, F. ve Kennedy, D. (2004). Are Sleep Problems Under-Recognised in General Practice?. *Arch Dis Child,* 89, 708–712, Doi: 10.1136/Adc.2003.027011.

Bornstein L, ve Bornstein MH. (2007). Parenting Styles and Child Social Development. *Encyclopedia on Early Childhood Development,* 1-4.

Bowlby, J. (1958). The Natüre of The Child's Tie To His Mother. *International Journal of Psycho-Analysis,* 39, 350-373.

Bowlby, J. (1985). *Ayrılma* (Çev. Müge Günay). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Bulut, S. (2008). Seçici Konuşmamazlık (Selective Mutizm): Sebepleri ve Tedavi Yaklaşımları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2(17), 52-65.

Büyüköztürk, Ş. (2020). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum (27. Basım). Ankara: Pegem Akademi.

Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2009). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.

Cenkseven, A. G. F. (2000). Kekemelik Üzerine. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(6), 37-48.

Cheng, H. ve Furnham, A. (2004). Perceived Parental Rearing Style, Self-Esteem and Self-Criticism as Predictors of Happiness. *Journal of Happiness Studies,* 5, 1–21.

Corey, G. (2015). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları* (Çev. Tuncay Ergene). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Cori, J. L. (2020). *Annenin Duygusal Yokluğu* (3. Basım) İstanbul: Koridor Yayıncılık.

Craig, A., Hancock, K., Chang, E., Mccready, C., Shepley, A., Mccaul, A., Castello, D., Harding, S., Kehren, R., Masel, C. ve Reilly, K. (1996). A Controlled Clinical Trial For Stuttering in Persons Aged 9 to 14 Years. *Journal of Spech And Hearing Research*, 39, 808-826.

Criss, M.M., Pettit, G.S., Bates, E., Dodge, K.A. ve Lapp, A.L. (2002). Family Adversity, Positive Peer Relationships and Children's Externalizing Behavior: A Longitudinal Perspective on Risk and Resilience. *Child Development, 73*(4), 1220-1237.

Çengel Kültür, E., Tiryaki, A. ve Ünal, F. (2003). Ayrılık Kaygısı Bozukluğu Olan Çocuklarda Sosyodemografik ve Klinik Özellikler. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 10(1), 3-8.

Çetin, S.B. ve Haskan Avcı, Ö. (2022). Çocuklarda Ayrılık Kaygısı ile Anne-Babanın Ayrılık Kaygısı ve Ebeveynliğe Yönelik Tutumları. *Yaşadıkça Eğitim,* 36(1), 162-182, DOI: 10.33308/26674874.2022361288.

Çetinkaya, S. (2019). *Algılanan Anne Baba Tutumlarının Ergenlerde Akıllı Telefon Bağımlılığı İle İlişkisinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çimen Sertbaş, N. (2006). *İlköğretim Öğrencilerinde Davranış Problemleri ve Yordayan Değişkenler.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Çinar, Z, (2019). *6-10 Yaş Aralığındaki Anne ve Babası Boşanmış Çocuklarda Davranış Problemi Analizi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çürük, A. B. (2021). *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Evlilik Öncesi İlişkilere Yönelik Tutumları ile Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) Aksaray

Demiriz, S. ve Öğretir, A. D. (2007). Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 15(1), 105-122.

Demirsu, Ö. (2018). *Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Sürekli Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişkide Anksiyete Duyarlılığının ve Psikolojik*

Dayanıklılığın Aracı Rolleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demirtaş, E. (2020). *Yoksul Ailelerde Anne Baba Tutumları ile Çocuğun Ruhsal Uyum Durumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Deniz, M.E., Karakuş, Ö., Traş, Z., Eldeleklioğlu, J., Özyeşil, Z. ve Hamarta, E. (2013). Parental Attitude Perceived By Üniversity Students as Predictors of Subjective Well-Being and Life Satisfaction. *Psychology,* 4(1), 169-173.

Derman, M.T. ve Başal, H.A. (2013). Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 2(1), 115-144.

Doğru, D. (2017). *Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Anne Baba Tutumlarının Eş Seçme Stratejileri ve Evlilik Tutumu İle İlişkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Dokuyan, M. (2016). 12.Sınıf Öğrencilerinde Algılanan Anne Baba Tutumları ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 1-21.

Dornbusch S. M., Ritter L. P., Leiderman P. H., Roberts F. D. ve Fraleigh J. M. (1987). The Relation of Parenting Style To Adolescent School Performance. *Child Development,* 58(1), 1244-1257.

Dow, S.P., Sonies, B.C., Scheib, D., Moss, S.E. ve Leonard, H.L. (1995). Practical Guidelines For The Assessment and Treatment of Selective Mutism. *J. Am. Acad. Child Adolesc. Psychiatry*, 34(7), 836-846.

Durmuş, R. (2006). *3-6 Yas Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri ile Anne-Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dursun A. (2010). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Edwards, S.L., Rapee, R.M. ve Kennedy, S. (2010). Prediction of Anxiety Symptoms in Preschool-Aged Children: Examination of Maternal and Paternal Perspectives.

Journal of Child Psychology and Psychiatry, 51(3), 313-321, Doi:10.1111/J.1469-7610.2009.02160.X.

Erdoğan, Ö., ve Uçukoğlu, H. (2011). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumu Algıları ile Atılganlık ve Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Düzeyleri Arasındaki İlişkiler. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 19(1), 51-72.

Eripek, S. (1982). Kuramsal Açıdan Çocuklardaki Problem Davranışlarının Nedenleri ve Bir Sınıfladırma. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 15(2), 35-46.

Erözkan, A. (2012). Examination of Relationship Between Anxiety Sensitivity and Parenting Styles in Adolescents. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(1), 52-57.

Evans, J. L. ve Myers, R. G. (1994). Childrearing Practices: Creating Programs Where Traditions and Modern Practices Meet. *Coordinators Notebook*, 15(74), 1-24.

Feigon, S.A., Waldman, I.D., Levy, F. ve Hay, D. A. (2001). Genetic and Environmental Influences on Separation Anxiety Disorder Symptoms and Their Moderation By Age and Sex. *Behavior Genetics*, 31(5), 403-411.

Foto Özdemir, D. ve Ünal, F. (2006). Tik Bozuklukları. *Türkiye Klinikleri J Pediatr Sci,* 2(8), 31-34.

Friedberg, R.D. ve Mcclure, J.M. (2002). *Clinical Practice of Cognitive Therapy With Children and Adolescents: The Nuts and Bolts.* New York: A Division of Guilford Publications.

Galboda-Liyanage, K.C., Prince, M.J. ve Scott, S. (2003). Mother-Child Joint Activity and Behaviour Problems of Pre-School Children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(7), 1037-1048.

Geçtan, E. (2014). *Psikanaliz ve Sonrası* (16. Basım). İstanbul: Metis Yayınları.

Geçtan, E. (2013). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar* (21. Basım). Metis Yayıncılık: İstanbul.

Ghanizadeh, A. (2008). Association of Nail Biting and Psychiatric Disorders in Children and Their Parents in A Psychiatrically Referred Sample of Children. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 2(1), 13-19.

Ghanizadeh, A. (2011). Nail Biting; Etiology, Consequences and Management. *Iranian Journal of Medical Sciences*, 36(2), 73-79.

Ginsburg, G.S. ve Schlossberg, M.C. (2002). Family-Based Treatment of Childhood Anxiety Disorders. *International Review of Psychiatry*, 14, 143-154.

Ginsburg, G.S., Siqueland, L., Masia-Warner, C. ve Hedtke, K.A. (2004). Anxiety Disorders in Children: Family Matters. *Cognithte and Behavioral Practice*, 11, 28-43.

Goodman, R. (1997) The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note. *J Child Psychol Psychiatry*, 38, 581-586.

Grusec, J.E. ve Danyliuk, T. (2014). Parent's Attitudes and Beliefs: Their Impact on Children's Development. *Early Childhood Development*, 1-6.

Gülay H. ve Önder A. (2011). Annelerin Tutumlarına Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal-Duygusal Uyum Düzeyleri, *Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 86-104.

Gürpınar Akan, A. (2001). *7-12 Yaş Çocuklarında Görülen Uyum Ve Davranış Bozuklukları ve Benlik Saygısı İlişkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Güvenir, T., Özbek, A., Baykara, B., Arkar, H., Şentürk, B. ve İncekaş, S. (2008). Güçler ve Güçlükler Anketinin (Gga) Türkçe Uyarlamasının Psikometrik Özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15 (2), 65-74.

Hair, J. F., Black, W. B., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis*.(7th edition). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Hassoy, P. ve Çakıcı, M. (2012). Çocuklarda Görülen Davranış Bozuklukları ile İlgili Ailelerin Bilgi Düzeyleri ve Tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 1-14.

Hollenhorst, P.S. (1998). What Do We Know About Anger Management Programs in Corrections. *Federal Probation*, 62(2), 52-65.

Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. R. (2008). Equation modelling: Guidelines for determining model fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, *6*(1), 53–60.

Hultquist, A.M. (1995). Selective Mutism: Causes and Interventions. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 3(2), 100-107.

Kanay, A. ve Girli, A. (2008). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan 9-13 Yaş Grubu İlköğretim Öğrencilerinin Uyumsal Davranışları, Benlik Kavramı ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkiler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi,* 23, 184-191.

Karaçal, Ş. (2010). *Konya İlinde Yaşayan 0-17 Yaş Grubu Çocuklarda Uyku Bozukluklarının Sıklığı.* Uzmanlık Tezi, Selçuk Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Konya.

Karakaya, E. ve Öztop, D.B. (2013). Kaygı Bozukluğu Olan Çocuk ve Ergenlerde Bilişsel Davranışçı Terapi. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi,* 2, 10-24.

Karaşahin, N. (2019). *Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocuklarda Görülen Problem Davranışlar ile Annelerinin Eleştirel Düşünme Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Karayılmaz, D. (2008). *Anasınıfına Devam Eden Çocukların Duygusal Zeka ve Sosyal Uyum Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kaya, A. (2010). *İlköğretim Öğrencilerinin Anne-Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Kişilik Özelliklerine Göre Değişkenliğinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kaya, M. (1997). Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 9(9), 193-204.

Kayaalp, L. (2008). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu. *İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri,* 62, 147-152.

Kerr, D.C.R., Lopez, N.L., Olson, S.L. ve Sameroff, A.J. (2004). Parental Discipline and Externalizing Behavior Problems in Early Childhood: The Roles of Moral Regulation and Child Gender. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32(4), 369-383.

Kerzner, B., Milano, K., Maclean, W., Berall, G., Stuart, S., ve Chatoor, I. (2015). Practical Approach To Classifying and Managing Feding Difficulties. *Pediatrics,* 135(2), 344-353.

Kesebir, S., Özdoğan Kavzoğlu, S. ve Üstündağ, M.F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.

Kline, R. B. (2005). *Methodology in the social sciences. Principles and practice of structural equation modeling* (2nd ed.).). Guilford Press.

Klein, R. G., Mannuzza, S., Olazagasti, M. A. R., Roizen, E., Hutchison, J. A., Lashua, E. C., ve Castellanos, F. X. (2012). Clinical and Functional Outcome of Childhood Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder 33 Years Later. *Archives of General Psychiatry*, 69(12), 1295-1303.

Kristensen, H. (2000). Selective Mutism and Comorbidity With Developmental Disorder/Delay, Anxiety Disorder, and Elimination Disorder. *J. Am. Acad. Child Adolesc. Psychiatry,* 39(2), 249-256.

Kulaksızoğlu, A. (2005). Almanya'daki Üçüncü Kuşak Türk Gençlerinin Algıladıkları Anne-Baba Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21, 169-182.

Kuperman, S. (2003). Tics and Tourette's Syndrome in Childhood. *Seminars in Pediatric Neurology,* 10(1), 35-40.

Kuroda, Y. (2017). The Relationship Between Perceived Parenting, Negative Core Beliefs and Dysfunctional Attitudes Among Young Adults. *The Journal of Psychology,* 151 (8), 739-751.

Kuzgun, Y. (1972). *Ana Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kuzgun, Y. (1999). Ana Baba Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 12, 69-77.

Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu, J. (2005). Anne Baba Tutumları Ölçeği. (Editör: Yıldız Kuzgun ve Feride Bacanlı). *PDR' de Kullanılan Ölçekler.* Ankara: Nobel Yayınevi.

Kwon, J.Y. (2007). The Relation Ship Between Parenting Stress, Parental Intelligence and Child Behavior Problems in a Study of Korean Preschool Mothers. *Early Child Development and Care,* 177(5), 449-460.

Laible, D., Torquati, J. ve Ontai, L. (2004). Children's Perceptions of Family Relationships as Assessed in a Doll Story Completion Task: Links To Parenting, Social Competence and Externalizing Behavior. *Children's Perceptions of Family Relationships,* 13(4), 551-569.

Laslett, R. (1978). *Educating Maladjusted Children.* Londra: Granada Publishing.

Lecompte, G., Lecompte, A. ve S. Özer (1978). Üç Sosyo-Ekonomik Düzeyde Ankara'lı Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları: Bir Ölçek Uyarlaması. *Psikoloji Dergisi*,1, 5-8.

Lee, E., H., Zhou, Q., Ly, J., Main, A., ve Tao, A. (2014). Neighborhood Characteristics, Parenting Styles, and Children's Behavioral Problems in Chinese American Immigrant Families. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology,* 20(2), 202-212.

Leo, P. (2015). *Çocuklarla El Ele Ebeveynlik*. (Çev. Ayla Yasa) (2. Basım) İstanbul: Gün Yayıncılık.

Leung, A.K.C. (1989). School Phobia. *Postgraduate Medicine,* 85(1), 281-289, DOI: 10.1080/00325481.1989.11700553.

Lösel, F. ve Bender, D. (2012). Child Social Skills Training in The Prevention of Antisocial Development and Crime. *The Oxford Handbook of Crime Prevention*, 1-36, DOI: 10.1093/Oxfordhb/9780195398823.013.0006.

Maccoby, E.E. (1984). Socialization and Developmental Change. *Child Development*, 55(2), 317-328.

Malkoç, G., ve Güren, A. S. (2018). Evli ve Çocuk Sahibi Çiftlerin Evlilik Uyumu, Evlilik Çatışması, Yakın İlişki Düzeyi ve Yalnızlık Düzeylerinin Çocuk Yetiştirme Tutumları ile İlişkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 17(33), 225-239.

Martel, M.M. ve Nigg, J.T. (2006). Child ADHD and Personality/Temperament Traits of Reactive and Effortful Control, Resiliency and Emotionality. *Journal of Child*

Psychology and Psychiatry, 47(11), 1175-1183, Doi:10.1111/J.1469-7610.2006.01629.X.

Masi, G., Millepiedi, S., Mucci, M., Poli, P., Bertini, N. ve Milantoni, L. (2004). Generalized Anxiety Disorder in Referred Children and Adolescents. *J. Am. Acad. Child Adolesc Psychiatry*, (43):6, 752-760, DOI: 10.1097/01.Chi.0000121065.29744.D3.

Mayuri, K., Divya, V. ve Kiran, K. (2015). Ebeveynler ve Çocuklar Tarafından Algılanan Ebeveynlik Stilleri. *Uluslararası Bilim ve Araştırma Dergisi*, 6(8), 978-982.

Meltzer L.J., Johnson C., Crosette J., Ramos M. ve Mindell J.A.(2010). Prevalence of Diagnosed Sleep Disorders in Pediatric Primary Care Practices. *Pediatrics*, 125(6), 1410-1418.

Merz, E.C. ve Mccall, R.B. (2010). Behavior Problems in Children Adopted From Psychosocially Depriving Institutions. *J Abnorm Child Psychol*, 38, 459–470, DOI 10.1007/S10802-009-9383-4.

Miller, A.L., Lambert, A.D. Ve Neumeister, L.S. (2012). Parenting Style, Perfectionism, and Creativity in Highability and Highachieving Young Adults. *Journal For The Education of The Gifted*, 35(4) 344–365, DOI: 10.1177/0162353212459257.

Morgan, C. T. (1991). *Psikolojiye Giriş: Ders Kitabı*. (Çev. Sirel Karakaş ve Rükzan Eski).Ankara: Meteksan.

Muthén, L. K., ve Muthén, B. O. (1998-2012). *Mplus User's Guide*. Seventh Edition. Los Angeles, CA: Muthén & Muthén.

Neuner, I. ve Ludolph (2009). Tic-Störungen und Tourette-Syndrom in Der Lebensspanne. *Der Nervenarzt*, 11, 1377-1388, DOI 10.1007/S00115-009-2807-0.

Nunes M.L., ve Cavalcante V. (2005). Clinical Evaluation and Treatment of Insomnia in Childhood. *J Pediatr*, 81, 277-86

Oğuz Ş, ve Önay Derin D. (2013). 60-72 Aylık Çocukların Bazı Beslenme Alışkanlıklarının İncelenmesi. *İlköğretim Online,* 12(2), 498-511.

Ooki, S. (2005). Genetic and Environmental Influences on Finger-Sucking and Nail-Biting in Japanese Twin Children. *Twin Research and Human Genetics*, 8(4), 320- 327.

O'Rourke, N., Psych, R., & Hatcher, L. (2013). *A step-by-step approach to using SAS for factor analysis and structural equation modeling*. Cary, NC: SAS Institute.

Owens J.A., Spirito A., Mcguinn M. ve Nobile C. (2000). Sleep Habits and Sleep Disturbance in Elementary School-Aged Children. *J Dev Behav Pediatr*, 21(1), 27-36.

Öner, P., Öner, Ö., ve Aysev, A. (2003). Dikkat Eksikliği Hiperaktive Bozukluğu. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 12, 97-99.

Öngider, N. (2013). Anne-Baba ile Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 5(4), 420-440, Doi:10.5455/Cap.20130527.

Örgün, S. (2000). *Anne-Baba Tutumları ile 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ve Atılganlıkları Arasındaki İlişkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özcan, Ö. ve Aysev, A. (2009). Okul Fobisi Olan Çocuklarda Ruhsal Bozuklukların Sıklığının Araştırılması. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 16(1), 13-17.

Özdemir, O., Güzel Özdemir, P., Kadak, M.T. ve Nasıroğlu, S (2012). Kişilik Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 4(4), 566-589.

Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: Pdrem Yayınları.

Özmen, S. K. (2004). Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.

Özsayın Kılıç, B. (2018). *Çocukluk ve Yetişkinlik Döneminde Ayrılık Anksiyetesinin Yetişkinlik Döneminde Görülen Anksiyete Bozukluklarıyla İlişkisi.* Uzmanlık tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Ankara.

Öztürk, Z.A. (2007). *İlköğretim Öğrencilerinde (4., 5., 6., 7. ve 8. Sınıflar) Dindarlık ile Kaygı Arasındaki İlişki.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Özyürek, A. ve Şahin, F. T. (2005). 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 25(2), 19-34.

Özyürek, A., Özkan, İ., Yavuz, N. F., ve Begde, Z. (2019). Çocuğu İlkokula Devam Eden Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Görüş ve Tutumları Arasındaki İlişki. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 323-340.

Packman, A., Code, C. ve Onslow, M. (2007). On The Cause of Stuttering: Integrating Theory With Brain and Behavioral Research. *Journal of Neurolinguistics,* 20, 353-362.

Perren, S., Stadelmann, S., Wyl, A., ve Klitzing, K. (2007). Pathways of Behavioural and Emotional Symptoms in Kindergarten Children: What Is The Role of Pro-Social Behaviour?. *Eur Child Adolesc Psychiatry* 16: 209–214, DOI 10.1007/S00787-006-0588-6.

Puchalska-Wasyl, M.M. ve Jankowski, T. (2019). Do Internal Dialogues in Young Adults Depend on Mother-Father Incongruence in Parental Attitudes Assessed Retrospectively?. *Journal of Family Issues,* 1-25, Doi.Org/10.1177/0192513X19881773.

Rafferty, Y. ve Griffin, KW (2010). Parenting Behaviours Among Low-Income Mothers of Preschool Age Children in The USA: Implications For Parenting Programmes. *International Journal of Early Years Education*,18(2), 143-157.

Rizzo, R., Gulisano, M., Martino, D. ve Robertson, M.M. (2017). Gilles De La Tourette Syndrome, Depression, Depressive İllness and Correlates in a Child and Adolescent Population. *Journal of Chıld and Adolescent Psychopharmacology,* 27(3), 243-249.

Roberts, S., O'Connor, K. ve Belanger, C. (2013). Emotion Regulation and Other Psychological Models For Body-Focused Repetitive Behaviors. *Clinical Psychology Review,* 33, 745-762.

Rocha Lopes, D., Van Putten, K. ve Moormann, P.P. (2015). The Impact of Parental Styles on The Development of Psychological Complaints. *Europe's Journal of Psychology,* 11(1), 155-168.

Rutter, M., Cox, A. Tupling, C., Berger, M. ve Yule, W. (1975). Attainment and Adjustment in Two Geographical Areas. *Brit. J. Psychial,* 126, 493-509.

Sak, R., Şahin Sak, İ.T., Atli, S. ve Şahin, B.K. (2015). Okul Öncesi Dönem: Anne Baba Tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 11(3): 972-991, Doi: 10.17860/Efd.33313.

Sargın, N. (2012). *Çocuklarda Ruh Sağlığı*. Konya: Eğitim Kitap Evi.

Sarker, S. I., Karim, A. H. M. ve Suffiun, S. M. A. (2017). Parental Educational Aspiration and Gender Inequality of Rural Children in Bangladesh: The Role of Parental Attitudes of Traditional Gender Role, Gender Biased Capability and Gender. *Journal of International Women's Studies,* 18(2), 134-142

Schafer, E.S. ve Bell, R.Q. (1958). Development a Parental Attitude Research Instrument. *Child Development*, 29, 339-361.

Selçuk, Z. (2009). *Eğitim Psikolojisi* (17. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Serdar, S.G. (2021). *Yetişkinlerde Algılanan Farklı Anne Baba Tutumları ile Özgüven Düzeyleri Arasındaki İlişki.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Sertbaş, N. (2006). *İlköğretim Öğrencilerinde Davranış Problemleri ve Yordayan Değişkenler.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Sevimli, M. (2010). *Annelerin Bakış Açısından Okul Fobisinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Seydooğulları, S.Ü. (2008). *Demokratik ve Otoriter Ana Baba Tutumlarının Lisede Öğrenim Gören Öğrencilerin Ahlaki Yargı Yeteneğine Etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Sezer Ö.(2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 1-19

Sezer, Ö ve Oğuz, V. (2010). Üniversite Öğrencilerinde Kendilerini Değerlendirmelerinin Anne Baba Tutumları ve Bazı Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 743-758.

Snyder, J., Stoolmiller, M., Wilson, M. ve Yamamoto, M. (2003). Child Anger Regulation, Parental Responses To Children's Anger Displays and Early Child Antisocial Behavior. *Social Development,*12(1), 335–360.

Soysal, Ş. ve Bodur, Ş. (2004). Bir Büyüme Masalı: Okul Korkusu. *STED,* 13(6), 234-236.

Soyumtürk, İ. (2021). *Yetişkin Bireylerde Algılanan Ebeveyn Tutumu ile Çocukluk Çağı Travmalarının Duygusal Yeme Üzerine Etkisinin İncelemesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Staniewski, M. W. ve Awruk, K. (2021). Parental Attitudes and Entrepreneurial Success. *Journal of Business Research*, 123, 538-546.

Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi,* 14 (44), 35-58.

Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., ve Helvacı, E. (2010). Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye'de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları,* 13(25), 42-59.

Şahin, H. (2005). Öfke Denetimi Eğitiminin Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 3(26), 47-62.

Şahin, M. (2019). Korku, Kaygı ve Kaygı (Anksiyete) Bozuklukları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(10), 117-135.

Şahin, S., Şahin, E.S., Öz, N.S., Atav, P.Ü. ve Kıvanç, R. (2019). Pediatrik Yeme veya Yutma Bozukluğu ve Beslenme Alışkanlığında Aile Rolünün Etkisinin Meta-Analiz Yöntemiyle İncelenmesi. *H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 6(2), 200-214, Doi: 10.21020/Husbfd.529292.

Şanlı, D. (2007). *Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi.* Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2012). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 31-48.

Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2015). Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Tutumlar Üzerine Kültürün Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(4), 240-246.

Şentürk, C. (2004). *Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Öğrencilerin Bilişötesi Becerileri Üzerindeki Etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Tabachnick, B. ve Fidell, L. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6th Ed.). Boston, MA: Pearson.

Tabak, N. (2007). *İlköğretim 1. Kademede Davranış Sorunları Olan Çocukların Anne-Baba Tutumları.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Tan, M.E., Aksu, G.G. ve Toros, F. (2020). Tik Bozukluğu Olan Çocukların Sosyal Fobi, Benlik Saygısı, Anksiyete ve Depresyon Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi,* 27(3), 140-146.

Toksöz, E. (2010*). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ve Aile Tutumu Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Eskişehir İli Örneği.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Topcu, G.O. (2019). *Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları ile Çocukların Duygusal ve Davranışsal Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tudge, J.R.H., Hogan, D.M., Snezhkova, I.A., Kulakova, N.N. ve Etz, K.E. (2000). Parents' Child-Rearing Values and Beliefs in The United States and Russia: The Impact of Culture and Social Class. *Infant and Child Development*, 9, 105-121.

Tyrrell, M. (2005). School Phobia. *The Journal Of School Nursing,* 21(3), 147-151.

Uyanık Balat, G. (2007). İlköğretime Başlayan Çocukların Anne Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Okul Öncesi Eğitimden Yararlanma Düzeylerine Göre İncelenmesi. *Eğitim Ve Bilim*, 32(143), 89-99.

Üredi, I. ve Erden, M. (2009). Öz Düzenleme Stratejileri ve Motivasyonel İnançlarının Yordayıcısı Olarak Algılanan Anne- Baba Tutumları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 781-811.

Von Der Lippe, A. L. (1999). The Impact of Maternal Schooling and Occupation on Child-Rearing Attitudes and Behaviours in Low Income Neighbourhoods in Cairo, Egypt. *International Journal of Behavioral Development*, 23(3), 703-729.

Wolynn, M. (2018). *Seninle Başlamadı Kalıtsal Aile Travmalarının Kim Olduğumuza Etkileri ve Sorunların Üstesinden Gelmenin Yolları* (Çev. Mine Madenoğlu) (21. Basım) İstanbul: Sola Unitas Yayınları.

Yalçın, F. ve Türnüklü, A. (2011). Algılanan Ana-Baba Davranışları ile Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişki. *Education Sciences*, 6(1), 717-735.

Yavuzer, H. (1996). *Çocuk ve Suç.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu Tanımak ve Anlamak.* İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yavuzer, H. (2006). *Ana-Baba Okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2008). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Yılmaz, A. (2000). *Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne-Baba Tutumu ile Çocukların, Ergenlerin ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler.* Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yılmazer, Y. (2007). *Anne-Baba Tutumları ile İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yörükoğlu, A. (1978). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Yücel, Y. (2013). *Ortaokul Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Tutumlarının Benlik Saygısı ve Öğrenilmiş Çaresizlik ile İlişkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Zhou, Q., Eisenberg, N., Wang, Y. ve Reiser, M. (2004). Chinese Children's Effortful Control and Dispositional Anger/Frustration: Relations To Parenting Styles and Children's Social Functioning. *Developmental Psychology,* 40(3), 352-366.

EKLER

EK-1: ETİK KURUL İZNİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 03.12.2021-110005

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU KARARLARI

TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI	KARAR TARİHİ
15	2021/259	25.11.2021

KARAR NO: 2021/259

Düzce Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans programı öğrencisi Merve AKYILDIZ'ın, **"Annelerin Algıladıkları Ebeveyn Tutumları İle Çocukların Ruhsal Sorunları Arasındaki İlişkide Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Aracı Rolünün İncelenmesi"** başlıklı çalışması kapsamında uygulamak istediği veri toplama araçları Etik Kurulumuzca incelenmiş olup, ilgili çalışmanın araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olmak koşulu ile uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna;

Oy birliğiyle karar verildi.

EK-2: DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

BİLGİLENDİRME FORMU

Değerli Anneler,

Bu çalışma **Düzce Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı**'nda Tezli Yüksek Lisans programı öğrencisi **Merve AKYILDIZ** tarafından, **Dr. Öğr. Ü. Abdi Güngör** danışmanlığında yüksek lisans tez çalışması kapsamında yapılmaktadır. Bu araştırmada sizlerin kendi ebeveynlerinize dair algıladığınız tutumların, çocuk yetiştirme tutumlarınızın ve çocuğunuzun genel ruhsal durumu arasındaki ilişkiler çok yönlü olarak araştırılmaktadır.

Size iletilmiş olan ölçekleri doldurmak için **10-15 dakikanızı** ayırmanız yeterli olacaktır. Aynı zamanda vermiş olduğunuz cevaplar gizli tutulacak ve sadece araştırma için kullanılacaktır. Bu formlarda kesinlikle sizi ya da çocuğunuzu tanımlayacak her hangi bir kişisel bilgi istenmemiştir. Tamamen gönüllü olarak katılmanız beklenen bu süreçte sorulara vereceğiniz cevaplarda doğru ya da yanlışın olmadığını belirtmek isterim. Her ölçek için belirtilen açıklama kısımlarını dikkatlice okumanız ve sorulara kendinizi ve çocuğunuzu düşünerek en uygun cevabı vermeniz gerekmektedir. **Formda bulunan sorulara vereceğiniz cevaplarda formun size ulaştırıldığı çocuğunuzu düşünerek en uygun cevabı vermeniz gerekmektedir**. Diğer çocuklarınızı (eğer varsa) düşünerek doldurmayınız. Sizlerin vereceği içten ve samimi cevaplar yapılacak olan çalışmanın güvenilir olmasını etkileyecek en önemli faktör olduğunu bilmenizi isterim. Herhangi bir sorunuz veya öneriniz için aşağıda bulunan mail adresinden bana ulaşabilirsiniz.

Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından 25.11.2021 tarih ve 2021/259 karar ile bu araştırmanın gerçekleştirilmesinin etik açıdan uygun olduğunda karar verilmiştir.

Araştırmaya sunduğunuz katkıdan dolayı teşekkür ederim.

Araştırmaya gönüllü olarak katılıyorum. Evet ( ) Hayır ( )

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Lütfen aşağıdaki formda doğru cevaplar için (X) işareti koyarak doldurunuz.

Çocuğun:

Cinsiyeti:
( ) Kız ( ) Erkek

Yaşı: _____

Sınıfı Düzeyi:
( )1.sınıf ( )2.sınıf ( )3.sınıf ( )4.sınıf ( )5.sınıf ( )6.sınıf ( )7.sınıf ( )8.sınıf

Kardeş Sayısı (kendisi dahil): _____

Doğum Sırası:
( )İlk Çocuk ( )İkinci Çocuk ( )Ortanca Çocuk ( )Son Çocuk ( )Tek Çocuk

Annenin (Sizin):

Yaşı: _____

Eğitim düzeyi:
( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü eğitim (Yüksek lisans, doktora vb.)

Kardeş Sayısı (kendiniz dahil): _____

Doğum sırası:
( )İlk Çocuk ( )İkinci Çocuk ( )Ortanca Çocuk ( )Son Çocuk ( )Tek Çocuk

Anne ve babanız:
( ) İkisi de öz ( ) İkisi de üvey ( ) Annem öz babam üvey ( ) Annem üvey babam öz

Çocukluk döneminizde ebeveyn kaybı yaşadınız mı?
( ) Evet ( )Hayır

Anne baba olmaya karar verdiğinizde sahip olmak istediğiniz çocuğunu cinsiyeti ne idi?
( ) Kız ( ) Erkek ( ) Böyle bir isteğim olmadı.

Anne ve baba aynı evde mi yaşıyor?
( ) Evet ( ) Hayır

Ailenizin aylık toplam ekonomik geliri yaklaşık nedir?
( ) 0-2000 ( ) 2000-5000 ( ) 5000-7000 ( ) 7000 ve üstü

Çalışıyor musunuz?
( ) Evet ( ) Hayır

Eğer cevabınız evet ise ortalama aylık geliriniz yaklaşık nedir?
( ) 0-2000 ( ) 2000-5000 ( ) 5000-7000 ( ) 7000 ve üstü

EK-3: Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği

Görüşünüzü bu sayılardan birini işaretleyerek bildiriniz. ***İfadelerde doğru veya yanlış yoktur, sadece kendi görüşünüzü belirtmeniz gerekmektedir.*** Araştırmanın güvenirliği için, bütün soruların cevaplandırılması önemlidir. Bazı ifadeler birbirine benzer gelebilir; ancak yine de tüm soruları içtenlikle cevaplandırmanızı önemle rica ederim. Teşekkürler.

Aşağıda verilen ifadeleri okuyup, şu şekilde değerlendiriniz:

1 **Hiç Uygun Bulmuyorum** | **2** **Biraz Uygun Buluyorum** | **3** **Oldukça Uygun Buluyorum** | **4** **Çok Uygun Buluyorum**

Çocuk yorucu ve zor işlerden korunmalıdır.	1	2	3	4
Anne ve babalar, çocuklarını dertlerini anlatmaya teşvik ederler. Fakat bazen çocukların dertlerinin hiç açılmaması gerektiğini anlayamazlar.	1	2	3	4
Çocuk boşa geçen dakikaların bir daha hiç geri gelmeyeceğini ne kadar çabuk öğrenirse, kendisi için o kadar iyi olur.	1	2	3	4
Bir anne çocuğunun düş kırıklığına uğramaması için elinden geleni yapmalıdır.	1	2	3	4
Çocuk ne kadar erken yürümeyi öğrenirse o kadar iyi terbiye edilebilir.	1	2	3	4
Çocuk yetiştirmek sinir bozucu, yıpratıcı bir iştir.	1	2	3	4
Çocuğun hayatta öğrenmesi gereken o kadar çok şey vardır ki zamanını boşa geçirmesi affedilemez.	1	2	3	4
Babalar biraz daha şevkatli olsalar, anneler çocuklarını daha iyi yönetebilirler.	1	2	3	4
Çocuk yetiştirmenin kötü taraflarından biri de, anne ya da babanın istediğini yapabilmesi için yeter derecede özgür olmasıdır.	1	2	3	4
Sıkı kurallarla yetiştirilen çocuklardan en iyi yetişkinler çıkar.	1	2	3	4
Bir anne çocuğunun mutluluğu için kendi mutluluğunu feda etmesini bilmelidir.	1	2	3	4
Daima koşuşturan, hareketli bir çocuk büyük bir olasılıkla mutlu bir kişi olacaktır.	1	2	3	4
Büyükler çocukların şakalarına güler, onlara eğlendirici öyküler anlatırsa, evdeki düzen daha düzgün, daha akıcı olur.	1	2	3	4
Çocuğun en gizli düşüncelerini kesinlikle bilmek bir annenin görevidir.	1	2	3	4
Anne babalar çocuklarına, sorgusuz sualsiz kendilerine sadık kalmalarını öğretmelidirler.	1	2	3	4
Bütün genç anneler, bebek bakımından beceriksiz olacaklarından korkarlar.	1	2	3	4
Eğer bütün gününü çocuklarla geçirmek zorunda kalırsa, hangi anne olursa olsun sonunda çocuklar sinirine dokunur.	1	2	3	4

Anne babalar her zaman çocuklarının kendilerine uymasını beklememeli, biraz da kendileri çocuklarına uymalıdır.	1	2	3	4
Eğer anneler dileklerinin kabul edileceğini bilselerdi, babaların daha anlayışlı olmalarını dilerlerdi.	1	2	3	4
Bir çocuğa ne olursa olsun dövüşmekten kaçınması gerektiği öğretilmelidir.	1	2	3	4
Çocuklar bencil olduklarında, hep bir şeyler istediklerinde annenin tepesinin atması çok normaldir.	1	2	3	4
Eğer çocuklar ailedeki kuralları uygun bulmuyorlarsa, bunu anne-babalarına söylemeleri hoş karşılanmalıdır.	1	2	3	4
Anneler çoğu zaman çocuklarına bir dakika daha dayanamayacakları duygusuna kapılırlar.	1	2	3	4
Çocuğu sıkı terbiye ederseniz sonra size teşekkür eder.	1	2	3	4
Küçük bir çocuk cinsiyet konusundan sakınmalıdır.	1	2	3	4
Bir annenin çocuğunun hayatı hakkında her şeyi bilmesi hakkıdır. Çünkü çocuğu onun bir parçasıdır.	1	2	3	4
Uyanık bir anne baba, çocuğunun tüm düşüncelerini öğrenmeye çalışmalıdır.	1	2	3	4
Çocuklar, anne babalarının kendileri için neler feda ettiklerini düşünmelidirler.	1	2	3	4
Eğer çocukların dertlerini söylemelerine izin verilirse büsbütün şikayetçi olurlar.	1	2	3	4
Sert terbiye, sağlam ve iyi karakter geliştirir.	1	2	3	4
Genç bir kadın henüz gençken yapmak istediği pek çok şey olduğu için, anne olunca kendisini tutuklanmış duygusuna kaptırır.	1	2	3	4
Anneler çocukları için hemen hemen bütün eğlencelerini feda ederler.	1	2	3	4
Babalar daha az bencil olsalar kendilerine düşen görevi yaparlardı.	1	2	3	4
İyi bir anne çocuğunu ufak tefek güçlüklerden korumalıdır.	1	2	3	4
Bir çocuğa, anne ve babasını herkesten üstün görmesi öğretilmelidir.	1	2	3	4
Çocuk hiçbir zaman ailesinden sır saklamamalıdır.	1	2	3	4
Çocuklardan sık sık kendilerinden ödün vermelerini, anne babaya uymalarını istemek doğru değildir.	1	2	3	4
Çoğu anneler bebeklerine bakarken onu inciteceklerinden korkarlar.	1	2	3	4
Bir çocuğa başı derde girdiğinde dövüşmek yerine büyüklerine başvurması öğretilmelidir.	1	2	3	4
Anne baba arasındaki bazı konular hafif bir tartışma ile çözümlenemezler.	1	2	3	4
Ev bakımında ve idaresinde en kötü şeylerden biri de, kişinin kendi evinde tutuklanmış gibi hissetmesidir.	1	2	3	4
Hiçbir kadından yeni doğmuş bir bebeğe tek başına bakması beklenmemelidir.	1	2	3	4

Oğlan ve kız çocuklarının birbirlerini soyunurken görmemeleri gerekir.	1	2	3	4
Çocukların sorunlarına eğilirseniz, sizi oyalamak için birçok masal uydururlar.	1	2	3	4
Eğer anne babalar çocukları ile şakalaşıp beraber eğlenirlerse çocuklar onların öğütlerini dinlemeye daha çok yönelirler.	1	2	3	4
Anneleri kendileri yüzünden zorluk çektiği için çocuklar onlara karşı daha anlayışlı olmalıdırlar.	1	2	3	4
Bir çocuk eninde sonunda anne babasınınkinden daha üstün bir akla sahip olamayacağını öğrenir.	1	2	3	4
Eğer bir anne çocuklarını iyi yetiştiremiyorsa belki de bu, babanın evde kendine düşen görevi iyi yapmamasından ileri geliyordur.	1	2	3	4
Genç bir anne için bebeğin bakımı sırasında yalnız kalmaktan daha kötü bir şey olamaz.	1	2	3	4
Bir çocuğun diğer bir çocuğa vurması hiçbir şekilde hoşgörü ile karşılanamaz.	1	2	3	4
Anne babalar çocuklarını hayatta ilerleyebilmeleri için hep bir şeyler yapmaları ve boşa zaman geçirmemeleri gerektiğini öğretmelidirler.	1	2	3	4
Akıllı bir kadın yeni bir bebeğin doğumundan önce ve sonra yalnız kalmamak için elinden geleni yapar.	1	2	3	4
Evde olup bitenleri sadece anne bildiği için ev hayatını onun planlaması lazımdır.	1	2	3	4
Kendi haklarına sahip olabilmesi için, bazen bir kadının kocasını terslemesi gerekir.	1	2	3	4
Bütün zamanını çocuklarıyla geçirmek, bir kadına kanadı kopmuş kuş duygusunu verir.	1	2	3	4
Eğer anne kollarını sıvar, bütün yükü sırtına alırsa, tüm aile rahat eder.	1	2	3	4
Anne babalar çocuklarını kendi kendine oluşturdukları güveni sarsabilecek bütün güç işlerden sakınmalıdırlar.	1	2	3	4
Çocuklar aslında sıkı disiplin içinde mutlu olurlar.	1	2	3	4
Çocukların toplantılarıyla, kız-erkek arkadaşlarıyla ve eğlenceleriyle ilgilenen anne babalar onların iyi yetişmelerini sağlarlar.	1	2	3	4
Anne ve babaya sadakat her şeyden önce gelir.	1	2	3	4

EK-4: ANNE BABA TUTUM ENVATERİ

Aşağıdaki cümleleri okuyup bunların ***annenizin ya da babanızın*** sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara ne derece benimsediğini, onların tutumuna ne kadar uyduğunu düşünerek uygun bulduğunuzu işaretlemenizdir. ***Cevapladığınız maddede, ebeveynlerden hangisinin davranış şekli ağır basıyorsa, o ebeveyni göz önünde bulundurarak o maddeye yanıt veriniz.***

Örnek Madde: *"Okula gidiş geliş saatlerimi çok sıkı kontrol eder, kimlerle arkadaşlık ettiğimi sorgular."*

1)Hiç uygun değil, 2) Çok az uygun, 3) Kısmen uygun, 4) Oldukça uygun, 5) Tamamen uygun

Eğer anne ya da babanız sizin hangi saat nerede olduğunuzu ve kimlerle ne yaptığınızı ***çok sıkı*** bir biçimde her zaman izliyorsa ***"Tamamen uygun"*** karşılığı olarak ***5***'i, bunu ***çoğunlukla*** yapıyorsa ***"Oldukça uygun"*** karşılığı olarak ***4***'ü, sizi ***zaman zaman*** serbest bırakıyorsa ***"Kısmen uygun"*** karşılığı olarak ***3***'ü, sizin ne yaptığınızla ***pek*** ilgilenmiyorsa ***"Çok az uygun"*** karşılığı olarak ***2***'yi, sizin ne yaptığınızla ***hiç*** ilgilenmiyorsa ***"Hiç uygun değil"*** karşılığı olarak ***1***'i işaretlenmeniz beklenmektedir.

	ANNEM-BABAM	Hiç Uygun Değil	Çok Az Uygun	Kısmen Uygun	Oldukça Uygun	Tamamen Uygun
1	Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.	1	2	3	4	5
2	Çok yönlü gelişmem için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.	1	2	3	4	5
3	Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.	1	2	3	4	5
4	Her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamaya çalışır.	1	2	3	4	5
5	Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.	1	2	3	4	5
6	Arkadaşlarımı eve çağırmama izin verir, geldiklerinde onlara iyi davranır.	1	2	3	4	5
7	Elinden geldiği kadar, her konuda fikrimi almaya özen gösterir.	1	2	3	4	5
8	Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır, onların benden daha iyi olduklarını söyler.	1	2	3	4	5
9	Bana hükmetmeye çalışır.	1	2	3	4	5
10	Bugün bile alışverişe çıkacağım zaman, kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.	1	2	3	4	5
11	Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.	1	2	3	4	5

12	Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranır.	1	2	3	4	5
13	Sorunlarımı onunla rahatlıkla konuşabilirim.	1	2	3	4	5
14	Neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.	1	2	3	4	5
15	Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.	1	2	3	4	5
16	Kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.	1	2	3	4	5
17	Sevmediğim yemekleri, yarayacağı düşüncesiyle, zorla yedirir.	1	2	3	4	5
18	Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.	1	2	3	4	5
19	Kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile her gittiği yere beni de götürür, evde yalnız kalmamdan kaygılanır.	1	2	3	4	5
20	Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.	1	2	3	4	5
21	Küçük yaşımdan itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.	1	2	3	4	5
22	Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.	1	2	3	4	5
23	Benim gibi bir evladı olduğu için kendini rahatsız hissettiğini sanıyorum.	1	2	3	4	5
24	Okulda başarılı olmama konusunda beni zorlar, kırık not aldığımda cezalandırır.	1	2	3	4	5
25	Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak kullanır.	1	2	3	4	5
26	Beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlamıştır.	1	2	3	4	5
27	Paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.	1	2	3	4	5
28	Her zaman, her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.	1	2	3	4	5
29	Ona yaklaşmak istediğimde daima bana sıcak bir biçimde karşılık verir.	1	2	3	4	5
30	Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşılamıştır.	1	2	3	4	5
31	Cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.	1	2	3	4	5

32	Benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.	1	2	3	4	5
33	Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.	1	2	3	4	5
34	İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmam gerektiğini söyler.	1	2	3	4	5
35	Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.	1	2	3	4	5
36	Aile ile ilgili kararlar alınırken benim de fikrimi öğrenmek ister.	1	2	3	4	5
37	Beni olduğum gibi kabul etmiştir.	1	2	3	4	5
38	Başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.	1	2	3	4	5
39	Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.	1	2	3	4	5
40	Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.	1	2	3	4	5

EK-5: GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ

Belirtilen her cümle için, ***Doğru Değil, Kısmen Doğru, Tamamen Doğru*** kutularından birini işaretleyiniz. Kesinlikle emin olamasanız ya da size anlamsız görünse de elinizden geldiğince tüm cümleleri yanıtlamanız çalışmaya yardımcı olacaktır. Lütfen yanıtlarınızı çocuğunuzun **son 6 ay** içindeki davranışlarını göz önüne alarak veriniz.

		Doğru Değil	***Kısmen Doğru***	***Tamamen Doğru***
1	Diğer insanların duygularını önemser.			
2	Huzursuz ve aşırı hareketlidir, uzun süre kıpırdamadan duramaz.			
3	Sıkça baş ağrısı, karın ağrısı ve bulantı şikayetleri olur.			
4	Diğer çocuklarla kolayca paylaşır. (yiyeceğini, oyuncağını, kalemini v.s.)			
5	Sıkça öfke nöbetleri olur ya da aşırı sinirlidir.			
6	Daha çok tek başınadır, yalnız oynama eğilimindedir.			
7	Genellikle söz dinler, büyüklerin isteklerini yapar.			
8	Birçok kaygısı vardır. Sıkça endişeli görünür.			
9	Eğer birisi incinmiş, morali bozulmuş ya da kendini kötü hissediyor ise ona yardımcı olur.			
10	Sürekli elleri ayakları kıpır kıpırdır ya da oturduğu yerde kıpırdanıp durur.			
11	En az bir yakın arkadaşı vardır.			
12	Sıkça diğer çocuklarla kavga eder ya da onlarla alay eder.			
13	Sıkça mutsuz, kederli ya da ağlamaklıdır.			
14	Genellikle diğer çocuklar tarafından sevilir.			
15	Dikkati kolayca dağılır. Dikkatini toplamakta güçlük çeker.			
16	Yeni ortamlarda gergin ya da huysuzdur. Kendine güvenini kolayca kaybeder.			
17	Kendinden küçüklere iyi davranır.			
18	Sıkça yalan söyler ya da hile yapar.			
19	Diğer çocuklar ona takarlar ya da onunla alay ederler.			
20	Sıkça başkalarına (anne baba, öğretmen, diğer çocuklar) yardım etmeye istekli olur.			
21	Bir şeyi yapmadan önce düşünür.			
22	Ev, okul ya da başka yerlerden çalar.			
23	Büyüklerle çocuklardan daha iyi geçinir.			
24	Pek çok korkusu var. Kolayca ürker.			
25	Başladığı işi bitirir, dikkat süresi iyidir.			

Belirtmek istediğiniz başka düşünce ya da duygunuz var mı?

_____

_____

_____

_____

Genel olarak, çocuğunuzun aşağıdaki alanların birinde ya da daha fazlasında güçlükleri olduğunu düşünüyor musunuz:

Duygular, dikkati toplama, davranışlar, başkaları ile geçinebilme?

( ) Hayır ( ) Evet-Biraz ( ) Evet-Oldukça Ciddi ( ) Evet-Çok Ciddi

Eğer yanıtınız "evet" ise, lütfen aşağıdaki bu güçlüklere ilişkin soruları yanıtlayınız.

- **Bir önceki soruda bahsettiğiniz bu güçlükler ne zamandır var?**

( ) 1 aydan az ( ) 1-5 ay ( ) 6-12 ay ( ) Bir yıldan fazla

- **Bu güçlükler çocuğunuzu sıkıntıya sokuyor ya da moralini bozuyor mu?**

( ) Kesinlikle Hayır ( ) Biraz ( ) Oldukça Fazla ( ) Çok Fazla

- **Bu güçlükler aşağıdaki alanlarda, çocuğunuzun günlük yaşamını etkiliyor mu?**

	Kesinlikle Hayır	Biraz	Oldukça Fazla	Çok Fazla
Ev Yaşamı	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
Arkadaş İlişkileri	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
Sınıf İçi Öğrenme	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
Boş Zaman Etkinlikleri	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**

- **Bu güçlükler size ya da ailenize zorluk yaşatıyor mu?**

( ) Kesinlikle Hayır ( ) Biraz ( ) Oldukça Fazla ( ) Çok Fazla

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Merve AKYILDIZ

Yabancı Dili: İngilizce

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmalık	Sakarya Üniversitesi	2017
Lise		Tevfik Seno Arda Anadolu Lisesi	2012

DİĞER YAYINLAR

Güngör, A. ve Akyıldız, M. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal İlgi Düzeyi Üzerinde Algılanan Anne-Baba Tutumlarının Etkisinin İncelenmesi: Benlik Saygısının Aracı Rolü. *Sakarya University Journal of Education*, 12(2), 281-301.